



Sfera Politicii

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE FUNDАȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul -I Nr. 1 Decembrie 1992

32 pagini 100 lei

SCRISOARE
DE LA
GHIȚĂ IONESCU

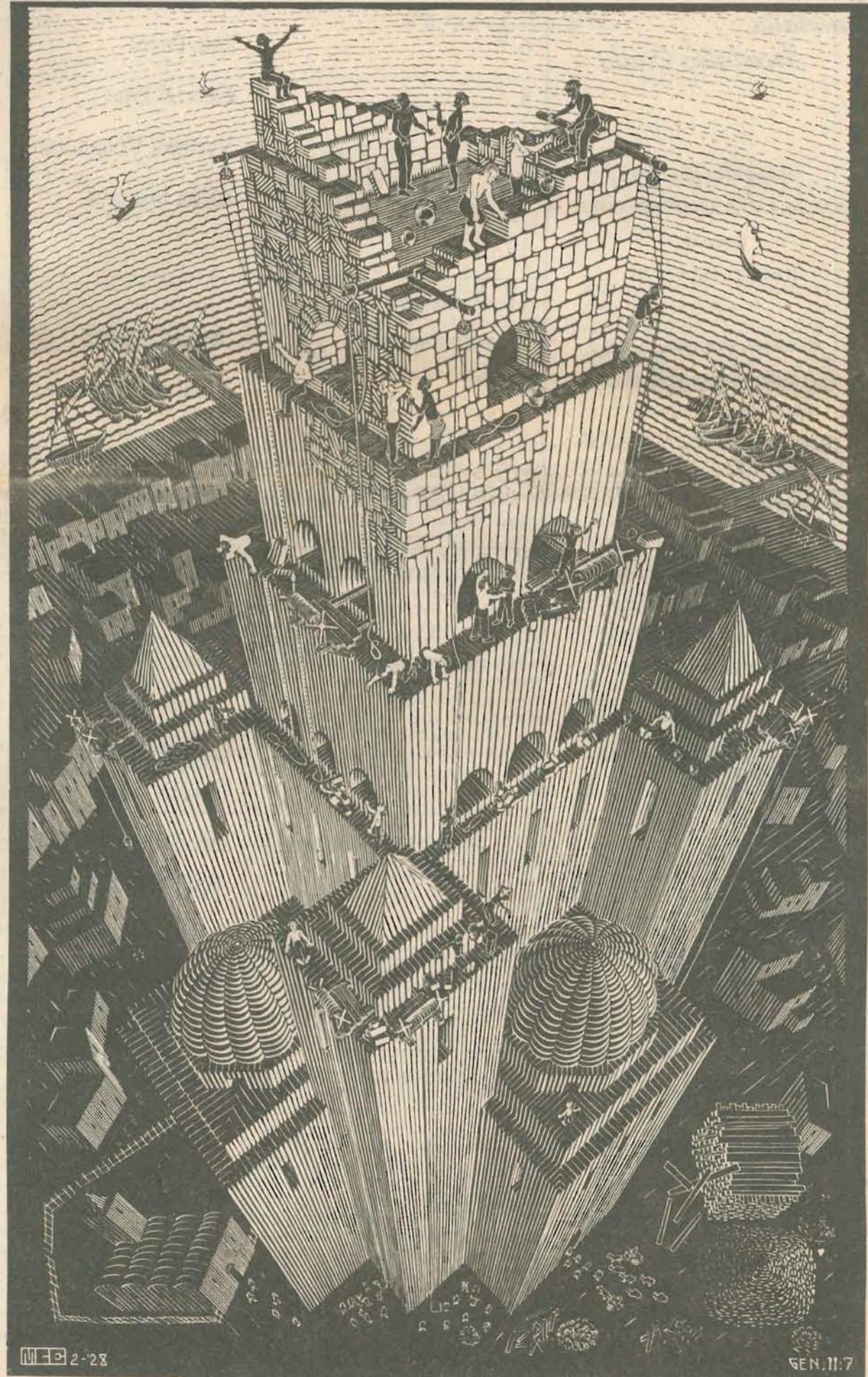
BILANȚ
CONVENȚIA DEMOCRATICĂ
(Gabriel Ivan, Alina Mungiu,
Victor Neumann, Dan Pavel,
Varujan Vosganian)

VLADIMIR TISMĂNEANU
"THE ROAD TO
COMINFORM"

STELIAN TĂNASE
"THE ABORTED REVOLUTION"

FRIEDRICH A. HAYEK
1899-1992

STUDII ȘI COMENTARII
LIVIU ANTONESCU
DANIEL DĂIANU
MUGUR ISĂRESCU
ADRIAN NĂSTASE



NCE 2-28

GEN. II:7

Cuprins

Editorial Board
 GHÎȚĂ IONESCU,
 VLADIMIR TISMĂNEANU,
 CĂLIN ANASTASIU,
 DAN OPRESCU,
 STELIAN TÂNASE (*Editor*)
 DORIN TUDORAN

*undatia
Societatea Civilă*

Assistant Managing Editor:
 NICULAE RĂDULESCU-DOBROGEA;

Graphics:
 TOMNITĂ FLORESCU;

SOFTCHIM S.A.

Tehnoredactare computerizată:

HORAȚIU OLIMPIU RĂDULESCU

Abonamente și corespondență:
 Str. Grigore Mora 13, sector 1, București;
 Cont leu - 40.24.66.02.64.22
 Cont valută - 40.24.66.02.840
 La BANCOOP - S.A. - SMB



Acest număr este ilustrat cu lucrări din
 catalogul M.C. ESCHER L'œuvre
 Graphique, Benedikt Taschen 1990

Din sumarul numărului viitor:
 - Dosarul bolșevismului
 - Doctrinele politice și realitatea
 socială
 - 1993 - Anul Maastricht
 - Texte fundamentale: Milton
 Friedman

3. Editorial	Redacția Ghiță Ionescu	Ce vrem Scrisoare către Sfera Politicii
4. Politică Internă	George Voicu Camilian Demetrescu CONVENTIA DEMOCRATICA DIN ROMÂNIA - BILANT	Societatea civilă și partidele politice Tot despre tranziție
5.	Victor Neumann	Convergențele opozitiei
6.	Dan Pavel	Prima breșă - O analiză asupra C.D.R.
8.	Gabriel Ivan	În căutarea normalității
9.	Varujan Vosganian	Despre rolul partidelor istorice
10.	Alina Mungiu	De ce am pierdut alegerile
12.		Semnale
13. Anatomia comunismului	Stelian Tănase	The aborted revolution
14.	Vladimir Tismăneanu	The road to Cominform: Internationalism, Factionalism, and National Communism in Romania, 1944-1948.
16.		Fragmen de calendar
17. Doctrine și realități	Liviu Antonesei	România încotro? - Despre liberalism, social-democrație și reformă
20. Economia	Mugur Isărescu	Monetary policy and inter-enterprise arrears in Romania
21.	Daniel Dăianu Lavinia Stan	Construcția europeană și noi Inflația și Europa de Est
22. Politică internațională	Interviu cu Fülöp Mihaly Radu Budeanu	Budapesta despre Europa O victorie de plumb
23.	Adrian Năstase	Invitație la normalitate
24. Recenzii	Vasile Pilat	Daniel Dăianu - Funcționarea economiei și echilibrul extern
25. Texte fundamentale	Friedrich A. Hayek	Limitarea puterii și detronarea politicolui (fragmente din: <i>Law, Legislation and Liberty</i>)
32.	Max Weber	Politica și omul politic (fragmente din: <i>Le Savant et le Politique</i>)
29. Comentarii	Aurelian Crăiuțu	Hayek sau economia politică a libertății

Scrisoare de la Ghiță Ionescu

Dragă domnule Tănase,

Ca membru al colegiului de redactori al revistei *Sfera Politicului* mă grăbesc să-i urez un mare succes. Nădăduiesc mai ales că într-un viitor apropiat să se considere îndreptății să-și îlărgească titlul pentru a confirma că într-o democrație adevarată "political" nu poate fi numai o "sferă" a activității naționale. În "polis" totul era politic - și mai ales în forma sa democratică demos-ul, poporul, hotărătoarele de toate. Voința populară nu se limită la "sferă" și orientările generale ale poporului. Închideau și deschideau noi perioade politice. Rezultatul alegerilor americane este o nouă confirmare a schimbărilor impuse de voința populară și în politica internă și în cea mondială.

Într-adevăr astăzi la expansiunea politicului dela național, transnațional și la global. Statele nu se pot închide de acum însântă în gospodării domestice. Pentru moment tranzitia dela vecchia politica a statelor, la noua democrație transnațională crează ceea ceva de relații internaționale numește "turbură". Criza mondială de astăzi este numai o mare "turbură" în instalarea democrației mondiale.

De aceea mă bucur îndeosebi că revista noastră se declară dela început interdisciplinară nemaiputând separa studiile politice de cele economice, sociologice și de relații internaționale. Ele sunt acum o singură perspectivă științifică - și tinerii intelectuali români vă vor fi recunoscători pentru a o răspindi.

Cu cele mai bune urări

10 Noiembrie 1992

Dragă domnule Tănase

Ca membru al colegiului de redactori al revistei *Sfera Politicului* mă grăbesc să-i urez un mare succes. Nădăduiesc mai ales că într-un viitor apropiat să se considere îndreptății să-și îlărgească titlul pentru a confirma că într-o democrație adevarată "political" nu poate fi numai "sferă".

A achiziționarea națională. În "polis" totul era politic - și mai ales în formă sa democratică democrație. Voința populară, poporul, hotărătoarele de toate. Voința populară

Hilafondu

Ce vrem

What do we want

Prăbușirea comunismului a produs reîntrarea în istorie a milioane de oameni și odată cu aceasta a dus la redescoperirea vieții publice, a societății civile în general și a politiciei în special. Sau, cum formula fericit profesorul Vladimir Tismăneanu, de la Maryland University, într-o recentă carte, la "reinventarea politiciei". Societățile recent eliberate trăiesc la scară un paradox: pe de o parte, tentativa de a se insera standardelor occidentale prin legi și instituții, pe de altă parte, tranzitia le obligă să improvizeze, să "inventeze politic". Societățile din Europa centrală și orientală se află în căutare de soluții practice pentru a se stabiliza politic, pentru a depăși criza economică, pentru a-și refacă și consolida instituțiile democratice. Mai multe generații de "savantii", ideologi, economisti, filosofi, mai mult sau mai puțin improvizati, revoluționari de ocazie sau de profesie au descris cum va trece omenirea de la capitalism spre comunism. Fenomenul are sens invers, iar formele de manifestare au adesea un caracter inedit. Asistăm la conviețuirea nenaturală între instituțiile defuncte și instituțiile nou născute, la procese și blocaje inexplicabile, la repieri, măsuri forțate și reculuri în tranzitia spre pluralism și statul de drept, la explozii sociale, reacționare sau democratice.

Asistăm deci la o renaștere a vieții politice, care impune studierea tuturor acestor procese care se derulează din 1989, dar ale căror cauze le găsim în lovitura de stat bolșevică din 1917, apoi în procesele staliniste, în distrugerea societății civile, în ocuparea unei jumătăți din Europa de către Armata Roșie, în Gulag, în revolta muncitorilor berlinezi și în răscoala de la Budapesta, în primăvara de la Praga și în sindicatul Solidarnosc. Importanța studierii acestui uriaș cimp de experiențe politice este de necontestat. În acest context, inițiativa unui grup de intelectuali români (cercetători, politologi, istorici, experți, profesori, sociologi, filosofi) este de înțeles. Cu toții am resimțit lipsa unui cadru specific în care cercetările politologice cu privire la fenomenul politic contemporan să se dezvolte normal. Într-o perioadă în care integrarea este o dimensiune inevitabilă a societăților, vom analiza evoluțiile din spațiul nostru politic în interdependență cu desfășurările similare din Albania, Bulgaria, Ucraina, Rusia, Polonia,

Cehia, Slovacia, etc. De asemenea, ar fi un nonsens să ignorăm interdependențele cu procesele financiar-economice, sociale, diplomatice, strategice și militare informaționale. Abordarea interdisciplinară, este singura în stare să descrie și să ofere o perspectivă analitică asupra multiplelor aspecte ale fenomenului politic postcomunist.

Dincolo de evenimente (descrise zilnic de ziariști) se află mișcări, cauze, implicații care cer o analiză specifică. Ne propunem de aceea o publicație deschisă dialogului, abordărilor diferite (ca metodologie și puncte de vedere). *Sfera politică* nu este deci o publicație partizană. Acceptarea diferenței, a pluralismului, a libertății celuilalt sănătății principii cu care lucrăm în mod programatic. Vom publica autori de orientări diferite, fie și plecând de la premsa că procesele sunt în desfășurare și ar fi riscant și prematur să apreciem care punct de vedere este îndreptățit. Criteriile folosite în publicarea studiilor și articolelor vor fi temeinicia argumentelor aduse în discuție, valoarea, acuratețea și cantitatea informației folosite.

Sfera politică, prima inițiativă românească de acest tip, speră să contribuie și la crearea unei culturi politice, însă în rândurile clasei politice românești, apoi să depășească acest cadru. Efortul nostru este de a contribui la raționalizarea acțiunii politice, de a oferi celor implicați într-un fel sau altul în politică (lideri de partide, parlamentari, militanți, comentatori politici, istorici) fundamental politic teoretic presupus de orice competență acțiune politică. Viața politică românească duce lipsă de profesioniști, experți, analiști calificați; este rostul școlii de-a-i crea. *Sfera politică* speră să atragă tinerii interesati de științele politice, să le ofere teme de meditație și studiu și chiar să-i determine pe unii să se profesionalizeze. Dorim ca texte de doctrină, traducerile, anchetele, sondajele, analizele și comentariile din paginile noastre să fie de asemenea folosite de tuturor acelora care cercetează (în țară și în străinătate) problemele românești, iar orgoliul nostru în acestă privință este de a deveni un instrument științific indispensabil.

Desigur, avem destul umor pentru a ne imagina că vom reuși doar în mică măsură. □

REDACȚIA.

The collapse of communism has permitted to millions of human beings to enter again into history and, at the same time, has led to the rediscovery of public life in general and of politics in particular. In other words, using a most appropriate expression, as Professor Vladimir Tismăneanu of Maryland University put it in a recent work, to the "reinventing of politics". The recently freed societies live each of them a paradox: on one hand, they attempt to insert themselves into the Western standards through their legislation and their institutions, on the other hand, the transition compels them to improvise, "to invent politics". The Central European and Eastern societies are in the search of a practical solution to make them politically stable, to outrun their economic crisis, to rebuild and strengthen their democratic institutions. Several generations of learned "scientists", ideologists, economists, philosophers, more or less improvised, occasional or professional revolutionaries, have described the ways in which humanity would pass from capitalism to communism. This phenomenon has also a reverse direction, and the forms in which it is expressed have often an original character. We are the onlookers of an unnatural cohabitation of defunct institutions and newborn ones, of processes and deadlocks without an explanation, of retreats, of forced measures and setbacks in the course of the transition towards pluralism and the rule of law, of social explosions, either reactionary or democratic.

We are therefore present to record the rebirth of the political life which makes imperative the study of all the processes which have been unreeled starting with 1989, but which had their roots in the 1917 Bolshevik coup, later in the Stalinist trials, in the destruction of the civil society, in the half Europe's occupation by the Red Army, in the Gulag, in the revolt of the Berlin workers and in the Budapest uprising, in the Prague Spring and in the Solidarnosc trade-union. The importance of a study of such a huge field of political experiences is self-evident. In this context, the initiative of a group of Romanian intellectuals (researchers, politologists, historians, experts, teachers, sociologists, philosophers) is understandable. We have all of us resented the lack of a specific framework in which the research regarding the political phenomenon could be carried in a normal way. In a period in which integration is an unavoidable dimension of the societies, we propose to analyse the evolution which occurs in our political space in interdependence with those taking place in Albania, Bulgaria, Ukraine, Russia, Poland,

the Czech Republic, Slovakia, etc. It would also be nonsensical to ignore the interdependence with the financial-economic conditions, the social, diplomatic, strategic and military, informational processes. An interdisciplinary approach is the only able to describe and to offer an outlook on the multiple aspects of the post-communist political phenomenon.

Beyond the events (depicted daily by newsmen) are the movements, the causes and implications which demand a specific analysis. This is why we propose to create a publication open to dialogue, to different approaches (by way of methodology and viewpoints). *The Sphere of Politics* is therefore not a partisan publication. To accept the differences, the pluralism, the freedom of the other fellow-men are the principles we work with by way of programmes. We intend to publish authors of various orientations, even accepting the prerequisite that processes are in full swing and it would be risky and premature to appreciate which is the right standpoint. The criteria used when publishing the studies and articles shall be the solidity of the arguments raised, their worth, the accuracy and quantity of the information used.

The Sphere of Politics, the first Romanian initiative of this kind, hopes to contribute to the creation of a political culture, at first within the Romanian political class, and later overstepping these boundaries. Our effort is aimed at contributing to render the political action more rational, to offer to those involved in a way or the other in politics (party leaders, M.P.s, militants, political commentators, historians) the theoretical foundation which is supposed to be laid out in every political action. The Romanian political life lacks of professionals, experts, qualified analysts; it is the mission of the schools to produce them. *The Sphere of Politics* hopes to attract young people interested in political sciences, to offer them themes of meditation and of study and even to determine some of them to turn professionals. Our wish is that the texts of doctrine, the translations, the enquiries, opinion polls, analyses and comments which find place in our pages could be useful to all those as well as researching (at home and abroad) the Romanian problems, and our pride in this respect is to become an indispensable scientific instrument. And we can assure you that we certainly possess enough humour to imagine that we shall succeed to a too small an extent, only. □

THE EDITORS

Societatea civilă și partidele politice

GEORGE VOICU

Assuming that the political parties constitute channels connecting the given society and state, the essay tries to identify their role from a double perspective, i.e., the history of factional phenomenon, and the new experience of post-communist age. The re-emergence of political pluralism in Eastern-Europe, has intensely indicated its ties with secondary social groups. Whether they have stemmed from the "inside" (i.e., the socialist parties of communist type), or they are "exterior" offsprings (which is the case of most parties), the extra-parliamentary parties build up their constituency at the level of civil society. However a kind of ontological relationship is established, which the parties feel/sense directly, and so do the public powers. Thus the concept of civil society gets also a normative meaning. "The Test of Civil Society" becomes relevant for the quality of the party pluralism, and as well as for the democracy in Eastern European countries.

Conceptul de societate civilă, deși cu o carieră filosofică multiseculară, a fost totuși - pînă în ultimul timp - mai puțin folosit în secolul nostru. Refluxul acesta a fost însă benefic pentru că a permis o reelaborare a conceptului în spiritul săi genuin, care se va dovedi, politologic, foarte inspirată; într-adevăr, din conceptul "pur" care fusese la începuturi devenit unul morfologic, greoi, împovărat de amănuntele realităților sociale, care opera dificil și cu rezultate nu tocmai concluante. Noul concept de societate civilă redescoperă deci sensul originar, filosofic și, legat de acesta, instituie un prag normativ cu certe valențe politologice. Virtuile sale au fost deci redescoperite în anii din urmă, dar - repetăm - într-o perspectivă mai degrabă normativă decât analitică; desigur, calea analitică nu a fost niciodată abandonată, ci întotdeauna dublată de judecata normativă. Lumea comună, supusă examenului cu acest concept, prin răspunsul clar negativ pe care l-a dat, dovedea în chip extrem de pregnant artificialitatea sa de conținut și de articulare; "testul" societății civile devenise astfel o probă forte în formularea diagnosticului politic al acestei lumi. Filosofi și sociologi politici, politiști, în general, au putut astfel demonstra că partidul-stat ocupa și controla practic întregul "spațiu societal", orice asociere liberă a cetățenilor - chiar și non-politică - riscând disgrăția puterii totalitare. Societățile comuniste apăreau, în urma aplicării acestui criteriu, ca fiind golite de substanță socială autentică, ca societăți "de

comandă", structural para-militare. Dar, în același timp, perspectiva analitică și comparativă a permis, mai ales în ultima etapă a comunismului european, să se observe diferențe semnificative între țările în chestiune în privința gradului și calității structurilor societății civile. Mai mult, aceste analize, raportate la conceptul normativ, au fost în măsură să elaboreze predicții viabile, verificate apoi, ale tranzitiei acestor țări spre democrație.

Deși legătura civil-politic s-a impus mai ales prin experiența post-comunistă, mulți politiști preferă încă dihotomia clasica societate civilă - societate politică. Locul partidelor politice în cadrul acestui raport exclusivist se vădă într-o faza de o extrema precaritate, căci ele pot fi integrate doar într-o din cele două entități teoretice fără a se crea grave neajunsuri explicative. Tentativa teoretică cea mai frecventă este de a anexa partidele în conceptul de societate politică. Atunci cînd, bunăoară, H. Kelsen afirmă că "democrația este în mod necesar și inevitabil un stat-al-partidelor (Parteinstaat)", astăzi deja la un început de restricție; dar definirea partidelor doar ca "organe constituționale ale formării voinei statale" echivalează deja cu o opțiune pentru una din categoriile de mai sus; deși, stricto sensu, aceste afirmații sunt rigurose exacte, focalizarea constituțională exclusivă antrenează automat un dubiu. Fenomenul partizan, privat în polimorfismul lui, este neîndoelnic ceva mai larg și, chiar dacă uneori reductibil la afirmațiile lui

Kelsen, el se întinde totuși și dincolo de zona constituțională/statală propriu-zisă. Avem în vedere, evident, societatea civilă.

Această extensie se poate vedea nu numai în realitățile socio-politice ale lumii post-comuniste, care ar fi suspectă - pe bună dreptate - de o insuficiență și, deci, irelevantă structurare, ci și în istoria generală a partidelor politice. Se stie că, genetic, partidele politice sunt legate de regimul reprezentativ. Partidele de creație parlamentară au fost deci primele partide moderne care au apărut în istorie (exceptând, firește, protopartide). Dar, de îndată ce au luat naștere, ele și-au construit o organizație extra-parlamentară, ceea ce constituia un element perturbator în cadrul regimului reprezentativ. A apărut deci problema de a articula structura parlamentară a partidelor, integrată pe deplin în puterile publice, cu structura lor extra-parlamentară (organizația), care era exterioară ordinii constituționale. Dar organizația avea în același timp deplină legitimitate politică și socială, ea fiind expresia directă a voinei unor cetățeni de a se constitui. Trebuia deci să se găsească o soluție de conciliere între aceste două structuri. Statele Unite și Marea Britanie au fost primele care au găsit-o, și ea a constat în integrarea politică a structurii extra-parlamentare a partidelor în instituțiile puterilor publice. Această soluție a permis partidelor să se integreze mai firesc în regimul reprezentativ și să obțină totodată statul de instituții indispensabile democrației. Efectul a fost dublu, intrucît însuși regimul reprezentativ și-a întărit în acest mod legitimitatea democratică. Prin partide, opțiunile politice ale cetățenilor se exprimă deci mai direct și mai eficient decât prin pura doctrină a regimului reprezentativ.

Chiar dacă legile fundamentale postbelice așeză partidele fără echivoc în sfera statală, originile și, mai ales, structurile lor, exterioare puterilor publice, sunt totuși de necontestat. De aceea mulți specialiști definesc astăzi partidele ca fiind niște relee între societate și stat. Una din cele mai solide explicații a acestei duble naturi a partidelor politice - de grupări private și de organe constituționale - a dat-o Tribunalul

Constituțional al R.F.G. atunci cînd a argumentat împotrivirea sa de a se acorda fonduri de la buget pentru activitățile generale ale partidelor. Textul este exemplar prin rigoarea gîndirii și prin claritatea concepției, definind cu precizie locul partidelor politice și statutul lor. "Fundamentul democrației și procesul liber și deschis al formării opiniei și voinei poporului - se spune în hotărîrea curții constituționale germane - au punctul culminant în alegeri. Partidele politice fac posibil acest proces esențial pentru democrație. Ele funcționează ca intermediari între popor și stat. Deci, ele trebuie să aibă rădăcini în societate și nu pot fi incorporate în sfera statului. Dacă finanțarea publică nu antrenează în mod obligatoriu o încorporare a partidelor în stat, ea ar putea totuși să le facă independente de baza socială". În consecință, curtea consideră că doar cheltuielile electorale ar putea fi subvenționate de stat, pentru că alegerile sunt o instituție statală care depinde de colaborarea cu partidele. Dubla natură, socială și statală, a partidelor politice este subliniată cu claritate și în legea germană a partidelor politice (Parteiengesetz), act normativ exemplar în domeniul. Se cuvine însă încă o dată arătat că o astfel de concepție asupra partidelor politice se apropie de concepția americană, chiar dacă după o tehnică diferită.

Realitățile socio-politice de astăzi din Europa de est confirmă această ambivalence a fenomenului partizan. Probabil că niciodată în istorie nu a fost mai clară legătura dintre societatea civilă și societatea politică. De aceea conceptul de societate civilă este astăzi de edificator pentru șansele de structurare democratică ale țărilor est-europene. □

George Voicu, born in 1950, graduated in 1974 from the Sociology Department of the Faculty of Philosophy of the University of Bucharest. He then worked as research fellow in the field of sociology of law and criminology. He has published a number of political essays in independent weeklies (22, Epoca, Astra, Contrapunct). He holds in 1991 a NATO grant (democratic Institutions Fellowship).

Scrisoare din Italia

Dezvoltările multilaterale de ieri i-au urmat, drept consecință inevitabilă, disgregarea multilaterală a societății românești. Pentru o situație istorică i-s-a dat acestei noi perioade un nume tehnic: tranzitie. Un nume destinate să linjească opinia publică internațională dar nu și poporul român, aflat în cauză. Ce se înțelege în mod obișnuit prin tranzitie? Trecerea de la economia planificată la o economie liberă. Adică o schimbare radicală a sistemului de producție a bunurilor și de punere a lor în circulație, prin voia guvernului și capacitatea operatorilor săi. Natural, cu dificultăți inerente. Tranzitia este considerată aşadar o operă de ordin tehnic iar reușita ei ar depinde de competență și ingenerizarea specialistilor. Aceasta pare să fie logica actualilor conducători politici de la București.

Pentru a complica simplitatea acestei logici, cei care nu gîndesc doar cu calculatorul consideră că schimbarea sistemului economic nu înseamnă tranzitie ci e doar una din consecințele ei. Ce este atunci tranzitia? Care este obiectul ei? Cu un cuvînt deloc tehnic dar foarte cuprinzător tranzitie înseamnă DESCĂZARMARE. Descazarmarea societății românești din cauză colectivismului, în nesfîrșitele ei aspecte, politice, economice, culturale, sociale.

Trecerea de la partidul unic la mai multe partide liber constituite reprezintă prima garanție a tranzitiei pe plan politic de la dictatură spre democrație. La rîndul său, pentru că un partid să fie cu adevărat democratic el trebuie să reprezinte comunitatea socială, corporativă, culturală care i-a dat naștere, dar care nu poate fi întreaga națiune (riscând întoarcerea la partidul unic). Acest caracter reprezentativ al partidelor și ilustrat de sistemele britanică, Partidul Conservator a reprezentat de la început aristocrația marilor proprietari de

pămînt care, prin sistemul fiscal proporțional asigură o bună parte a venitului național. Partidul Liberal a susținut de burghezia medie favorizată de industrializare, în timp ce Partidul Laborist apără interesele muncitorimii asociate în sindicate (Trade Unions). Statul democratic era garantat de aceste structuri organice diferențiate, prezente în parlament, în timp ce statul totalitar, pulverizând orice formă de organizare parțială, transformă poporul în masă. Poporul organizat, cu conștiința identității sale sociale, a devenit masă amorfă, nediferențiată. O imensă "clasa muncitoare" unică asigură prosperitatea statului centralizat în detrimentul categoriilor sociale reduse la tacere. În România, trecerea societății de la condiția de popor-masă la aceea de popor organizat constituie primul pas al tranzitiei.

Existența mai multor partide nu înseamnă neapărat organizare democrată. Pentru a se înscrive în această ordine un partid trebuie să reprezinte mai mult decât un curent de opinie sau interesele unui grup restîns. Fosta nomenclatură nu poate fi considerată o structură socială organică cu drept de a constitui un partid, și chiar dacă-l are, acesta este nedemocratic, fiind doar o reminiscență a partidului unic. E drept, structurile organice ale națiunii abia au început să se înfiripeze ieșind din letargia monolitismului. Înălțimea, prima victimă a masificării, dă încă slabe semne de trezire la o identitate. Nu este încă în măsură să susțină un partid propriu riscind și fi supusă în parlament intereselor altor categorii sociale mai bine reprezentate. Nefiind o entitate socială organizată, înălțimea a votat împotriva intereselor ei susținînd un partid și un președinte care promovează democrația de masă, și pentru care tranzitia a însemnat trecerea de la un grup de putere la altul: de la Ceaușescu la Iliescu. Puzderia de partide existente în România demonstrează lipsa de legătură între politică și

societate, ele fiind doar expresia veleităților carieristicile ale constituenților, mijloace de diversiune și de pulverizare a electoratului necontrolabil etc. Coloratura mesianică a unor partide ca R. Mare se înscrise în aceeași categorie a ideologilor de masă care au dat lovituri mortale democrației. Ele se adresează omului-masă, poporului amorf în care sunt trezite și exaltate orgoliul colectiv, instinctele de barbară vecinătate tribală, naționalismul intolerant. Mașina electorală moștenită de la partidul unic produce majoritatea numerică. Dar cantitatea sufragiului, numărul în sine, nu conferă automat caracterul democrat al alegerilor. O demonstrează covîrșitoare majoritatea a sufragiului popular care l-a adus pe Hitler la putere. Așadar nu cantitatea determină sensul democrat sau antidemocrat al voinei populare ci altceva. Emil Brunner observă recent: "Esența masei nu constă în marele ei număr (de indivizi), în ceva care ține de cantitate, ci (care) ține de calitate, adică de lipsă de struktură". Masificarea s-a operat prin distrugerea structurilor sociale în România, ca și în celelalte țări comuniste. În analiza lui Brunner două sunt cauzele acestui fenomen: "dezradăcinarea religioasă și dogma egalitarismului - fruct al apolodiei spirituale... Dogma egalitarismului smulge omul din structura socială căreia îi aparține". Iliescu a fost ales președinte cu mareea majoritate a voturilor rurale, preferat de pătuia cea mai destrucțională și a țării. Se poate spune, în lumina precedentei analize, că el a fost ales în mod democratic? Iliescu a invocat peremptoriu "voiția națiunii" exprimată prin alegeri. Întrebarea este: dacă această categorie socială nu ar fi fost anihilată în identitatea sa de comunism, dacă și-ar fi conservat conștiința ponderei sale în societatea românească, cu un cuvînt dacă s-ar fi putut organiza politic l-ar mai fi votat, de frică, pe Iliescu? Evident, nu. Rezultă că tranzitia în România trebuie să se opereze în primul rînd

în pătuă majoritară a țării, înălțimea. Dar cum? Pîrghiiile informației sunt în măini celor ce nu doresc în nici un fel constituirea înălțimii ca forță politică. O preferă astăzi cum este acum, subalterna docilă a statului conservator de tip comunista. În condițiile actuale înălțimea va rămîne mult timp majoritară numeric și astăzi timp cît va putea fi utilizată ca masă de manevră electorală, opoziția democrată concentrată îndeosebi la orașe, inferioră numeric nu va putea avea un acces determinant la putere pentru a pune în mișcare adevărată tranzitie.

În logica populistă votul este o categorie cantitativă. Cine poate vorbi de calitatea votului fără a fi imediat taxat de elitism politic, antidemocrat? Votul exprimat din teamă, fără o reală opțiune politică, votul vîndut sau votul analfabet (în sensul conștiinței politice), votul determinat prin dezinformare și propagandă mincinoasă etc. Pot aceste voturi să fie considerate expresie a voinei populare, sunt ele un act cu adevărat democratic? În cazul alegerilor recente din România se poate vorbi așadar de o consultare pseudodemocratică, intrucît, repet, cantitatea nu este atributul fundamental al democrației. Democrația este expresie a structurilor sociale și acolo unde ele lipsesc decide numărul, cantitatea fără acoperire.

Cînd și cum va putea demara adevărată tranzitie? Pentru ca structurile sociale să renască în autonomie economică față de puterea centrală, pentru ca desetăzarea să înceapă cu adevărat și viața politică a țării să intre pe făgășul firesc al democrației, e necesar ca puterea actuală să fie absolut convinsă de necesitatea acestor schimbări profunde. Mai este oare cazul să ne întrebăm ce gîndește puterea recentă constituită în România? □

Camilian Demetrescu
Roma - oct. '92

Tot despre tranzitie

Existența mai multor partide nu înseamnă neapărat organizare democrată. Pentru a se înscrive în această ordine un partid trebuie să reprezinte mai mult decât un curent de opinie sau interesele unui grup restîns. Fosta nomenclatură nu poate fi considerată o structură socială organică cu drept de a constitui un partid, și chiar dacă-l are, acesta este nedemocratic, fiind doar o reminiscență a partidului unic. E drept, structurile organice ale națiunii abia au început să se înfiripeze ieșind din letargia monolitismului. Înălțimea, prima victimă a masificării, dă încă slabe semne de trezire la o identitate. Nu este încă în măsură să susțină un partid propriu riscind și fi supusă în parlament intereselor altor categorii sociale mai bine reprezentate. Nefiind o entitate socială organizată, înălțimea a votat împotriva intereselor ei susținînd un partid și un președinte care promovează democrația de masă, și pentru care tranzitia a însemnat trecerea de la un grup de putere la altul: de la Ceaușescu la Iliescu. Puzderia de partide existente în România demonstrează lipsa de legătură între politică și

Convenția Democratică din România

Bilanț

Grupajul analitic din paginile 5-11 reunește articole și studii consacrate opoziției politice, în special Convenției Democrate din România. Până acum, subiectul a fost abordat în presă și mass-media de pe pozițiile exclusivismului manicheist și retoricii partizanale. Premiza de la care se pornește aici este că principalul criteriu de judecare a activității politice sunt performanțele în raport cu problemele cu care societatea se confruntă. Semieșecul opoziției din ultimile alegeri parlamentare și prezidențiale le permite autorilor să

reconsideră scurtul istoric al mișcării de opoziție, tacticile și strategiile acesteia, capacitatea ei de raportare la realitatea socială, la mentalitățile și orizonturile de așteptare al alegătorilor. În ciuda bilanțului încărcat de erori, confuzii, naivități, carente, analizele argumentează că esențialele cîștiguri politice (institutionalizarea opoziției politice, prin pătrunderea semnificativă în forul legislativ, impunerea propriilor idei exclusiv pe cale procedurală) sunt o bază solidă pentru legitimitatea și succesul viitor al opoziției.

Scena politică românească este sub semnul rivalităților, ceea ce nu poate fi de bun augur pentru o țară aflată într-un proces de tranziție, pentru o țară unde economia și instituțiile democrației indică o gravă criză a societății în ansamblu ei. Întreaga Europă răsăriteană ridică mari semne de întrebare privind posibilitatea instaurării statului de drept. E foarte adevarat că politologii nu au elaborat o strategie de scurtă și lungă durată, că ei nu s-au arătat preoccupați de înțelegerea ansamblelor și subansamblelor care compun mentalitățile acestui spațiu; prea adesea au neglijat istoria și religiile dominate ale arealului, fapt care a condus și mai conduce la eroarea de a vedea dificultățile sau contradicțiile doar prin prisma ultimilor 45 de ani. Or, problema esențială care se pune la nivelul acestor societăți este remedierea multor atitudini profund înrădăcinate în subconștiul colectiv (venite pe durata lungă a istoriei), înțelegând prin aceasta refacerea unui handicap datorat educației. Starea de minorat s-ar motiva neputinței de a folosi înțelul pe cont propriu în toate împrejurările vieții. Politicienii de astăzi sunt ei însăși într-o stare de minorat, indicind tocmai criza de conștiință a colectivității. Să mai adăugăm că în toate aceste țări se observă o căutare a proprietății identității culturale și naționale, ceea ce indică o criză a individualităților, o criză culturală, regăsibila periodic în istoria Europei de est în ultimul veac și jumătate. Probabil că aceeași criză explică și eşuarea încercărilor de democratizare de la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru.

La fel ca oricare dintre formațiunile ori alianțele politice existente în România, opoziția necesită și ea analiza metodei de acțiune și a acțiunii însăși a grupurilor care o compun, reunite sub numele de Convenție Democrată. Decalajele, dacă nu cumva rivalitățile interioare, obligă la o atenție specială. Dincolo de pulsuniile afective, important este să stăruim asupra interacțiunilor menționând că ele sunt deocamdată singurele elemente ce pot impune respectul drepturilor și intereselor opoziției. Pentru ca un stat ca România să-și instaureze democrația, iar Parlamentul să reprezinte cu adevărat diversitatea opțiunilor politice este mai util ca orice altceva un efort conjugat al opoziției. Chiar asupra acestor principii de organizare a acțiunilor convergente merită să insistăm. Nu în absență criticii întemeiate pe realitatea existentă și nu fără a face imediat observația că, într-un regim pluralist, trebuie să se înjeleagă legalitatea regulilor și sensul compromisului. Opoziția din Parlamentul român ales la 27 septembrie nu are altă șansă decât aceea de a profesa compromisul, în primul rînd în interiorul său, dar și în relația cu toți ce se arată dispusi a deveni parteneri reali de dialog. Cu tot echivocul ce decurge de aici.

Este o idee falsă aceea potrivit căreia diversele orientări ale partidelor Convenției indică neapărat situația inferioară a opoziției în raport cu formațiunea cîștigătoare. Programele politice contradictorii, cum sunt acelea privind liberalismul pe de-o parte și social-democrația pe de altă, în mod normal ar trebui să conducă la clarificări, la nuanțări și nu la rupturi, mai ales în actualul context politic. Rupturile, în genere violente (conducind la intoleranțe cu greu surmontabile) sunt de evitat, spre a cîștiga ideea de colaborare pe termen lung. Delimitările, necesare, fără îndoială, devin utile doar pe fondul în care se acceptă cooperarea. De ce spun toate acestea? Jocul de interacțiuni ale opoziției este deocamdată singurul ce poate pune sub semnul întrebării recursul simplist la noțiunile de infrastructură, fiind în măsură să evidențieze (prin intermediul acestor individualități mai

Convergențele opoziției

VICTOR NEUMANN

The play of interactions of the political opposition in Romania is the only factor now able to question the simplistic resort to the notions of "infrastructure" and "superstructure". It is the only factor able to shed light on the consequences of isolationist pride and rejection of private property by the nationalistic left, and the only one able to counterbalance ethnic and religious extremism, communist dogmatism, and allergy to ample, critical, and nuanced reassessments of the national history. These are not other than principles that have inflamed large social segments mentally dominated rather by the idea of the unique party than by diverse opinions and diverse parties.

Romania is only just the process whereby Parliament and Government are learning lawfulness, and the acquisition of the minimal conscience of democratic rules. Knowledge, and political culture with it, will bring about a growing spontaneous political conscience. The opposition was led by rather elderly people in the electoral campaign, who were insufficiently prepared from the intellectual and political viewpoint; nor did they offer practical solutions; besides, their propaganda was much below the pretensions of social categories really wanting profound changes. This resulted in the opposition not being able to attract and respond to the younger generations' options. Consequently, no spectacular effects obtained. It will be some time before professional politicians appear and political parties voice distinct political options. Even so, though, given these relatively precarious conditions, it is only the unity of the opposition that can prove a dignified behaviour. Or else, the conflict of ideas and interests, of groups and persons will not affect only Parliament representatives, but also those citizens that in September 1992 could identify only one sense of their solidarity, i.e. a coming closer to the open society, and understanding of the institutionalized juridical and economic values of universal democracy.

bine pregătite și mai responsabile) consecințele orgolului izolaționist (dominant în cazul unor reprezentanți ai slăinii și mai ales în acela al extremităților), respingerea proprietății private, refuzul interesului pentru încurajarea formării clasei de mijloc. Contrabalanșând conservatorismul etnic, religios, precum și alergiile la reconsiderarea amplă, critică și nuanțată a istoriei naționale, opoziția se va situa în avangarda luptei pentru emancipare socială și națională, înțelegând prin aceasta eliberarea de sub tutela trecutului, a totalitarismului administrativ și ideologic și imobilismului perpetuă și de educație colectivistă. Mă refer aici la depășirea principiilor înguste care au guvernat în trecut și guverneză încă largi segmente sociale, deprinse mai degrabă cu ideea partidului unic, decât cu diversitatea opiniilor și a partidelor.

România se află în faza când Parlamentul, guvernantii, dar mai ales cetățenii de rînd trebuie să învețe ce înseamnă legalitatea, deci să dobîndească un minimum de conștiință a regulilor democrației, fără de care regimul nu poate funcționa. Cunoașterea, respectiv cultura politică înseamnă dezvoltarea acestei conștiințe spontane a politicului. Partidele din opoziție se află și ele în faza de pregătire; spre a-și asuma menirea, nu vor neglija nici observațiile critice ce se impun în acest moment de cumpăna. Multe dintre ele nu și-au găsit încă ritmul, nu au mediatat înde lung asupra programelor; s-au limitat la evidențierea biografiilor personale, amînând cu perseverență definirea statutului care să le facă ușor reperabile pe scenă politică. Să nu uităm greșelile în alegerea leaderilor ori absența mai multor personalități reprezentative în sinul fiecărui partid. Apoi, compromiterea ideii de disidență prin trimitere (sau acceptarea) în arenă a unor persoane cu atitudini necontrolate, inspirând teamă sau sentimente de compătimire; reluarea sloganurilor politicianiste din perioada interbelică, în cazul unor membri marcați din Partidul Național Tărănesc Creștin și Democrat, sloganuri neinspirate și neconcordante cu starea de spirit a sfîrșitului de secol. Reînnodarea firelor pierdute în 1946 și deci a tradițiilor unor partide rămase

memorabile pentru istoria ce se va scrie de acum încolo îmi pare a fi în dezacord cu prezentul politic european și mondial, chiar și cu opțiunile celor mai strălucitori dintre contemporani mei din România anului 1992, altminteri deschiși și dormici de înnoire sub toate aspectele. Dacă din asemenea greșeli se poate desprinde ceva bun este ideea că doar o nouă generație de politicieni, în curs de formare acum, va fi în măsură să așeze temeliile structurilor democratice. Observația este valabilă pentru ambele tabere, fiecare în felul ei fiind tributară anomalialor petrecute sub cele trei dictaturi. Numai un vot de încredere pentru generație mai tineră aduce schimbările de profunzime. Desigur, criteriile de selecție a valorilor vor trebui să primeze în față intereselor egoiste. Frustrările generațiilor vîrstnice sunt mai mult decât evidente și ar putea fi înțelese în contextul modificării limbajului politic. Pornind de la ele însă, nu se va putea deschide sămburele tare al formei mentale colective care își așteaptă metamorfoza; se știe că mutațiile lente la nivel sunt posibile prin exemple stimulatoare venite din afara societății românești și, mai pe urmă, treptat, din interiorul său. E vorba de crearea mult discutabilu civism și, fără asumarea modelelor occidentale (verificate în practică), devenite repere internaționale, și cu neputință depășirea actualei mediocrități sociale și politice. De altfel, asemenea argumente stau la baza izolării internaționale a României. În paranteză fie spus, modelele românești antebelică, mă refer în speță la politica liberalilor lui I.I.C. Brătianu, nu stau în picioare nici ele, știi fiind că opțiunea "prin noi însine" a însemnat atunci un refuz al cooperării și al convergențelor cu politicienii și cu societățile deschise ale vremii; închidere, în posida afirmației doctrinei liberale! Din analiza de mai sus se mai desprinde o certitudine: opoziția nu a beneficiat de o propagandă electorală în acord cu pretențiile formulate, apelind la oamenii negrepăti pentru așa ceva. În fine, spre a fi și mai clar, maturingarea nu înseamnă radicalizare a conștiințelor. Democrația nu are nimic în comun cu spiritele radicale, intolerante și, deci, inapte pentru dialog. Memoria poate fi jinută trează

și fără violențe de limbaj, respectul poate fi obținut pentru suferința generațiilor ce au trecut prin pușcări și lagăre de concentrare, nu însă prin excese propagandistice ori prin amenințări cu procese, chiar dacă simbolice ele ar putea fi îndreptățite.

De la atari neînțelegeri decurg și confuziile electoratului. Nu e de neglijat faptul că în regimul constituțional pluralist, într-un fel se aplică **exigențele** în cazul partidelor și în altul în cazul administrației (birocraticului). Toate se cer învățăte și aplicate. Dincolo de limitele invocate, opoziția românească a cîștigat un pas important în alegerile din septembrie 1992. Ea a găsit resurse spre a-și înființa partide de care va avea nevoie în afirmarea ideilor genere ale democrației, a pus în discuție necesitatea creării societății civile, a arătat disponibilitatea certă pentru dialog și pentru continuarea reformei economice. Dobândind o gîndire teoretică și avînd o reprezentare corespunzătoare la nivelul instituțiilor statale, Partidul Alianței Civice, de exemplu, poate face cunoscute aspirațiile societății. El va fi nevoie să-și îndrepte atenția deopotrivă spre pedagogizarea segmentelor sociale mai puțin sau deloc adaptate conceptelor de reformă; o pedagogizare nepartizană, însemnând consolidarea raporturilor între categoriile sociale diverse, între grupurile intelectuale ale căror orgoliu au condus la orientări prea divergente, între majoritate și minorități.

Amîn obiectiile asupra detaliilor, adică diferențierile între partidele opoziției. Incertitudinile de acum, aparitia pe scena politică a unor partide extremiste, cameolonismul lor, posibila instabilitate guvernamentală mă determină să cred că nu e timpul potrivit spre a le relifica, cu toate că ele există. Mai consider că ar fi hazardat să facem deosebiri esențiale pe fondul în care lipsesc reperele necesare oferite de însăși viața politică. Pînă la fărîmîarea și deci pînă la percepcia registrelor proprii fiecărui formațiuni, sunt de părere că doar convergențele opoziției reprezentă o comportare demnă. Conflictul de idei și de interese, de grupuri și persoane (de orgoliu) nu va leza numai pe reprezentanți ci și pe cetățenii ce descoperiseră în septembrie sensul solidarității lor. Recunoașterea utilității foarte imperfecte formule de opoziție este deja un semn că interesul general primează. Pe măsură dezvoltării și afirmării (nu prin excese demagogice) unuia sau altuia dintre partide, credibilitatea programelor și acțiunilor (verificate prin sondaje în rîndul populației) va aduce în prim plan autoritățile mozaicului Convenției.

Analistul politic va ține seama și de nouătatea fenomenului, împrejurare în care e cu putință o dispută instituționalizată. El constă în trei procese: a). probleme sociale și mentale care incriminează istoria; b). apropierile modificatoare, îmbogățind, dar și bulversînd sectoarele tradiționale ale nucleului puterii și ale colectivității; c). reapariția trăsăturii majore a societății moderne; Parlamentul, administrația, partidele. Într-o situație ideală pentru regimul democratic, fiecare formațiune se va maturiza pînă la respectarea și acceparea poziției celeilalte. Pentru ca opoziția să ofere o alternativă credibilă și utilă să demonstreze că se situează, din punctul de vedere al valorilor prin care se operează, deasupra gîndirii și soluțiilor momentului, înțelegind, deasupra puterii propriu-zise.

Victor Neumann. Fellow-researcher at the Institute of Social Theory of the Romanian Academy. His Ph. D defense was in the history of civilization and European civilization (1992, Faculty of History, at the University of Bucharest).

Prima Breșă

O analiză asupra Convenției Democratische din România

DAN PAVEL

Data de 27 septembrie 1992 marchează adevărul început al istoriei reinstitutionalizării opoziției din România. Ca să înțelegem însă ce a devenit opoziția în urma alegerilor, trebuie să înțelegem ce a fost puterea pînă atunci. Din punctul de vedere al acesteia din urmă, rezultatele de la 27 septembrie și 12 octombrie consemnăcă menținerea sub control a situației sociale și politice de către forțele amestecate în execuțarea cuplului Ceaușescu, în cucerirea puterii la 22 decembrie 1989 în dauna adevărătorilor revoluționari, precum și în toate acțiunile postrevoluționare de consolidare a puterii cucerite. În virtutea "principiilor" enunțate în prima noapte a revoluției, opoziției i s-a acordat dreptul de a participa la viața politică, însă de facto prezența ei a fost una decorativă, pur propagandistică. Pentru perioada 22 decembrie 1989 - 27 septembrie 1992, analiza situației separării puterilor în stat - principalul criteriu al unei democrații parlamentare și al statului de drept - scoate la iveală persistența centrului unic de comandă și putere. Practica politică ne-a arătat supraviețuirea retușată, cosmetizată a aceluiși conglomerat de putere, un adevărat Leviathan. Datorită controlării organului suprem al revoluției și al puterii politice, Frontul Salvării Naționale, metamorfozat ilegitim în partid politic, apoi în partid de guvernămînt și dominant în parlament, președintele acestui organism, dl. Ion Iliescu, devenit președinte al republicii, putea să controleze S.R.L.-ul, finalitatea magistraturii juridice, să dirijeze atât parlamentul și guvernul, cît și evenualele "distorsiuni" din campania electorală sau din timpul votării. Cu toate acestea, odată cu alegerile locale, prin scoaterea de sub monopolul fesenerist a cîtorva centre urbane importante și a unor rurale, opoziția și-a instalat primele avanposturi în regiunea puterii. Dar adevărată breșă în sistemul puterii s-a produs la 27 septembrie 1992, prin lărgirea sensibilă a prezenței opoziției (din cadrul Convenției Democratische din România) în Parlament. Judecind după faptul că parlamentul este sediul puterii suverane și sediul puterii reprezentative, se poate spune că abia acum opoziția își va îndeplini rolurile sale, influențând legislația, executivul, atât în ipostaza guvernamentală, cît și în cea de administrație locală, celelalte instituții ale statului, justiția, televiziunea etc. Prin pătrunderea semnificativă a opoziției în parlament s-a mai realizat ceva fundamental: pînă la 27 septembrie, problema ţării noastre nu a fost dacă există un parlament, ci dacă acest parlament concentra "într-însul" atributelor esențiale ale puterii menite să convertească în central viații statale și să permită calificarea sistemului" nostru politic drept sistem parlamentar. Or, cum spunea un politolog, "Dacă mi s-ar cere să ofer o singură trăsătură distinctivă a guvernării democratice aș menționa statutul opoziției." Iar, în România, opoziția a căpătat un statut doar acum.

Reiese că abia un prim obiectiv strategic al Convenției Democratische din România (C.D.R.) a fost îndeplinit. Cu toate acestea, situația

Both the chief dilemmas and failures of the opposition, gathered in the Democratic Convention from Romania (DCR), significantly emerge from a deep confusion between the plan to reconstruct civil society and that one to win political power. Former dissidents became the ultimate moral personalities, which substantially hindered the political and moral evolution inside the DCR. For instance, both the political and electoral alliances lacked conceptual accuracy and ideological clarity. Thus there was no way to avoid the false image of the Dichotomy of the right (represented by the Democratic Convention) and the left (the communists in power and their allies). The opposition parties lost the political fight because they did not make sure which social segments of the constituency they could successfully represent. Moreover the analysis of their political discourse distinctly evinces certain rhetoric errors and a lack of clear-cut distinction between tactics and strategy.

However with the latest election campaign the political opposition has won seats in the legislative body, and thus achieved an institutionalized position, which could positively influence the political process.

obiectivă permitea mult mai mult. Condițiile internaționale favorabile pe deplin Convenției, guvernarea catastrofă a cabinetelor Roman și Stolojan, nerespectarea angajamentelor electorale ale cîștișilor de la 20 mai 1990, larga nemulțumire a opiniei publice, presiunea internă și internațională cu privire la desfășurarea corectă și liberă a alegerilor, precum și o serie de alți factori constituiau cadrul propice ca C.D.R. să fie dacă nu majoritate parlamentară, măcar prima formăriune din parlament, deci cea care oricum ar fi fost înșarcinată cu formarea unui nou guvern și al cărei reprezentant era președintele republicii. Responsabilitatea eșecului în toate aceste incercări, ba chiar regresul în raport cu rezultatul alegerilor locale, aparține în întregime liderilor acestei alianțe. Istoria îi va judecamai bine, noi ne propunem doar analiza unor erori politice.

Scurt istoric

C.D.R. este o alianță născută cu înfiriere și numai în urma reflecției asupra erorilor și eșecurilor opoziției. Abia înfringerea severă de la 20 mai 1990 a constituit pentru liderii principalelor partide de opoziție un avertisment cu privire la necesitatea unității. Eroarea lipsei de unitate a părut și mai mare atunci cînd ei și-au dat seama că regimul politic nou instaurat în urma scrutinului nu este unul integral democratic, cîi mai degrabă unul de tranziție de la totalitarism la democrație. Un regim posttotalitar, adică nici totalitar, nici democratic. Prin urmare, cele trei "partide istorice" (Partidul Național Tărănesc Creștin Democrat - P.N.C.T.D., Partidul Național Liberal - P.N.L., și Partidul Social Democrat Român - P.S.D.R.), împreună cu Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, (U.D.M.R.) și cu noul înființat Partid al Alianței Civice (P.A.C.) formează Convenția Națională pentru Instaurarea Democrației (C.N.I.D.). Este un moment crucial pentru viitorul alianței din care izvorăsc și forța și slabiciunile opoziției. O mare parte a energiilor contestătoare ale populației nu-și putea găsi expresie politică prin aderarea la partidelor reînființate sau la cele nou înființate din pricina faptului că după experiența frustrantă a "partidului unic", oamenii nu mai aveau încredere pur și simplu în ideea de partid. Pe de altă parte, devenise clar că, dacă viața politică era dominată de forțele ce puseseră inițial mîna pe putere, pînă la identificarea cu viața statului, cauza stătea și în inexistența încă a unei societăți civile, separată de stat. Or, în absența unei societăți civile, în care drepturile individului și voînța sa reprezintă fundamental legimității politice, ordinea politică statală era una venită din exterior și nu din jocul forțelor interioare societății civile. Intelectualii, "o anumită parte a presei" și chiar opinia publică își dădeau seama că totalitarismul suprimase nu numai democrația, dar și societatea civilă, care există în orice regim politic cu excepția totalitarismului, fiind chiar temeiul vieții politice. Or, în momentul în care lupta pentru "instaurarea democrației", în care predominante sunt procedurile și în primul rînd votul, a început să se confundă cu lupta pentru "instaurarea societății civile", atunci s-au produs nu numai confuzii ideologice, ci și deregări ale mecanismelor responsabilității și ierarhiei, provenite din lipsa unor distincții între competența politică și prestigiul moral.

In entuziasmul general și sub presiunea

străzii, care cerea unitatea tuturor forțelor de opoziție, se realizează "marele compromis" între lupta pentru instaurarea democrației și cea pentru consolidarea societății civile, ceea ce pe plan organizatoric a însemnat contopirea C.N.I.D. cu Frontul Antitotalitar. Sub semnul unității, în Convenția Democratică vor intra noi partide (Partidul Ecologist Român - P.E.R., apoi Partidul Unității Democrațice - P.U.D., Uniunea Democrată Creștină - U.D.C.), precum și formațiunile "societății civile", organizații sociale, culturale (Alianța Civică - A.C., Asociația Fostilor Deținuți Politici din România - A.F.D.P.R., Așezămîntul Cultural "Brăteanu", Uniunea Mondială a Românilor Liberi - U.M.R.L., Asociația 21 Decembrie" Societatea Timișoara, Sindicatul Politic "Fraternitatea", Asociația "România Viitoare"), asociații profesionale (Solidaritatea Universitară). După rezultatele remarcabile din alegerile locale, nimic nu parea că mai stă în calea succesului C.D. Perspectivile succesului viitor al forțelor democratice, dar și un oarecare "realism politic" îl fac pe Radu Cîmpeanu, liderul P.N.L., să sesizeze faptul că partidul său pierde teren în favoarea P.N.C.T.D. și al noilor formațiuni politice sau apolitice din Convenție. În plus, apariția "la concurență" a unui lider politic nou, domnul Nicolae Manolescu, liderul P.A.C.-ului, un partid mult mai modern și mai dinamic decît partidele istorice, a determinat în C.D. o adevărată panică și o luptă pentru putere, care s-a concretizat în părăsirea alianței de către Radu Cîmpeanu și P.N.L., precum și "blocarea" prin "vot democratic" a candidaturii la președinția pe care Nicolae Manolescu și-o anunțase la timpul potrivit, după opinia unora, prematur, după opinia altora.

Părăsirea C.D. de către P.N.L. și înlocuirea acestuia cu Partidul Național Liberal - Convenția Democratică, a însemnat o pierdere și pentru P.N.L., care nu va mai reuși să intre la 27 septembrie în Parlament, și pentru C.D. (devenită C.D.R.), care nu va mai obține performanțe electorale la fel de bune. În plus opțiunea "de ultim oră" pentru un candidat la președinție cvasineconoscut și publicarea "platformei-program a C.D.R." cu numai o lună înainte de alegeri s-au dovedit a fi fost handicapuri irecupereabile într-o cursă electorală în care adversarii nu au jucat cînstit și si au pregătit totul din vreme. Privind retrospectiv, să ar putea spune că energiile în cadrul conducerii centrale a C.D.R. s-au concentrat mai mult în jurul problemelor desemnării candidatului la președinție și a candidaților "eligibili" decît în privința gîndirii unei strategii electorale adecvate momentului politic și înfrântării unor adversari politici a căror identitate era binecunoscută. În plus, decizia cu privire la aceste probleme nu a fost în primul rînd politică, ci inspirată de "lobby-ul civic" din cadrul Convenției.

O revoluție pe cale procedurală

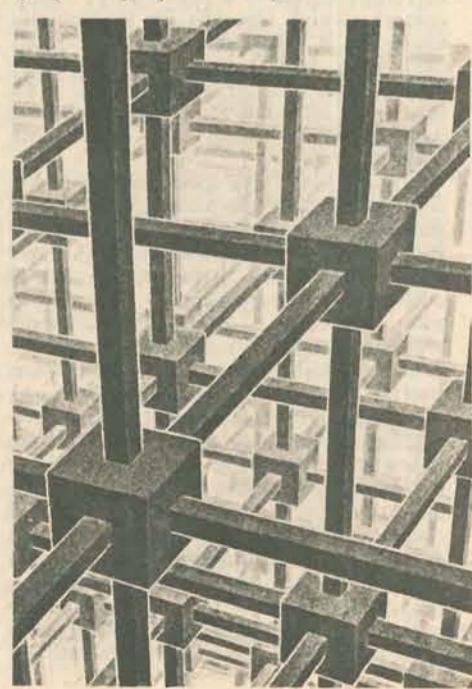
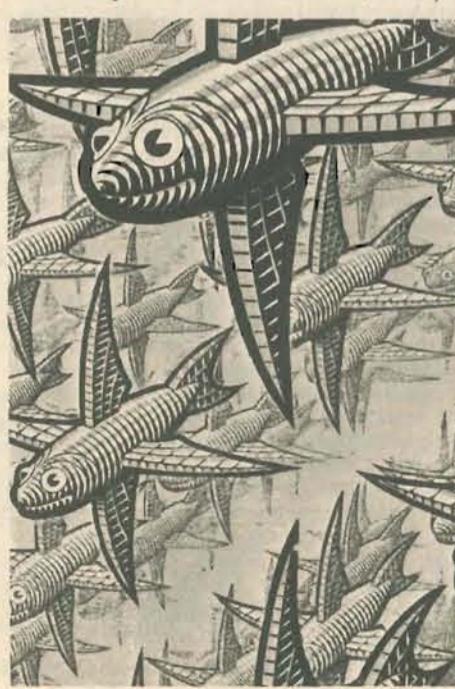
Din punct de vedere politic, C.D.R. este fenomenul cel mai interesant de după alegeri din mai 1990. Din scurta istorie prezentată într-un mod informal și Platforma-Program a Convenției Democratische din România pentru scoaterea ţării din criză prin lege, adevărată reconciliere și reformă, se poate spune că C.D.R. a fost concepută de înțemeietorii ei ca o largă alianță între autenticele partide democratice de opoziție și formațiunile

nonpartinice ale societății civile, al cărei scop principal este de a schimba fundamental din România, de a marca despărțirea de trecutul comunist și sechetele neocomuniste sau postcomuniste, printr-o opțiune fermă pentru democrația parlamentară, economia de piață, societatea civilă, statul de drept, apărarea drepturilor omului și drepturilor minorităților.

In democrațiile occidentale jocul politic se bazează pe faptul că opoziția acceptă, cel puțin în practică, sistemul pe care guvernul își bazează legitimitatea. Totuși aceasta este și principala critică adusă în genere de științele politice contemporane opoziției, anume că ea nu pune în discuție sistemul înăuntru căruia funcționează. Originalitatea democrației noastre vine din faptul că regulile politice par a fi aceleași ca în democrațiile occidentale, dar structurile de putere sunt monopolizate de anumite forțe și că jocul se desfășoară într-o profundă inegalitate. Prin urmare, deși contestă legitimitatea regimului, faptul că el este monopolizat de anumite forțe, opoziția este nevoită să se înfrunte cu el pe baza regulilor formale, procedurale, "democratice". Prin urmare, dificultatea impunerii ideilor de mai sus, a întregii platforme-program a C.D.R. vine din faptul că, deși sunt revoluționare atât în raport cu vechiul regim comunist totalitar și pseudoreformist, aceste idei nu trebuie impuse pe cale revoluționară, pe calea manifestațiilor stradale și a violenței, ci pe calea procedurilor democratice, ale competiției electorale și înfrântării ideologice.

Oriunde în lume, viața coalițiilor politice este grea. Cu atât mai grea cu cât ele cuprind partide diferite ca orientare politică, dar mai ales inegale ca forță politică, organizatorică și pondere socială. S-a spus în presă că momentele alegerii candidatului C.D.R. la președinție și al negocierii procentelor și ponderei fiecărui partid pe liste electorale comune ar fi fost un exercițiu democratic al negocierii politice, al păstrării unității electorale prin sacrificarea unor interese mai mult sau mai puțin înguste de partid, de natură să confere o dată în plus încrederea electoratalui în singura forță capabilă să împinge țara spre o schimbare autentică. Din punct de vedere strict formal, procedural, se pare că aşa a fost. Judecind însă după incapacitatea factorilor de analiză, prognoză și decizie din cadrul C.D.R. de a aprecia propriile sănse în alegeri, ca și după felul în care a fost concepută campania electorală parlamentară, se poate spune acum că trebuie puse la îndoială chiar criteriile care au stat la baza procedurilor. Deci, chiar dacă procedurile, regulile stabilite au fost respectate în litera lor, ceea ce stă sub semnul întrebării este chiar modul de stabilire a criteriilor procedurale. Lucrul este important, din moment ce la mijloc este chiar alianța politică chemată să schimbe soarta unei ţări pe cale procedurală.

Prinul vîcă procedural s-a născut chiar din felul în care a fost concepută Convenția. S-a spus că în C.D.R. era mai important ceea ce îi unea pe participanții la coaliție decît ceea ce îi



Politica internă

despărțea, îi despărțeau deosebirile ideologice și identitățile politico-sociale. În urma luptă împotriva puterii. În urma previzibilei victorii împotriva puterii, ceea ce îi unea pe aliați urmă să dispară, compatibilitatea și omogenitatea urmând să facă loc eterogenității ideologice și divergenței intereselor. Această proiecție teleologică și evaluarea politică incoerentă a propriilor sanse au viciat în plus procedurile gîndite în cadrul Convenției. Existența obiectivelor convergente legate de instaurarea democrației și de constituirea societății civile a făcut ca în cadrul C.D.R. să existe diferența între *alianța politică* (dintre toate partidele politice, formațiunile apartidice, organizațiile sociale, culturale, asociațiile profesionale) și *alianța electorală* (la care participă numai "partidele politice plus A.F.D.P.R.") Deși *alianța electorală* implică numai partidele plus A.F.D.P.R., în tot ceea ce a însemnat pregătirea campaniei electorale, inclusiv desemnarea candidatului la președinție și întocmirea protocolului de stabilire a numărului de locuri parlamentare eligibile și repartizarea locurilor pentru fiecare partid în conformitate cu pondera specifică, reprezentanții formațiunilor partinice ai *alianței politice* au avut un rol hotăritor de spus în deciziile importante ale conducerii C.D.R. În acest sens, pe fondul cunoscut al conflictelor dintre A.C. și P.A.C., personalitățile "charismatice" ale A.C. au jucat în cadrul C.D.R.-ului rolul unei suprinstanțe, apropiată însă de P.N.T.C.D. și A.F.D.P.R. (condusă tot de un lider al P.N.T.C.D.).

În afara faptului că România are mai multă nevoie de proceduri democratice decât de "charismă", după cum afirmă cunoscutul polilog american Ken Jowitt, trebuie spus că prezența într-o *alianță politică* a unor suprinstanțe politice are un rol nociv. În numele argumentelor rezistenței politice anticomuniste și ale martirajului politic în timpul regimului totalitar, care din punct de vedere moral sînt îndreptățite și au contribuția lor în constituirea societății civile, reprezentanții unor asemenea formațiuni fac politică într-un mod mult mai activ decât reprezentanții partidelor. În plus, ei nu își iau răspunderea actelor lor, ceea ce din punct de vedere politic erodează coeziunea unei *alianțe electorale*. Ceea ce s-a și întipărit, iar consecințele conflictului A.C.-P.A.C. (care nu se reduce la un conflict personal Blandiana-Manolescu) a fost întărirea supremaciei P.N.T.C.D. în cadrul C.D.R. (fapt speculat de toți adversarii politici, și în primul rînd de F.D.S.N., F.S.N., P.U.N.R., P.S.M., și P.R.M. care au identificat Convenția cu "țăraniștii" și au etichetat această *alianță* ca fiind promonarhistă), pe de o altă parte, și subminarea poziției P.A.C.-ului (atât prin "eliminarea" din cursa prezidențială prin procedura de vot "democratică" a lui Nicolae Manolescu, cît și prin reducerea ponderii pe liste comune a Partidului Alianței Civice, astăzi în beneficiul partidului mai puternic, cît și mai ales al partidelor mult mai slabe, precum P.N.L.A.T., P.N.L.-C.D. sau chiar P.E.R., P.S.D.R.). Consecința disproportiei dintre P.N.T.C.D. și P.A.C. a fost că majoritatea posturilor de conducere ale Departamentelor C.D.R. și în primul rînd, ceea ce a Departamentului Electoral au fost încredințate unor lideri țăraniști, iar pecetea gerontocratică s-a simțit într-o competiție electorală parlamentară dinamică.

Platforme ideologice și reprezentativitate socială

Este o mare deosebire între ceea ce cred liderii partidelor componente ale C.D.R. că ar fi *alianța lor electorală* și ceea ce electoratul a putut să afle în legătură cu acest subiect. Din punct de vedere ideologic, această *alianță* ar fi fost greu de conceput în contextul unei democrații occidentale clasice, moderne, postmoderne, întrucât ea reuneste forțe politice de stînga, centru și dreapta, partide politice de tip creștin, democrat sau liberal, ecologist sau social-democrat, partide "istorice", de tradiție strict autohtonă, cum este cel național-țăranișt, cu partide "postistorice", a căror ideologie și izvorit din experiența est-europeană a totalitarismului, a filosofiei antipolitice și a luptei pentru o societate civilă. Astăzi adversarii politici, cît și presa independentă, au etichetat C.D.R. drept "bloc electoral de dreapta", fără ca nimeni din Convenția să fi replicat, în condițiile în care marea masă a electoratului era obsedată de spectrul săraciei, al minimei subzistențe, de necesitatea protecției sociale, opînd deci pentru ideile de stînga. Cînd în cadrul discuțiilor din Convenție ce vizau

stabilirea ponderii fiecarui partid pe liste electorale, reprezentanții P.N.L.-A.T. au propus o împărțire a partidelor în centru-stînga (P.N.T.C.D., P.S.D.R. și P.E.R.), cu 50% din locuri, și centru-dreapta (P.A.C., P.N.L.-A.T., P.N.L.-C.D.) tot cu 50% din locuri, propunerea a fost respinsă nu din cauza incertitudinii împărțirii, ci pentru că P.N.T.C.D.-ul ar fi fost dezavantajat în stabilirea

fost necesar un răstimp prea îndelungat pentru a convinge electoratul. Este interesant că neputința liderilor Convenției de a înțelege că marea masă a electoratului nu a votat politic, ci în funcție de satisfacerea rapidă a unor nevoi imediate, a continuat chiar și după alegeri. Corneliu Coposu declară presei, în acest sens, că marea majoritate a electoratului nici nu cunoaște programul electoral al acestei

intereselor de moment ale unui electorat care s-a săturat de speranță și de "mai tîrziu", cînd nu ai nici măcar o clasă politică a cărei competență să te scoată din impas, ce-ți mai rămîne? Exact ceea ce Convenția a avut din plin, adică personalitățile. Marele atu al C.D.R.-a fost faptul că în jurul ei s-au grupat celebrități politice, culturale și științifice al căror prestigiu, competență profesională, integritate morală și chiar popularitate ar fi afișat greu în balanță. Electoratul ar fi avut multe de auzit de la Ion Rațiu, Ion Lup, Ioan Diaconescu, Ioan Alexandru, Leonida Lari, Valentin Gabrielescu (P.N.T.C.D.), Nicolae Manolescu, Stelian Tănasă, Alexandru Paleologul, Ștefan Augustin Doinaș, Emil Tocaci, Doru Cosma, Vasile Popovici, Călin Anastasiu, Ștefan Radoff (P.A.C.), Rene Policrat, Dinu Patriciu, Horia Rusu (P.N.L.-A.T.), Constantin Tîcu Dumitrescu (A.F.D.P.R.), Sergiu Cunescu (P.S.D.R.), Otto Weber (P.E.R.) și lista ar mai putea fi lungă, care ar fi trebuit să apară pe principalul canal al televiziunii, să răspundă întrebărilor și nelămuririlor alegătorilor, să combată în mod argumentat atacurile și calomniile celorlalte partide și candidați la preșidenție, dezinformările și diversiunile din mass-media. Alături de ei s-ar fi covenit să fie văzuți în mod special candidații mai puțin cunoscuți, dar de valori sensibili apropiate, candidații desemnați pe locuri "neeligibile", precum și personalități din organizații apolitice ale Convenției, care nu candidau dar susțineau C.D.R.-ul.

Mediocritatea campaniei electorale parlamentare a Convenției nu a afectat doar structura legislativului, dar mai ales posibilitatea forțelor democratice de a ajunge în executiv și de a impune, cu mijloacele executivului, în special cele prezidențiale, o structură a puterii juridice netributară nici vechii securități, nici actualului S.R.I. Lipsa de intensitate a campaniei electorale parlamentare nu a putut fi compensată de creșterea popularității lui Emil Constantinescu, care s-a dovedit că nu "a tras" după el Convenția, să cum apreciau analiștii. Concentrarea exclusivă a campaniei pe candidatul la președinție a ușurat sarcina adversarilor politici, care au putut acționa nestingeriști astăzi împotriva Convenției, cît și a partidelor din compoziția ei, mai ales împotriva țăraniștilor. Simplificarea grosolană C.D.R.=țăraniști=monarhiști=dreapta=moșierimea=violenta a functionat ireproșabil în propaganda anti-Convenție.

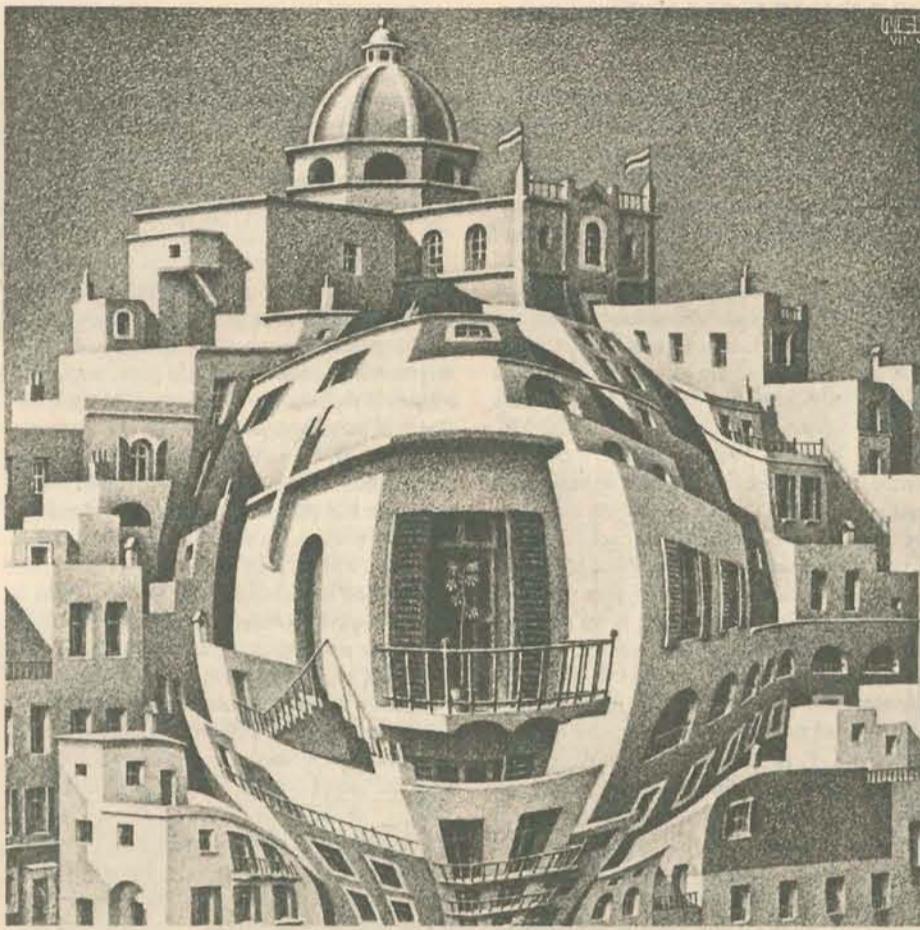
O campanie electorală însemnată în primul rînd dialogul social. C.D.R.-ul nu a dialogat nici cu electoratul, nici cu opozitia politică. Au fost doar cîteva clipuri remarcabile prin violență atacurilor la adresa lui Iliescu, dar nu au existat răspunsuri la atacurile împotriva Convenției. În rest, nimic.

Vîitorul sub semnul întrebării

Sînt multe consecințe care decurg din cele scrise pînă acum, dar mai ales din rezultatele concrete ale votului de la 27 septembrie 1992. Forțele din cadrul C.D.R. au acum posibilitatea să devină acea opoziție instituțională care caracterizează un regim parlamentar. Ce se va întîmpla rămîne de văzut.

Notă: Multe din criteriile și judecățile acestui eseu se bazează pe temeinicul studiu *Opoziția, Trecutul și prezentul unei instituții politice*, de Ghîță Ionescu și Isabel de Madariaga, apărută la editura Humanitas, București, 1992, în cadrul colecției "Societatea civilă", editată cu sprijinul "Fundației Soros pentru o societate deschisă".

Dan Pavel, born in 1958, Cluj, Romania. D.P. graduated the Faculty of Philosophy-History in 1982, at the University of Bucharest. Before 1989 he was reporter for two journals: Amfiteatru and Viața Studențească, after December 1989 he was political editor and later deputy editor-in-chief of the well-known magazine 22. In 1990 "Cartea Românească Publishing House" published his Bibliopolis. Essay on the Metamorphosis of the Book. Currently he is writing his doctoral thesis (a comparative study on the theodicy in Saint Anselm of Canterbury and Saint Thomas d'Aquinas work) and a volume of essays: A History of Tyranny.



ponderii. Or în competiția electorală și în raport cu orizontul public de așteptare puteau fi invocate tradiția de centru-stînga a național-țăraniștilor, partid de masă al unui electorat preponderent rural, adversar constant al liberarilor, care acum milităea pentru o împărțire echitabilă a pămîntului pentru toți țărăneni (și nu moșierilor, așa cum a pretins propaganda fedesenisto-pedearistă, ba chiar și Ion Iliescu), platforma social-democraților, opiniile social-democrate extrem de pronunțate din capitolul rezervat protecției sociale în "Platforma-program a C.D.R."

Strategic vorbind - iar la acest argument s-a apelat atunci cînd anumitor partide cu structură organizatorică modestă și cu o pondere mică în teritoriu (P.S.D.R. sau P.E.R.) li s-a dat un procentaj sporit pe liste comune - ideea reprezentării în cadrul Convenției a unei palete ideologice cît mai largi a opiniilor electoratului era corectă. Chiar dacă în afara C.D.R. existau și alte partide cu idei liberale, social-democrate sau ecologiste, simpatizanții "în paralel" ai unor astfel de opiniuni și partide și ai C.D.R. trebuiau să se regăsească acolo. Este semnificativ că un sondaj de opinie făcut de Centrul Independent de Sondaj, în luna august 1992, indică faptul că numai un sfert din minuscul electorat al P.S.D.R. se declară dispus să voteze pentru Convenție. S-a vorbit în acest sens de deficiențele de integrare ale Convenției, deficiențe numeroase, însă nu s-a vorbit de adevărată cauză a acestor deficiențe. Ea este lipsa unui program ideologic clar, astăzi la nivelul C.D.R., cît și la nivelul partidelor componente. Un program ideologic clar se adresează în primul rînd celor care nu fac parte din clientela politică a partidelor sau alianțelor. În momentul cînd ești în opoziție, iar electoratul nu știe exact ce vrei, ba chiar este speriat, dezinformat în legătură cu asta, trebuie renunțat la pragmatismul politic și ar trebui asumată pînă la capăt consecințele care decurg din valorile pe care le promovează doctrinele ideologice. Or, experiența elegerilor din mai 1990 dovedise din plin faptul că mentalitățile electoratului funcționează conform reflexelor condiționate ale unui sistem socio-economic care reușise să creeze, în ciuda mizeriei generale, obisnuința că oamenii să depindă în primul rînd de protecția oferită de stat, de societate. În raport cu cerințele reformei, schimbării, privatizării, ale economiei de piață, ale deschiderii spre Occident, pentru o educație în spiritul încurajării inițiativei și a individualismului ar fi

formațiuni, care nici nu are așa ceva, cît numai "interese de moment". Adevăratul este că marea majoritate a electoratului fedesenist nici nu cunoște programele ideologice ale tuturor partidelor și că el, s-a orientat în funcție de cei pe care i-a crezut că-i reprezintă mai adevarat interesele de moment sau cele de viitor. Aici ajungem la principala slăbiciune a C.D.R., care este și aceea a partidelor sale componente, anume că deși reprezintă interesele tuturor, ale întregii societăți, ca nu reprezintă în mod concret interesele prezente ale nici unui segment al societății. Aici trebuie să facem mențiunea cuvenită cu privire la U.D.M.R., care, deși face parte din C.D.R., a mers pe liste separate, și care reprezintă interesele minorității maghiare. Importanța electorală a C.D.R.-a venit în bună parte din faptul că nu a reprezentat în mod specific interesele nici unui segment semnificativ al populației, al nici unei "clase", a nici unei categorii socio-profesionale. Prin comparație, F.D.S.N.-ul și Iliescu au știut să devină, de pildă, reprezentanții celor un milion de chiriași din locuințele naționalizate, al muncitorilor care nu vor să fie dată afară din fabrici, ai țărănenilor care se tem să nu-și piardă noua lor proprietate și ca moșierii să le ia pamînturile, al fostei nomenclaturați comuniști, dar și al foștilor membri de partid, care se tem să nu fie judecați de țărăniști și legionari, ai foștilor securiști și colaboratori ai Securității, care se tem că li se vor publica dosarele, ai tuturor celor legați de vechile și noile structuri, posttotalitare ale puterii. C.D.R. sau diverse reprezentanți ai săi au pretins că îi reprezintă pe "soemeni" sau pe "patroni", adică două categorii încă indistințe, cu un statut incert. Or, cum puteau fi valorificate conflictele de interes dintre forțe ale societății sau conflictele de valori, credințe, idei, atitudini, obiceiuri fără o puternică relație a ideologiei proprii, a zonelor mai puțin cunoscute ale acesteia?

Comuniștii ca și naziști, știau un lucru precis: puterea se cîștigă prin propagandă. Dar, ca să existe o propagandă puternică, trebuie ca și ideologia să fie dacă nu puternică, măcar bine accentuată. Cînd așa ceva nu se petrece înseamnă nu numai că lipsește o anumită experiență dar și altceva. C.D.R. nu are încă o clasă politică pe măsura ideilor ce o animă.

O campanie electorală improvizată

Cînd nu ai posibilitatea sau interesul de a scoate în evidență o ideologie sau asocierea ideilor nefinsumabile, cînd nu știi să răspunzi

In căutarea normalității

GABRIEL IVAN

The East European postcommunist societies are in a period of lack of normative framework. This period is characterised by absence of axiologic landmarks and of the general rules of behavior. Several social, economic and political developments in Romania can be considered to be a consequence of this transition from the totalitarian to a democratic order. The author sees the results of the Romanian 1992 elections as representing a postponement of the normalisation of the Romanian political life.

Ieșirea din comunism nu coincide cu instaurarea democrației. Cele două tipuri de ordine socială sunt despărțite printr-o perioadă de interregn. În acest interval al deficitului de normalitate, mijloacele organizaționale care asigurau coerența societăților socialiste au început să funcționeze, fără ca setul de reguli ale democrației și economia de piață să-și împus autoritatea. Perioada de tranziție se declanșează prin abolirea tipului de ordine socială specific totalitarismului. Atunci cînd impactul ei social (creșterea inflației, somajului sau criminalității) depășește limita suportabilului, oamenii tind să respingă factorii care, conform percepției lor, induc sau perpetuează starea de haos. Ei doresc recuperarea coerenței mediului în care se mișcă, chiar dacă aceasta ar presupune reinstalarea vechiului regim și votează cu cei care le dău a înțelege că o asemenea întoarcere ar mai fi posibilă. Victoria lui Ion Iliescu și a partidelor care l-au susținut în recentele alegeri din România nu poate fi explicată prin persistența mentalității comuniste, prin naționalism sau prin inconștiență. Ea este expresia incapacității electoratului de a percepe și conceptualiza un alt tip de normalitate decât cel din perioada de dinainte de Revoluție. Majoritatea comentatorilor politici consideră că rezultatele alegerilor cuantifică "regretul după Ceaușescu" sau forța de penetrație a miturilor "pierderii Transilvaniei", "reîntoarcerii moșierilor" și "Occidentului care ne vrea răul". Aceste pulsioni colective provin din blocajul mecanismelor psihologice care guvernează instituirea unui alt tip de ordine socială. Ordine totalitară și ordine democratică

"Pentru satisfacerea majoritatii nevoilor noastre, depindem de diferite forme de colaborare cu ceilalți. Nu ne putem urmări în mod eficient obiectivele decât dacă previziunile pe care le facem despre acțiunile acestora corespund cu ceea ce acele acțiuni vor fi în mod efectiv. Posibilitatea de a ne ajusta intențiile pe baza unor previziuni relativ exacte privind comportamentul celorlalți este forma în care ordinea se manifestă în viața socială" (Friedrich A. Hayek, *Droit, Legislation et Liberte*, vol. 1, Presses Universitaires de France, 1980, p. 42). Ordinea socială reprezintă o breșă în domeniul aleatorului decizilor celorlalți. Asigurând o anumită șansă de reușită previziunilor pe care le facem cu privire la aceste decizii, ea constituie condiția de posibilitate a aricării alcătuirii sociale coerente. Cele două tipuri de ordine pe care le discută F. A. Hayek sunt ordinea spontană, specifică societăților democratice și ordinea construită, specifică totalitarismului. Prima se instituie de la sine, prin respectarea unui set de reguli de către individii care își urmăresc propriile obiective; celalătă prin impunerea unor obiective de către o autoritate care și-a propus să organizeze o anumită colectivitate. Într-o societate democratică corectitudinea previziunilor și reușita proiectelor noastre este garantată de respectarea de către ceilalți a unor reguli cărora nu le cunoaștem nici răiuinea de a fi, nici originea și despre care adesea nici nu știm că există. Aceste reguli creează pentru fiecare participant la jocul pieței sau al democrației parlamentare, un domeniu de expectanță legitimă. Domeniul de expectanță legitimă reprezintă acea parte din aşteptările unui cetățean care este asigurată prin respectul cvasiunanim al regulilor de conduită. Ordinea de piață nu îi garantează, de exemplu, unui agricultor că investind pentru ameliorarea calității terenului pe care îl deține va găsi pentru produsele sale cumpărători dispuși să ofere un anumit preț, dar îi garantează faptul că nimenea nu poate atenta la dreptul său de proprietate asupra terenului în care a investit. Spre deosebire de normele ordinii totalitare care stipulează obligativitatea înfăplinirii unor acțiuni concrete de către niște indivizi concreți, în anumite circumstanțe concrete, regulile abstracte și negative ale ordinii democratice interzic un anumit tip de acțiune (încărcarea

proprietății sau a obligației contractuale) pentru toți indivizii și în toate circumstanțele care pot să apară. Ordinea totalitară presupune existența unei autorități care formulează și impune, cu ajutorul mijloacelor organizaționale de care dispune, anumite obiective întregii colectivități. Ca și ordinea autogenerată, ordinea confecționată protejează domeniul de expectanță legitimă a fiecărui individ. Ea asigură realizarea previziunilor unui producător agricol cu privire la prejurile pe care le va putea obține și chiar la cumpărătorii care sunt obligați prin plan să-i achiziționeze produsele, la acel nivel de preț. Dar corespondența așteptărilor sale cu acțiunile viitoare ale celorlalți, depinde de decizii ulterioare ale autorității care își poate exercita arbitriații nu doar în privința prejurilor dar și al proprietății. F. A. Hayek relevă diferența dintre cele două tipuri de ordine. Nu ne interesează aici faptul că - așa cum demonstrează cel mai important teoretician al liberalismului din secolul nostru - ordinea spontană permite o utilizare mai eficientă a cunoștințelor și a resurselor, decât ordinea impusă din exterior prin "mîna văzută a planului" de către o autoritate care împărtășește iluzia omniscienciei. Respectul spontan al regulilor de conduită și supremația autorității planificatoare fac, deopotrivă, posibila existența ordinii sociale ca alternativă a anarchiei și violenței. În acest sens, coerența organizațională specifică totalitarismului și coerența autogenerată care caracterizează societățile democratice reprezintă cele două variante ale normalității.

O lume anomnică - societatea ex-sovietică Ieșirea din comunism a însemnat prăbușirea ordinii autoritare dar nu și instaurarea nouului tip de normalitate bazat pe respectul regulilor care trasează limitele libertății în cadrul civilizației democratice. Agricultorul perioadei de tranziție a pierdut certitudinea locului de muncă în industrie pe care i-l asigura planul național unic de dezvoltare economico-socială, dar nu a cîștigat certitudinea dreptului său de proprietate asupra pămîntului. Managerii și muncitorii, candidații și alegătorii, întreprinzătorii și salariații, cumpărătorii și vinzătorii, funcționarii de stat și publicul său, cu toții, victimile sau profitori deficitarului de normalitate. Plasat în intervalul care separă raționalitatea planului de raționalitatea democrației, cetățenii societăților post comuniste devin în proporție de masă niște anomici.. Reținerea marilor firme occidentale de a-și angaja capitalurile în această regiune se datorează gradului de anormalitate care marchează evoluția economică și politică din țările Estului. Orice investitor serios nu își permite să acționeze într-un context caracterizat prin absența concomitantă a autorității planificatoare și a respectului regulilor, deoarece o asemenea stare de deregulare pune sub semnul întrebării orice exercițiu de prognoză pe termen lung sau mediu.. Violența, dezorientarea, neîncrederea în viitor și imposibilitatea stabilirii consensului în cel puțin o parte din problemele colectivității sunt celalătii indici ai stării anomice. "Atunci cînd viața industrială și comercială scapă tuturor reglementărilor, nu se mai știe ce este posibil și ce nu este, ce este just și ce este injust, care sunt revendicările și speranțele legitime." - așa definea anomia sociologul E. Durkheim. (*Le Suicide*, Paris, 1960, p. 281). Referindu-se la concepția sociologilor americanii, R. Aron descria situația de *normlessness* ca pe o stare de "șicnică" indizată care nu mai cred în valorile

accentuarea izolării internaționale a României, va chronică blocajul mecanismelor psihice care guvernează procesul tranziției spre democrație. Societatea românească a fost aruncată într-un veritabil cerc vicios în care eșecul reformei și stagnarea demersului reformator se alimentează reciproc.

O mișă politică anormală

Rezultatele recentului scrutin parlamentar și prezidențial confirmă menținerea societății românești în purgatoriul anormalității. Care sunt alternativele forțelor politice ale democratizării în acest context social? În cartea sa *Reflection sur la Revolution en Europe 1989 - 1990* (Seuil, 1991), politologul Ralf Dahrendorf interpretează actualele evoluții din statele ex-sovietice pornind de la două concepte: cel de politică constituțională și cel de politică normală. Primul desemnează demersul instituirii condițiilor constituționale ale libertății. Acest demers nu se reduce la consemnarea într-o constituție a regulilor de conduită care fundamentează ordinea democratică. Instaurarea ordinii democratice presupune funcționarea efectivă a acestor reguli astăzi la nivelul acțiunii statale cît și în cazul societății civile.

Celălalt tip de politică se poate declanșa atunci cînd a fost stabilit consensul colectivității asupra principiilor constitutive societății deschise. Aceste principii reprezintă jocul democrației și economiei de piață. Politica normală presupune exercitarea diferențelor de opinii, promovarea unor strategii și modele politice, balansul ciclic între liberalism și socialdemocrație. Aceste manifestări ale normalității implică posibilitatea disputei de idei, acordului și negocierii: or, toate acestea nu pot apărea decât în interiorul ordinii democratice. "Înainte ca să se ajungă la politica normală, trebuie să se stabilească nici un echivoc că socialismul este mort și că nici una dintre varianțele sale nu poate fi resuscitată în această lume care a ieșit din dublul coșmar al stalinismului și brejnevismului." (idem, p. 51) Programele politice ale stîngii ceaușiste promovează astăzi iluzia celei de a treia că între comunism și capitalism, cît și teza "necesității de a păstra ce a fost bun în perioada comunistă. Într-o acțiune de pînă acum a F.D.S.N., P.U.N.R., P.R.M. sau P.S.M. a probat inaderența lor congenitală față de valorile democrației prin obsesia partidului unic, sfidarea principiilor statului de drept și promovarea intoleranței față de minorități. Faptul că aceste partide și candidații lor la președinție au obținut mai mult de jumătate din voturile exprimate pe 27 septembrie indică inexistența consensului în privința regulilor jocului democratic.

"Cheia problemelor societăților europene în cursa de democratizare este răspunsul la următoarea întrebare: unde și cum se trasează limita între instituirea regulilor și principiilor căror toți trebuie să li se supună și diferențele de opinie care pot fi dezbatute în interiorul acestor reguli." - consideră politologul englez (idem, p. 43) Perioadele de politică constituțională sunt perioade anormale în care prevalează violența, dezorientarea și haosul. Derularea efortului civilizațior implică depășirea cît mai rapidă a acestei perioade. De aceea pentru statele din Centrul și Răsăritul Europei, sfîrșitul politicii constituționale și începutul politicii normale constituie o stringență istorică. În ce ne privește, eșecul electoral al partidelor stîngării a amînat indefinit înspre viitor această limită. Și în următorii ani, mișa politică românești va rămîne tranziția de la totalitarism la democrație.

Gabriel Ivan, born in 1957 in Bucharest. Graduated of the Faculty of Philosophy of the University of Bucharest. Senior researcher at the Institute for Educational Sciences in Bucharest. Articles and studies published in the following journals and magazine: Futures, Lumea, 22, Contrapunct.

Despre rolul partidelor istorice

VARUJAN VOSGANIAN

After having examined the activity of the 'historical parties' in Romania (the National Peasant Party - Christian Democratic, the National Liberal Party, the Romanian Social Democratic Party) through the past three years (from December 1989 up to now), the author infers their negative role. He finds certain evidence to support his position. First, he identifies their attempt to assume complete control of the opposition movement, thus feebly its resources. Second, the author finds that due to continual infightings, a tendency towards the ideological aspects of their policy has prevailed, while old conflicts been rekindled. Young politicians were denied access to the candidate lists for the past elections. Furthermore, the author comments on their lack of the flexibility and pragmatism as concerns the developing systems of interests. Their structures should suffer crucial changes, the author maintains. If not, the Romanian opposition has to look for new, robust, and effective means of action.

Refacerea, în zilele ce au urmat mișcării revoluționare din decembrie 1989, a partidelor istorice - mă refer la Partidul Național Liberal, la Partidul Național Tânăresc (care într-un timp devenise creștin-democrat) și la Partidul Social Democrat - a fost considerată o mare sănă pentru democrația românească. Analizând, însă, rolul partidelor istorice în cei aproape trei ani care au trecut, putem aprecia că efectul lor a fost, în ansamblu, negativ.

Prima trăsătură negativă a acestor partide este aceea că și-au arogat, în permanență, dreptul de a constitui singurii reprezentanți legitimi ai opoziției. Începând cu prima manifestare reală a opoziției românești, din 28 ianuarie 1990, și sfîrșind cu alegerile parlamentare din 27 septembrie 1992, cele trei partide au desconsiderat celelalte formațiuni politice de opoziție, tratându-se doar pe sine drept parteneri egali. Drept efect al acestei atitudini, opoziția nu și-a găsit dezvoltarea cea mai potrivită, lăsând segmente întregi de interese neacoperite. Fiecare disensiune dintre aceste trei partide a putut, astfel, influența serios opoziția, lucru lesem de observat în rezultatele alegerilor din această toamnă.

O a doua trăsătură negativă pe care au perpetuat-o aceste partide este aceea că, prin atitudinea lor, au translatat în scena politică conflicte care, vechi de patru-cinci decenii, aparțineau de acum istoriei. Un război ideologic, întrerupt cu duritate și transformat de comunism într-o istorie absurdă, se continuă sub ochii noștri. acesta, însă, nu este războiul nostru. Excesul de ideologie care l-a însorit a fost extrem de dăunător în acești aproape trei ani, îrosind energia maselor și impactul doctrinelor politice în aparență gălăgioase, lozincarde și sterile care au abătut atenția opoziției de la problemele reale. Lupta împotriva dictaturii politice, obsesie a partidelor istorice, a făcut ca puterea să se poată dezvolta nestingherită în forme mai rafinate cum ar fi dictatura economică sau cea culturală. Lozinci de tipul "jos comunismul" scandate în piețele publice cu degetul mare îndreptat în jos - deși pentru o scurtă perioadă și-au avut justificările lor - nu înseamnă alternativă și nu pot capta atenția electoratului. Marcată de suferința trecutului, opoziția a pierdut din vedere pragmatismul.

Cu aceasta trecem la cea de-a treia trăsătură negativă a rolului partidelor istorice. Ele s-au centrat, din păcate, pe supraviețuirea acestor partide din perioada imediat postbelică. Cea mai mare parte a acestor oameni au fost condamnați la ani lungi de închisoare, au fost hăituiți și izolați. Ei au fost cei care au refăcut nucleele partidelor și era normal să fie așa. Ceea ce este, însă, mai puțin normal e faptul că aceștia au preluat evasionalitatea funcțiilor de conducere ale partidelor, au pus stăpniire pe liste electorale și au influențat hotărâtor programele de partid.

Platoa lor a fost suferință îndurată. Numai că suferința, demnă de respect și smerenie în relațiile interumane obișnuite, devine un handicap în viață politică. Traumele și resentimentele răzbăt în conduită politică neavând un impact pozitiv asupra electoratului care votează pentru mine și nu pentru ieri. Întelucirea senectuții, pentru a fi admirată, trebuie să fie însoțită de decentă. Iar primul semn al decentei este cedarea către cei tineri a pozițiilor de avangardă.

Acest fenomen nu este caracteristic numai

neinteresind nici măcar pe membrii de partid.

În fapt, partidele istorice nu au reapărut ca o cerință obiectivă a societății românești, ci, mai degrabă, ca o manifestare a unor afinități personale. Nu a fost o tendință firească, în care segmentele de interes existente își caută expresia politică, ci o inițiativă politică rigidă care a căutat să muleze electoratul după propriile trăsături. Consecința a fost că electoratul nu s-a regăsit în platformele și personalitățile politice ale acestor partide. S-ar putea replica faptul că Partidul Național Tânăresc creștin și democrat are, în ambele camere ale Parlamentului, al doilea grup parlamentar ca mărime iar Partidul Social Democrat deține, de asemenea, un grup parlamentar în Camera Deputaților. Acest număr de deputați nu reflectă, însă, impactul real al acestor partide. Ideea de schimbare a fost cauțuarea morală ce a asigurat acest suport electoral, fără a se adresa unui partid anume.

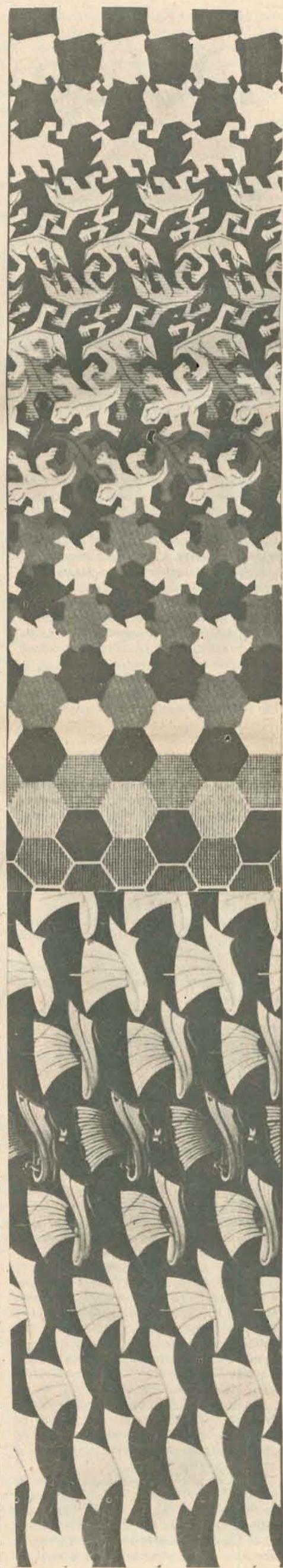
Așadar, după aproape trei ani constatăm, cu tristețe, că varianta de opoziție axată pe triada partidelor istorice nu este viabilă, în forma lor actuală. Este necesară fie restructurarea acestora, în sensul resurrecției generației tinere, a adoptării unor programe pragmatice și a apropierii de electorat și remodelarea opoziției într-o Convenție democratică de tip forum, fără structură multipartidă, care, pornind de la programul actual al Convenției, dar cu personalități politice tinere și cu o strategie realistă și eficientă să preia standardul luptei politice pentru instituirea democrației. □

Varujan Vosganian, 34 years. Graduate of the Academy of Economic Studies (Department of Commerce), and of the University of Bucharest (Department of Mathematics). V. Vosganian is currently in a Ph. D. program. He has authored over 200 articles on political economy, politics and various essays.

LEXICON Regim parlamentar

R.p. este regimul (termenul vine din latinul *regimen*, *regiminis*, derivat din *rex*, *regis*, "rege" și *regere* "a dirija, a conduce") în care guvernul dă seamă de activitatea sa în fața parlamentului. R.p. trebuie să realizeze echilibrul între puterea legislativă care votează legile și puterea executivă (guvernul), ce asigură aplicarea lor sub controlul parlamentului. Trebuie deosebit într-o r.p. și regimul de tip adunare generală (le régime d'assemblée), care remite toate puterile parlamentului: guvernul i se subordonează, iar președintele nu are decât un rol reprezentativ.

În literatura politologică anglo-saxonă, forma democrației constitutionale în care autoritatea executivă izvorăște și este responsabilă față de autoritatea legislativă este denumită parliamentary government sau cabinet government (deosebit de presidential government, vezi termenul "regim prezidențial"). În folosița sa ușoară, parliamentary government denumește nu numai caracterul parlamentar al sistemelor politice, dar și faptul că ele sunt bazate pe alegeri libere și competitive, ceea ce exclude din denotația termenului *dictatura partidului unic*, care și exercită puterea într-o structură parlamentară formală. De obicei, într-un parliamentary government, deținătorul principalei funcții executive, primul ministru, este numit de către șeful (monarhic sau prezidențial) al statului. Membrii guvernului provin din simpli membri ai parlamentului și își păstrează funcțiile atât vreme cât beneficiază de suportul majorității parlamentare.



De ce am pierdut alegerile

ALINA MUNGIU

1. Receptor; percepție și feedback
 Despre electoratul român s-au spus de la 20 mai începând destule lucruri. Ideea principală care s-a relata dintr-o aparentă diversitate de opinii a fost însă în mod constant aceea că acest electorat a fost îngăduit în campania electorală din 1990 și manipulat în toate momentele importante post-revolutionare. Că au existat intenții și chiar proiecte concrete de manipulare nu putem nega (vezi și mărturia ofișerului SRI publicată în revista "22" în noiembrie 1990 precum și serialul despre serviciul de informații al Ministerului de Interne în "Curierul Național", iulie 1992). Ceea ce am dori noi astăzi să subliniem este faptul că aceste încercări de manipulare au fost încununate de succes tocmai pentru că s-au bazat pe o bună cunoaștere a electoratului și a intereselor sale în imediat, în vreme ce persuasiunea electorală a opoziției a dat mereu greș fiind în contra naturii și aspirațiilor populației căreia i se adresa. Nu întâmplător electoratul a aderat cu ușurință la calomniile pe seama liderilor opoziției și a foștilor deținuți politici, și a continuat să se cramponeze de ele chiar după ce dezmințirile oficiale fusese mediatizate. Solicitarea opoziției nu corespunde imaginii pe care publicul și-o facea despre propriile sale interese. Fiind însăși ca unică alternativă morală, singura cale de a o respinge fără o autoculpabilizare și o punere la îndoială a unui sistem de valori achiziționat în epoca precedentă era "imoralizarea" ei. E un proces continuu, în care un eventual serviciu diversionist este cel mult inițiatorul, massa făcând restul. Opiniunea din 1990 a publicului a fost deci pentru continuitate, minimă solicitare, stress informațional minim. Traumatizat de ultima perioadă Ceaușescu cît și de Revoluția din decembrie și manifestațiile care i-au urmat, electoratul nu caută decât să regăsească o stare de echilibru și stabilitate, pe baza unui sistem de valori identice, dar cu semnul schimbării de la minus la plus (oferta electorală a FSN).

Această viziune a publicului său la sută îngăduit și manipulat este tributară unei mai vechi concepții asupra comunicării. Anume, aceea că receptorul îndeplinește un rol pasiv, o persuasiune eficace punându-i schimbă radical opiniei și atitudinea. O viziune mai modernă (Barlund, Theyer) relevăază însă faptul că receptorul recompone în mare măsură mesajul "inventeză și atribue semnificații pentru a-și realiza proiectele".

Cum arată acest electorat vizat de mesaje persuasive din toate părțile? Puține investigații de mentalitate s-au realizat în ultimii doi ani. Teoretic, este pe jumătate rural (47%) și cu un nivel de educație mediu, care de multe ori în practică este de fapt scăzut (generalizarea învățământului de zece ani este o fantezie burocratică fără acoperire în nivelul real al educației). Din populația aşa-zisă urbană, o parte considerabilă a migrat de la sat în ultimii douăzeci de ani, în perioada construcției marilor aglomerări industriale.

Autorul acestor rănduri, în cadrul unei vaste cercetări organizate de I.M.A.S. a realizat în martie 1992 un număr de investigații de grup (focusgroups) pe o populație rurală și inactivă (rurală și urbană). Aceste rezultate s-au limitat la o singură regiune (Moldova) și nu pot fi extrapolate la nivel național. Diferite alte semnificări și investigații ne fac totuși să credem că sinteza pe care o vom prezenta în următoarele rănduri este semnificativă pentru a doua parte din populația din Regat care intrunește condițiile discutate. Puținele exprimate în direct ale acestei populații (TV Română, SOTI) converg tot în sensul celor constatați de noi.

În primul rînd trebuie spus că populația tinde să se identifice cu perioada la care se rezumă experiența lor de viață și contestarea globală a acestei perioade este perceptă ca o contestare personală.

Perioada ideală este sfîrșitul anilor Dej și începutul anilor Ceaușescu. Perioada Ceaușescu este perceptă mai degrabă pozitiv, deteriorarea fiind datată 1984 sau 1985. Dacă s-ar fi retras la al XII-lea Congres rămânea un erou. Multimea nu se idealizează pe sine și nu

From a multitude of reasons that explain the failure of the Romanian democratic opposition to win the recent elections the author focalizes only on the inadequacy of the persuasive mechanisms used in the electoral campaign. The present analysis, closer to social psychology than to political commentary, reveals the fact that an important part of the opposition doesn't really have a real understanding of the way the voters think, of their real needs and imaginary fears. The fact that the opposition was run by the so-called "historical parties" who approached the present realities with an outdated political conception proved to be the misfortune of the democratic opposition. The author concludes that a new political alternative is needed in Romania. This can be found only in an alliance of the new, modern, democratic parties such as the Party of Civic Alliance, The National Salvation Front lead by Petre Roman and the Young Liberals Party.

idealizează nici liderii aleși: nu caută de altfel un lider ideal ci unul pe care să-l recunoască drept șef, cu care să se identifice în cea mai mare măsură (Dej, Ceaușescu și Iliescu sunt indicați de mulți ca lideri ideali). Este pasivă și dependă și nu își dorește atât o democrație cât un regim autoritar ("Dacă Iliescu ar fi avut puterea lui Ceaușescu ar fi putut face mai mult." Președintele e bun, dar Parlamentul, vorbește tot timpul și nu face nimic). Valorile predominante sunt, în ordine, siguranță, ordinea, nivelul de trai onorabil. Sensibilitatea la valori abstrakte e absolut nulă (aproape nimeni nu citează printre defectele regimului Ceaușescu absența democrației - "Libertatea nu-mi lipsea prea mult." "Libertatea nu ne e de nici un folos"). Nu există nici un fel de preocupare pentru adevărurile perioadei anterioare sau ale Revoluției, grijile zilnice fiind prea apăsătoare. Acest lucru nu este de altfel o noutate dat fiind că, de regulă, oamenii implicați direct în producție și cu un nivel de educație mediu sunt conservatori cu privire la libertatea cuvîntului, toleranță, libertăți civile (Eysenck 1977; Furnham și Heaven 1988). Partidul cu care se identifică este FSN. Dacă ar fi om ar fi "un tip care se descurcă bine deși nu prea muncește". Liderul ideal trebuie să fie familiar și puternic (ca un tată), identificările animale, cele mai frecvente fiind bou și cîine.

Astfel arată o bună parte din țărănimea și pensionarii României. Discursul care li s-a adresat a ținut rareori seamă de aceste caracteristici, atribuindu-i în plus interes și intenții străine de natură lor. Astfel, o parte importantă a țărănimii nu este interesată de pămînt, ci de securitate socială. Sistemul asocierilor a fost acceptat de bunăvoie deoarece diviza munca și răspunderea (de altfel e și mai modern decât sistemul loturilor mici). În sfîrșit, nu are nici o noimă să se afirme că în ultimii doi ani pentru țărănimile nu s-a făcut nimic, cînd singura categorie care a profitat, deși înegal, de perioada de tranziție a fost țărănimea. Aceste erori au fost deseori prezente în discursul opoziției vizând țărănimea și au compromis, invalidate fiind de evidență însăși; chiar alte elemente, adevărate, ale acestui discurs.

În sfîrșit, ar mai fi de spus ceva interesant despre fobiile acestei populații. În principal ele se referă la sporirea gradului de dezordine "Ne e teamă de o nouă Revoluție", mergînd pînă la xenofobia "După Revoluție s-au deschis granitile și fiecare luce ce voia din țară și ducea. În plus, au venit tot felul de necheltări". Ca întotdeauna, universal rural își apără stabilitatea și izolare. Aici a fost terenul sănătății a propagandei FDSN-Iliescu în mediul rural.

2. EMITATORUL

Coaliția partidelor de opoziție (C.D.) se arată un adversar redutabil după alegerile locale. După ce vreme de doi ani opoziția fusese perceptă ca puțin credibilă în formula noii alianțe ea devine dintr-o dată acceptabilă, în principal din două motive, care se desprindeau și din investigația noastră din martie 1990. Unul este substituirea ideii de "coaliție" celei de "opozitie" a unei valori pozitive, constructive, uneia perceptă ca distructivă. Legătă de aceasta, efectul pozitiv al participării liberalilor în guvern care se înscrie în aceeași constatare că electoratul dorește o "opozitie constructivă", luptă politică chiar din cadrul parlamentar fiind perceptă ca o dezordine inutilă, ba chiar

posede o complexitate comparabilă. Trebuie deci examinată aptitudinea și disponibilitatea sa reală pentru varietate, pentru a-i determina posibilitatea de a crea mesaje. Această creație nu se evaluatează decât prin raporturile sale cu mediu. Raportul va fi maximal dacă complexitatea mesajului va fi comparabilă cu aceea a mediului". Acest simptom grav începe să fie vizibil încă din toamna lui 1990, cînd unul dintre ideologii proaspăt născute Alianțe Civice avea să ne reprozeze la conferința inaugurală de presă gazetarilor prezenți că întrebările lor nu vin în întîmpinarea obștei inițiatorilor, și avea să fie sanctonat dur de realitate.

Cele două grupuri au avut o vreme o existență separată. Filialele locale - atât au contat, adică foarte puțin - au mai reușit să scape pe (PNL mai ales) de dominația acestor grupuri. Intelectualitatea s-a orientat către organizații apolitice și civice, care ar fi fost determinate de necesitatea înainte de apariția sistemului pluri-partidic și care, după, au făcut deseori mai mult rău decât bine. Se cunoaște observația plină de temei a Doinei Cornea privind ezitarea intelectualilor de a se înscrive în politică (mai ale în partide) în 1990. Dacă această refinare inițială avea la bază complexele unei intelectualități cu mentalitate restantă de pe vremea fazei liberale a unui sistem autoritar (totul e legitim, mai puțin politica, nedemnă de un intelectual), ulterior ea a devenit motivată de imposibilitatea de a mai desface structurile de putere create în cadrul partidelor tradiționale.

Căci un alt element comun notabil al celor două grupuri este firava lor înclinare pentru o reală democrație. Proliferând tot timpul de avantajele comparației cu adversarul (de parcă elementul de comparație pentru un democrat poate fi un fost nomenklaturist sau un partid al nomenklaturiștilor), opoziția română s-a dezvoltat centralizat, de o manieră lipsită de transparență și cu o intoleranță absurdă la orice critică, oricără de constructivă. Cînd, după alegerile locale, formațiuni politice fără nici un fel de reprezentativitate la scară națională (Sindicatul politic Fraternitatea, Mișcarea România Viitoare, etc.), au început să pătrundă chiar în structurile de decizie ale Convenției nimeni nu a reacționat, deși demersul era de sens invers naturii și motivat doar de dorința unor partide din C.D. În condițiile în care societatea cerea o tot mai accentuată ieșire din informal, o formalitate specifică a vieții și mișcările politice, o evoluție, în sfîrșit, în Convenție se opera o informalizare care va servi întîi împotriva PNL și ulterior, la fel de bine, și împotriva PAC. PNL avusea în fond deplin temei să pretindă că C.D. să fie doar o uniune de partide. Beneficiarul acestei informalizări a fost PNT-cd, partid căruia cele mai optimiste sondaje (CIS) îi acordă maximum zece la sută din electorat și care, prin intermediul manevrelor reușite în C.D. ocupă un loc superior în Parlament realității sale electorale și a contribuit decisiv la înfringerea opoziției.

În această operă virful PNȚcd - pentru că filialele au puțină vină, puterea lor de decizie fiind aproape nulă a primit ajutorul nescontat al Alianței Civice, în care, după formarea PAC - primul gest realist al intelectualității române - rămăseseră doar neadaptării, cei care nu și descooperaseră - pentru că nu aveau o înclinație pentru a aborda mai pragmatică a realității și care în doi ani de zile nu au făcut nici măcar primul pas spre alpicarea frumosului lor program promis la înființare, acela de misiunea în rîndurile electoratului. În sprijin rămăseseră în AC exact aceia care nu cunoșteau electoratul pentru că nu voiau să-l cunoască, preferind să monologheze în toată această lungă perioadă.

Momentul de vîrf în care aceste grupule (este incredibil ce rol important au jucat persoanele individuale, grupurile mici și relațiile dintre acestea în ultimii doi ani și în soarta opoziției românești în general) și-au arătat inabilitatea democratică a fost cel al nominalizării unui candidat la președinție. Faptul s-a petrecut foarte tîrziu, cînd care au amînat mereu momentul și-au luat o răspundere considerabilă în înfringerea care avea să vină. Dar, mai mult decât data,

Politica internă

alcătuirea unui corp electoral complet lipsit de reprezentativitate, în care filialele teritoriale nu au jucat nici un rol, a lăsat un gust amar și a trezit serioase îndoile pentru viitor.

Această lipsă de mobilitate internă a opoziției nu este prea surprinzătoare. La o scară diferită, în întreaga societate românească se întâmplă același lucru: structurile de conducere încercă să se mențină în pofta faptului că nu reușeau să treacă examenul confruntării cu realitatea. De fapt e vorba de rezistență la confruntarea cu "piața", în cazul particular politic cu electoratul. Într-președintele țării care nu și dă demisia deși nu reușește să instaureze promisul climat de respectare al legilor și șeful de partid sau de coalitie care ratează intrarea în Parlament sau pierde de pe o poziție cîștigătoare alegerile - dar se cramponează de funcția sa - nu e, la drept vorbind, nici o deosebire.

Generația care a încercat reînvierea partidelor istorice nu a reușit de fapt decât să le distrugă. După doi ani de la 20 Mai, PNL dispără din viața politică românească, în mare parte datorită politicii făcute de un grup restrins de la vîrf. PNTcd reușește să se mențină printre o mare abilitate în planul manevrei de culise dar pierzind irecupărabil electoratul țărănesc și pe cel din Ardeal - singurele care ar fi reușit să-i asigure o continuitate reală și de viitor. Partidul unei minorități anticomuniste radicale care se va micsora treptat din considerente în primul rînd biologice (media de vîrstă a candidaților PNTcd pe liste actuale a fost de 70 de ani. Singurul senator al formațiunii în legislatura precedentă a decedat în timpul mandatului) PNTcd nu a reușit să propună nume noi în doi ani și jumătate. Oamenii capabili din interiorul partidului nu au avut nici o șansă de a se afirma. Faptul că mișcarea studențescă din Piața Universității, inițiată apropiată de PNTcd preferat să-și formeze un partid propriu (Mișcarea pentru România) arată încă o dată faptul că toată lumea are cunoștință de imobilismul din interiorul partidelor istorice. S-a făcut mare caz de atomizarea societății politice românești. Motivul pentru care din PNL a apărut PNLAT, iar apoi din acesta NPL nu este numai acela că fiecare dorește să fie șef de partid, ci și absența unui sistem care să promoveze competență și să sancționeze incompetență, care să selecteze valoarea și eficiența. Puțini lideri s-au simțit destul de competenți pentru a pune la punct în organizațiile lor un asemenea sistem, deși aceasta a fost de fapt misiunea lor istorică în această perioadă. Eșecului acestei misiuni i se datorizează și eșecul electoral. În ultima jumătate de an, partidele tinere, FSN și PAC au început să arate preocupare pentru acest fapt, făcând într-un timp scurt mari progrese în direcția profesionalizării lor. Din punct de vedere al democrației este mult mai valoros un electorat de zece la sută care votează un front al reformei decât un electorat de 67% care votează un partid care nu știe ce este. Parafrazându-l pe Silviu Brucan și faimosul său "Democrația în România începe cu democrația în Front" am adăuga astă "și în opozitie". La o conferință de presă a CD dl Nicolae Manolescu a enunțat ca primul semn bun după înfringere acest principiu spunând "dacă vrem să schimbăm mentalitățile comuniste trebuie să începem cu noi".

A fost acest emițător credibil? Realitatea arată că nu. Dar nu numai realitatea. Succesul Convenției Democratische la locală și procentele de la legislative nu se datorează faptului că această instituție ar fi funcționat cum trebuie și ar fi oferit o alternativă consistentă, ci acelui că un număr tot mai mare de electori identifică caracterul conservator al F(d)SN și aveau nevoie de o altă opțiune. Încrederea s-a erodat și la nivelul electoratului propriu (căderile de tirage ale unor publicații de opozitie care se făceau purtătoare de cuvînt al unui monolog autist; atrofiera rolului și prezentei unor formațiuni ca GDS și AC, de care se legaseră imens de multe speranțe în 1990) Convenția Democratică se îngrijorează de ce nu au votat-o țărani. Si mai îngrijorător este de ce studențimea în număr mare ajunge să voteze CD fără entuziasm sau să boicoteze scrutinul.

Cum ar fi putut să reușească această elită, în condițiile în care între electorat și ea distanța era astă de mare, și dificil de imaginat. Corectindu-se pe parcurs și acordindu-se la realitate, probabil. Procesul a fost nul și nici o critică nu a răzbătut dincolo de ineficient și suficient consens al blocului anticomunist.

Toate acestea nu sunt o nouătate pentru mulți ziaristi de la începutul lunii august continuă încă o nouătate pentru marele public. În sondajul făcut de IRSOP la comanda Reuters, în luna august, C.D. se desprinde de altfel drept

cîștigător, ca și din alte sondaje (IMAS, CIS) cu procente variind de la 27 la 33. Cu cinci zile înainte de alegeri un ultim sondaj IRSOP prevestește catastrofa: CD și FDSN aproape la egalitate, cu FDSN în urcă și Convenția în scădere. Teza IRSOP este că schimbarea a survenit în ultimele trei săptămâni de campanie electorală. Ce s-a întâmplat notabil în ultimele trei săptămâni de campanie electorală? După părerea noastră, un singur fapt notabil: identificarea C.D. cu PNTcd. A fost urmarea unei acțiuni convergente (poate neconcentrată) din partea președintelui Iliescu și a FDSN, a lui Radu Cișpeanu și a lui Petru Roman. În această perioadă aceștia au spus în toate manifestările publice, prin intermediul tuturoi publicaților pe care le controlau, că situația finală a listelor Convenției arată că CD=PNTcd. Ideea de coalitie a fost prezentată ca un nou artificiu în lupta pentru putere. A fost cu astă mai ușor să se realizeze acest lucru cu cît el era și în bună măsură adevărat, cu cît cele trei surse divergente dădeau mesajului o imensă credibilitate și cu cît Cornelius Coposu se prezenta mult mai des ca înainte la televiziune ca președinte al Convenției, deși popularitatea sa negativă rămăsesese mare iar ca agent persuasiv este contraindicat prin simpla aparență.

Forțele democratice care au trebuit să-i convingă electoratul în celelalte țări din Est nu au dus povara unei generații care a încercat să recupereze un trecut injust în loc să se îndrepte spre viitor și nici a uneia care nu a putut organiza o mișcare civică în timpul comunismului și a încercat să facă acest lucru paralel și în același timp cu relansarea pluripartidismului. Emițătorul nu a fost credibil nu pentru că în sine nu reprezenta grupa politică cu cea mai mare bunăvoiță în contextul pentru că a luat înăfișarea unor circumstanțe depășite de la timp.

În România nivelul credibilității opoziției politice a fost deci scăzut, originea și comportamentul său favorizând atribuirea unor intenții care au pus electoratul în gardă împotriva oricarei persuașuni provenite din această sursă. În aceeași situație s-au regăsit organe de presă care ar fi putut face imensa pentru persuașunea electoratului, dar care, alegind "a one-side vision" și au anulat din start influența potențială. Cea mai mare pierdere au constituit-o din acest punct de vedere publicații ca "România liberă", ziar simbol al noii conștiințe democratice în 1990 dar care și-a atins repede limitele (un tiraj de 200.000 de exemplare de la un milion). Mentalitatea care a pierdut alegerile este zilnic sintetizată în paginile acestui cotidian, care a renunțat să convingă preferind să enunțe adevăruri fără a se mai interesa de soarta lor după momentul enunțului. Deși animate de cele mai bune intenții, asemenea publicații nu au făcut nimic altceva decât jocul dușmanilor democrației. Asemenea materiale de orientare evidentă nu au convins niciodată pe nimeni. Să nu uităm că Goebbels permitea distribuirea a multe materiale engleze și americane în rîndul armatei germane multumindu-se să le pună desupra o stampilă: propagandă inamică. Această stampilă era cu astă mai ușor de pus cu cît tendința materialului era mai evidentă și lipsa încercării de a-și menaja receptorul mai netă. Căci "a fi de acord cu atitudinile audienței într-o anumită privință se dovedește mai eficient în schimbarea ulterioară a atitudinilor" (Weiss 1957).

Schimbarea de atitudine a unei părți a electoratului - astă că a fost - datorează însă mult schimbării de poziție unor gazete care s-au deplasat de la stînga uneori comunistă chiar la centru (Adevărul, Tineretul liber) precum și dezvoltările unei prese care a reușit să convingă electoratul că este independentă fiind în același timp de clară orientare democratică (ziarele fundației Expres, Topaz, Tinerama, ziare locale) precum și a echidistanței reușită de postul de radio București- Actualități.

MESAJUL

Convenția Democratică s-a prezentat la localele din 1992 ca unică alternativă. Ceilalți săi cei veci, noi și săi, astfel a sunat în rezumat acest mesaj, receptionat favorabil în zona urbană și respins în cea rurală. Nimic mai firesc: schimbarea vine și a venit întotdeauna prin oraș. Orașul, pragmatic mai mult decât liberal, a votat, după o iarnă istovitoare, schimbarea nivelului de trai. Fiind vorba de alegera unei administrații locale, mesajul electoral a fost cel mai adesea concret - de aici și succesul.

Lucrurile s-au deteriorat ulterior. Mesajul de unitate s-a alterat prin ieșirea liberalilor și - mai ales - prin indecentul tărăboi făcut de presă "de

rîndurile studenților ar fi putut arăta că generația autentică a schimbării nu include această problemă în schiță să de viitor - nici pro, nici contra, pur și simplu ea nu există. Cei care construiesc "schimbarea" trebuie să se simtă responsabili în primul rînd față de această generație, care o va trăi pe pielea ei.

Democrații dar planuind să aducă monarhia pe o cale necurată, patrioți dar preferind tot timpul instanțele străine celei a realității românești, iată ce ușor a fost de demonstata mesajul C.D. Dacă acest mesaj ar fi fost sătă la sătă constructiv și concret - cum în bună măsură avea să fie, mai ales spre final, cel al candidatului ei la președinție, el ar fi fost mult mai greu atacabil.

CONCLUZII

Ar fi cu totul eronat dacă am încheia această vizionare a logicii unui insucces fără a vorbi și despre germenile unei viitoare reușite care există în mai toate eșecurile. În ansamblu - și făcind abstracție de toate cauzele exterioare - putem spune că factorii interni ai Convenției Democratice care au favorizat insuccesul au fost lipsa de profesionalism, subestimarea adversarilor, o bună doză de autism și o organizare internă defectuoasă și nedemocratică.

Ultimul săsesc luni aveau să aducă însă și perspective bune. O mare reușită este organizarea observatorilor neguvernamentali LADO și Pro Democrația, ca și o bună parte din campania electorală locală. Mii de oameni au arătat că pot funcționa în grup. Desigur, sunt nenumărate cazuri unde materialele trimise de americanii pentru organizarea campaniei electorale au rămas prin sertare, neclintite, dar sunt și destule locuri unde astă nu s-a întâmplat. Al doilea, emanciparea crescândă a unor filiale și mai ales a unor dintre primarii aleșii, care va obliga Convenția să înceapă descentralizarea României prin propria ei descentralizare. În al treilea rînd, succesul parțial al candidatului Emil Constantinescu. E adevărat că nu a fost omul puternic pe care și-l dorește electoratul. Dar reușita de a face dintr-un profesor de geologie un candidat absolut competitiv e importantă. Emil Constantinescu s-a profesionalizat în trei luni. Căi potențiali Emili Constantinescu nu ar exista în România dacă ar apărea sistemul care să-i promoveze? Cu aceasta nu vreau să spun că oricine ar fi putut face ceea ce a făcut el. Emil Constantinescu, ca și Nicolae Manolescu de altfel, au fost printre puțini oameni de la vîrful opoziției care au fost capabili în ultimii doi ani să se "scolarizeze", cum spunea Andrei Pleșu. La mulți alți lideri ai opoziției nu există, din păcate, acest loc de devenire. Nici măcar ca disponibilitate.

Alegerile din 27 septembrie au fost mai neliniștitătoare pentru viitorul României chiar decât cele din 20 mai (mai binezis pentru viitorul românilor). Încercând să dovedească că am pierdut parțial pe drept - textul de față nu uită nici o clipă că ceilalți nu au cîștigat pe drept. E drept, persuașunea lor a fost eficace. Frica e cel mai eficac agent persuașiv. Să nu uităm că cele mai eficiente și finalmente pline de succes campanii împotriva fumatului în SUA și în Marea Britanie s-au bazat pe frică. Cred însă că e absurd să pretindem celorlalți să se lase însăși pentru că noi nu știm cum să-i batem și totuși e mai bine pentru țară să cîștigăm noi. Așa ceva nu există în politică. Drumul către o viitoare victorie trebuie croit de către forțele democratice din România - care se reduc în actualul Parlament la C.D. și la FSN Roman, plecind de la o realitate contemporană a României și a electoratului ei fără a o disprețui, cu dăruire și profesionalism.

* Autorul acestor rînduri nu face parte din Convenția Democratice. Dacă totuși această analiză se numește "De ce am pierdut alegerile", faptul se explică prin aceea că și cel mai neutru observator a estimat că un parlament cu o majoritate nedemocratică e o înfringere nu doar a Convenției, ci a democrației.

Alina Mungiu: why the romanian opposition lost the 1992 general elections □

Alina Mungiu is a 28-years old political writer. An ex-psychiatrist and ex-political columnist for "22" Magazine she is now working a PHD in Social Psychology. She is editor-in-chief of the Magazine "Opinia studențescă" and political columnist for the weekly "Expres". She is also currently employed as a journalist by "Le Monde" Office in Bucharest.

Micro Recenzii



Ghiță Ionescu, Isabel de Madariaga
Opoziția. Trecutul și prezentul unei instituții politice, În românește de Valeriu Mihailă, Humanitas, 1992, Seria "Societatea civilă", editată cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

origină română, autor al unor cărți de referință în științele politice, realizate la nivelul profesional al standardelor profesionale occidentale celor mai înalte (profesor la London School of Economics și la Universitatea din Manchester, editor al revistei Government and Opposition, președinte al Comitetului pentru Unificarea Europeană al Asociației Internaționale de Științe Politice etc.). Traducerea cărții sale Opoziția, scrisă în colaborare cu Isabel de Madariaga și tipărită prima oară la Londra în 1968, se dovedește de două ori utilă. În primul rând, vine într-un moment când practica politică are nevoie să-și lămurească și să-și constituie regulile, și în al doilea rând, oferă celor care se încumetă în domeniul analizei politice un model de construcție teoretică, perspectiva istorică, bogăția informațiilor și originalitatea conjecturilor culturale compleindu-se cu prezentarea analitică și clară a problemelor.

Tema opozitiei este o temă non-convențională în științele politicii, de obicei interesate de studierea puterii, a componentelor și exercitării acesteia. Opoziția politică este forma cea mai avansată și instituționalizată a conflictului politic. Ea încununează o societate complet dezvoltată instituțional, iar prezența sau absența ei pot constitui un criteriu de clasificare a societăților. În funcție de statutul opozitiei, G. Ionescu și I. de Madariaga deosebesc trei tipuri de state: state subdezvoltate din punct de vedere politic, în care opozitia ca instituție nu a ajuns să capete formă chiar dacă nu este interzisă legal, state naționaliste, în care opozitia este proscrisă în numele unor presupuse ţeluri legate de interesul național și statele comuniste, în care este înăbușită orice formă de opozitie, ca fiind dăunătoare ţelului suprem. Unde este locul României într-o asemenea clasificare? Sugestiile pentru un posibil răspuns le putem găsi în prezentarea procesului istoric al instituționalizării opozitiei în societatea occidentală, proces a căruia desăvârșire a presupus existența opiniei publice, funcționarea principiului separării puterilor în stat, existența sistemului parlamentar și a partidelor politice, precum și în analizele funcționării regimurilor comuniste sau ale unor aspecte ale funcționării opozitiei în țările occidentale: paradoxul loialității opozitiei față de sistemul pe care guvernarea își bazează legitimitatea, problema consensului, a creării unor noi centre de dezbatere extraparlamentare, odată cu creșterea influenței mass-media, raporturilor dintre parlamentari, partidele politice și alegători. Cartea lui Ghiță Ionescu și a Isabelei de Madariaga convinge de legitimitatea, ...epistemologică a "opozitiei" și de necesitatea instituției ca atare. (R.B.) □

Claude Karnoouh, L'invention du peuple, Chroniques de Roumanie, Editions Arcantere, 75011 - Paris, 1990

Comunitățile tind să etaleze producții culturale prin care să-și întrețină o imagine de sine pozitivă, afirmativă. Sub acest aspect, lucrarea lui Karnoouh apare în postura unei "oglinzi" care, propunându-și să evidențieze specificitatea societății românești în contextul Europei Orientale și balcanice, riscă să lezeze narcisismul nostru colectiv. Autorul este cercetător la CNRS, de formăție etnolog. Este bun cunoșător al României, în special al Transilvaniei, zona pe care a investigat-o de-a lungul unei perioade de timp îndelungată.

Lucrarea este structurată pe 6 capitole, fiecare purtând un titlu sugestiv pentru conținutul specific capitolului respectiv: "Înțîlniri", "Impresii de voiaj", "Invenția poporului", "Despre buna folosire a folclorului", "Cum se devine modern", "Recviem".

Culegerea de eseuri cuprinse sub titlul L'invention du peuple se vrea, înainte de toate - după cum mărturisește etnologul francez - un exercițiu hermeotic în raport cu agonia unei lumi arhaice și rătăcirile modernității. Coordonata fundamentală a cărții este conferită de efortul de a surprinde emergența și desfășurarea spiritului naționalist.

Nucleul ideatico-explicativ al Europei Orientale constă, pentru Karnoouh, în herderianism, preromanticul german fiind cel care a conferit demnitate filosofică barbariei populare. Sub semnul doctrinei lui Herder s-a strecut un nou topos, o monadă ce integrează limbă, etnia și teritoriul-națiunea. Hederianismul, mai mult decât alte variabile doctrinare a favorizat conștientizarea "geniului poporului", regăsirea "rătăcirilor autentice" ce hrănesc valorile contemporane ale națiunii.

Este un punct de vedere mai puțin aprofundat de cercetătorii noștri în domeniul istoriei și filosofiei istoriei. Perspectiva ni se pare demnă de luat în seama și pentru faptul că, dincolo de secolul al XIX-lea, zona temporală prin excelență, caracteristică naționalismului, acest herderianism a rămas o ideologie difuză, de fond, cu influență pînă în prezent.

În acest context, Claude Karnoouh sanctionează folclorismul, utilizarea pervertită de ideologia comunista a obiectelor, costumelor, pieselor specifice comunităților ruralo-arhaice. La fel, cu o rafinată intuire și ascuțit simț empathic, cercetătorul francez analizează strategia proiecției negative, tendință de a încărca vecinul, pe "celălalt" cu determinări malefice. Se consideră că relațiile dintre români și unguri sunt deosebit de sugestive din acest punct de vedere.

Cu un orizont cultural vast, bun cunoșător al Europei Centrale și de Est, spațiul vizat de autor prin sintagma Europei Orientale și Balcanice, Karnoouh reușește să surprindă elemente esențiale comune acestui areal vizat în ultimele două secole de istorie zbuciumată. Etnologul francez nu reușește însă să aprofundeze suficient nuanțele ce particularizează diferențele subsisteme ce compun blocul de comunități de care se ocupă. Operează cu prea rapide apropiieri între caracteristicile Varșoviei, Budapestei, Bucureștiului etc. La fel, surprinderea substanță gîndirii lui Lucian Blaga și Constantin Noica este realizată la o "distanță" prea mare.

Cu toate acestea L'invention du peuple este o carte ce facilitează o mai adecvată percepție a fenomenului istoric, oferindu-ne un punct de vedere în înțelegerea naționalismului. Cu aștăzi mai mult, cu cît șovinismul și xenofobia se înscriu pe o orbită ce倾de să activeze zeul războiului. □

CO.C DOREL



FIATEST SRL

SOCIETATE PENTRU SISTEME DE ASIGURARE
 A CALITĂȚII ȘI TEHNOLOGII AVANSATE
 Str. General Berthelot nr. 24, corp A, etaj 1
 București, sector 1
 Tel: 01-3122104 Fax: 01-3122106

În conformitate cu Directivele Comunității Economice Europene pentru integrare economică, libera circulație a produselor și eliminarea barierelor tarifare și comerciale și cu cerințele Acordului de asociere a României la Piața Comună, începînd cu luna ianuarie 1993 se vor admite în regim preferential și avantajos pe piața europeană numai acele produse care se realizează în regim de ASIGURARE ȘI CERTIFICARE A CALITĂȚII, conform standardelor din seria ISO 9000, EN 29000 și EN 45000, în societățile comerciale prealabil AUDITATE după procedura specifică standardului ISO 10011.

În vederea cunoașterii acestor cerințe și pentru pregătirea în condiții corespunzătoare a activităților de certificare a sistemului calității, a acreditării laboratoarelor, a certificării persoanelor și a obținerii mărcilor de certificare a conformității, S.C. FIATEST-SRL efectuează activități specifice implementării SISTEMELOR CALITĂȚII și vă oferă următoarele servicii:

1. STAGII DE INFORMARE privind cerințele standardelor internaționale din seria ISO 9000 și EN 45000 și STAGII de PREGĂTIRE a specialiștilor însărcinați cu proiectarea și implementarea sistemelor calității și acreditarea laboratoarelor.

2. DIAGNOSTICAREA sistemului calității din întreprindere.

3. CONSULTANȚĂ ȘI ASISTENȚĂ TEHNICĂ pentru IMPLEMENTAREA sistemului calității.

4. PROIECTAREA sistemului calității întreprinderii, cu următoarele elemente :

- elaborarea proiectului de ansamblu al sistemului de conducere a calității, inclusiv manualul calității conform ISO 9004; ;
- elaborarea proiectului de ansamblu de asigurare externă a calității, inclusiv manualul calității conform ISO 9001, 9002, 9003, ca document de ofertare;
- elaborarea procedurilor de sistem;
- elaborarea procedurilor de lucru.

5. Efectuarea de AUDITURI preliminare CERTIFICĂRII SISTEMULUI CALITĂȚII.

6. PREGĂTIREA laboratoarelor de încercări în vederea ACREDITĂRII acestora de către Rețeaua Națională a Laboratoarelor de Încercări din ROMANIA-RELAR".

La solicitarea agenților economici stagii de informare și pregătire menionate mai sus se pot desfășura și la sedile acestora cu condiția formării unei grupe de minim 25 persoane (salariați ai unei/ mai multor societăți din localitate).

CENTRUL INFORMATIZAT DE INSTRUIRE ȘI PERFECTIONARE PROFESIONALĂ

ORGANIZEAZĂ STAGII DE PERFECTIONARE A SECRETARELOR

avînd următoarea structură:

* Utilizarea calculatoarelor personale (editoare de texte, baze de date, tehnoredactare computerizată, dactilografie computerizată, baze de date pentru activități de secretariat)

* Utilizarea echipamentelor de birotică(fax, copiatoare, centrale telefonice moderne, etc)

* Engleză pentru secretariat

* Tehnici de corespondență

* Psihologie comportamentală

* Relații cu publicul

* Elemente de legislație contractuală

Scoala este dotată cu laborator lingvistic și retea de calculatoare pentru grupe de maximum 20 de cursanți.

La finalul cursului se acordă CERTIFICATE de absolvire.

În cadrul societății FIATEST SRL va funcționa și un OFICIU de PLASARE a SECRETARELOR care au obținut un punctaj minimal la testul de absolvire.

Înscrieri și informații suplimentare la sediul școlii, prin telefon (3122104) sau prin fax (3122106) între orele 8 - 20.

Prima serie de cursuri din anul 1993 începe pe data de
 18 ianuarie.



Anatomia comunismului

Inaugurăm în acest număr dezbaterea dosarului sistemului totalitarist comunist. Intensitatea discuțiilor pornește chiar de la fixarea termenului care denumește regimul politic supus analizei: deși comunism, socialism, bolșevism, stalinism, leninism, sînt variante și nuanțe ale aceleiași realități, chiar alegerea unuia sau altuia dintre termeni marchează anumite opțiuni ideologice și paternuri interpretative. De-a lungul anilor, politologii români au oferit analize pertinente cu privire la acest subiect. Studiile semnate de Stelian Tănase și Vladimir Tismăneanu pentru acest număr deschid un serial, ale căruia dimensiuni și coerentă vor crește pe măsura deschiderii arhivelor și accesului la informații. Istoria românească a ultimei jumătăți de veac poartă pecetea particularităților comunismului românesc. În ciuda monolitismului ideologic și a identificării statului cu partidul unic, comunismul mondial, deci și cel românesc, sînt profund marcate de luptele pentru putere dintre diferite secte revoluționare. Studiul profesorului Vladimir Tismăneanu scoate la iveală tocmai confruntarea dintre elitele faționale care, lipsite fiind de legitimitate politică, au încercat la început să cîștige una prin fidelitate față de stalinism și Kremlin.



The aborted revolution

The 1917 October Revolution did not take place. When Lenin, Trotzki, Kamenev, Zinoviev and others gathered in a house at Petersburg, On the 1 Oth of October, what they had in mind was a putsch, and not a revolution. To avoid the watch kept by Kerenski's agents, that night the plotters wore wigs, beards, hair-pieces, etc. And who were they? A handful of intellectuals, middleclass people showing likeliness in their biographies: a clandestine existence, Siberia, emigration. The first who came back after the February revolution from Siberian assinged domicile, - Stalin, Molotov, Sverdlov - had been followed by the Lenin group, who arrived in April in the famous leaden-carriage through Germany and Poland. The latter had been completed during the summer with Buharin and Trotzki coming from the United States and Canada. This was in fact the whole pack who were to throw the world into greatest drama of the century. A drama which had started with wigs and false moustaches like a burlesque show.

Which is the significance of Bolshevik coup of October 1917? Trotzki saw it as the beginning of the collapse of capitalism. "The Russian Revolution" was to be the first in a succession which was to seize Germany, Poland, Finland, Austria, Hungary, etc., a permanent revolution to completely change the political regimes in Europe and to lead to the establishing all over of the proletariat. This was the "external" cover given to the permanent revolution, but there was an internal one as well, which could be seen less at the time: and that was to continue to the very end the demolition of the sanctified institutions, the laws and the authorities of the Tsarist of Empire. In Lenin's mind, Russia was the weak link in the capitalist chain. The imbalance of the latter had to lead to its disappearance starting with the weakest link. Being in contradiction with Marx, who meant the world revolution to start with the developed capitalist countries, in the first instance with England, Germany, France where a great number of proletarians live, as a product of the factory-chimneys civilisation, Lenin saw it happening in his own country. According to Trotzki and Lenin, the Russian detonator could not succeed to throw in the air the bourgeois civilization if it were not to be followed by other likely developments. It is easy to understand the tension in which the Bolshevik leaders were following the events in Germany and Hungary, their joy and haste to hail the victory of the proletarian revolution in those parts. It is interesting to note the contrast the pragmatism and lack of scruples revealed on the occasion of the conquest of the political power, and the complete absence of realism and understanding the evolution of the conditions outside Russia, although they lived for many years in Western countries. The diagnosis made by the Bolsheviks that humanity was facing a world proletarian revolution was always behind the decision taken by them.

The plot consisted actually in the execution of the scenario launched by Lenin, consolidated by Trotzki's return and the fusion with his "interdepartamental group". In April, Lenin,

STELIAN TĂNASE

recently arrived from overseas, found the Bolshevik party contented with idea integrate the Duma as a radical left fraction. In view of the meagre number the working class members in the Russian society, he accepted resignedly to play the part of the parliamentary opposition. This was the trend of Pravda's policy under the management of Molotov and Stalin. Lenin's and his supporters actions lead to the failure of the first attempt to oust Kerenski's government, failure which resulted in Lenin's seeking refuge in August-September in Finland, Trotzki's arrest and the Bolsheviks persecution. When the Bolsheviks attempted the coup of October 25th, Russia was no longer governed. The author of the scenario (Trotzki) is reported to have said that inhabitants of Petersburg did not understand that coup had happened in a change of power. The taking over of bridges, telephone centrals, ministries headquarters proceeded smoothly, uneventfully. When the true meaning of the military activities of the Bolsheviks and the Red Guards became clear, it was to late. The radical, revolutionary, therapy offered made possible for Russia to bear a long dictatorship for three quarters of a century. It was like you would give an anti-cancer treatment to a sound organism.

Russia was living its best period. What with the reforms of Tsar Alexander in the sixties of the 19th century, it became gradually an industrial power. Its practically inexhaustible resources allowed the Russian capitalism to become the greatest grain exporter. It also had the highest development rate in the railways net construction, the inland capital multiplied rapidly, and the Western countries were massively investing. Its oil industry, navigation, trade, etc., transformed it into a country in full economic swing. These economic changes found correspondence with the changes in the ratio of forces at political level. Moreover, Russia had proceeded in the first decades of the 20th century to a reform of its institutions and laws. The political class, the intellectuals, the trading and banking middle-class, the industrialists were flourishing. It is worth recalling the ample and deep cultural Russian phenomenon which took place at the end of last century and the beginning of the present one. The incomplete reforms imposed by Alexander II took shape in spite the conservatives' resistance, even if at a lower rate would have been needed. This lead to the failure of the Russian-Japanese war, as well as of the revolutions of 1905 and 1907-1909.

It is possible that the failure met by Stolipin had marked the blocking of the trend of reforms and everything that followed since. Nevertheless, just as the French revolution did not spring from a background of poverty and authoritarianism, but rather in a context of "liberalization", which led to a change of mentalities during the whole 18th century and of the ratio of forces in society, so the revolution of February 1917 (in fact the fall of the tsarist regime) happened after a long period of

changes, of economic growth, of modernization. Unfortunately, the crisis came too early, finding Russia unprepared, its institutions still weak, with a democracy unable to cope a crisis of such an extent as the one caused by defeat encountered at war, and with all the effects stemming from these circumstances. After a time of convulsions, of repeated changes of fate, Russia rejected the Kerenski regime, a regime of an European nature, and reverted to its conservative, reactionary depths. Russia's refusal to accede to democracy, to modernize, europeanize her institutions the true content of the coup of October 1917. The idea to overtake capitalism, to skip over the stage of bourgeois formulated by Lenin was a slogan which aimed in fact to conceal Russia's reverting to the Middle Ages. The Bolsheviks were the only force at the moment able to ensure stability at a moment of almost uncertainty, of generalized panic and fear, to find anew the "Sainted Russia", the Russia of serfdom, of absolute power, all of which had got into the habit of mind of the "mujik" (Russian peasant). After the chaos left benign by Kerenski regime, the Bolsheviks were promising ceasefire, order, safety. The war had been unpopular, because European, and because it had represented all the loathsome disasters driven upon towns and villages. The response of the Deep Russia was to turn her back to Europe, to isolate herself. For that reason, when Lenin proposed the unilateral cessation of hostilities, the abandoning of trenches, the conclusion of a separate peace, even consenting to great losses, he became the providential leader expected by the whole of Russia.

The Bolshevik era closed in fact down a process of Europeanization started during the regime of Peter the Great.

As was expected, Lenin would move the capital from Petrograd to Moscow, thus leaving the "cradle of the revolution", a much too European a town, in order to meet the conservative, non-historic Russia represented by Moscow. The reverting of Russia to the Middle ages, to serfdom, obedience, dictatorship was disclosed, along with civil war, even to Lenin, Trotzki as being the true meaning of their plot. The only one who understood the consequences of such a finding was Stalin. Trotzki, Buharin, Lenin, Kamenev, Zinoviev, too European in their views, faced rapidly a fierce resistance on the part of Russia and used terror to respond to the image they had of the dictatorship of proletariat (in which the percentage of the workers within the social structure was under 5%), trying to impress the grid of a Communist on Russia's body, the backward, rustic, orthodox Russia..

To be able to assess with precision the vastness of the non-reality of Lenin's thinking. It is sufficient to read his *The State and the Revolution* (written in September 1917 with a couple of weeks before his successful assault of the Winter Palace) in order to note that the October coup was meant to achieve goals totally different from the attainable ones, and especially from the aims already fulfilled. The

situation, as analyzed by Lenin, the future glimpsed by him in this book, the solutions he proposed are completely outside the real world. It is a historical, fictitious piece of writing, in the line of Morus' Utopia or Campanella's City of the Sun, mingled with brochures of anarchist-socialist propaganda, but in no way a political programme. The Russia Lenin is referring to did exist and the transformations he aimed at could have been the daring views of a marginal intellectual, but not the ideas of a realist and responsible politician. The too long an exile had competely torn him from Russia's realities. Had imbued this middle-class man from Kazan with all sort of detritus from the Western-European intellectual life of the time. In every word one can perceive his condition of radicalized marginal, his hate for Russia, his authoritarianism, the lack of a moral sense. Lenin was one of few individuals of the time able to go to the very end, to kill in the name of his doctrine, of the revolution he dreamt to bring about to explode in Russia. The state and the Revolution is not only a utopic writing, fictitious, but also one of resentment.

Nevertheless, Lenin is also a victim of his dreams. Doubled by Trotzki, a character as realist as possible and having a natural talent for organization as well as for the military action, he succeeded to push within a few months the tiny Bolshevik group towards the adventure of the conquest of power. In the name of false gods, but no less present and decision-maker, in all the actions which were to follow. Immediately after Kerenski's government was overthrown, Lenin needed a few days only to destroy the democratic institutions which were only faintly taking shape, in principal the Constituent Assembly. At the time, he set up by decree the political police (Ceka) and institute censorship. Thus, the liberties conquered in February, and even earlier after the reforms of Alexander II, were dissolved. Economic measures identified with "war-time communism" (money, market were abolished, banks passed in the ownership of the state, etc.) were taken, everthing was being set under the system of rationing, checked by the central administration. "All power in the hands of the Soviets!" - the slogan of the period preceding the putsch - became "All power in the hands of the Bolshevik commissars". The laws were suspended, the people's tribunals were given discretionary powers, the individuals could be killed without trial at the mercy of a "Commissar". Terror spread rapidly over the whole of Russia on the excuse of war.

In the autumn of 1917 Lenin had believed that a rapid victory of the proletarian revolution was possible, that Russia could tear herself through an acceleration of history from her political, economic and social realities. What was still there in 1921 of these projects? Under Trotzki's dictatorship the Red Army had won the war, Russia was exhausted. The war-time communism had destroyed everything it could, throwing Russia into chaos. And facing this

(continuare în pagina 16)

The Road to Cominform: Internationalism, Factionalism, and National Communism in Romania, 1944-1948.*

When, in 1948, Stalin decided to move Cominform's headquarters from troublesome Belgrade to subservient Bucharest, the world knew very little about the party of Gheorghiu-Dej and Ana Pauker. And yet, this party had a history, and even a tragically fascinating one. Founded in 1921, it emerged from the underground in 1944 with a tiny membership and managed, through deception, mobilization and manipulation, using the protective shield of the Red Army, to become a ruling party (after 1945). In this essay I will address the main characteristics of the Romanian communist elites, their factious struggles and most prominent personalities who contributed to the Stalinization of Romania and its transformation into a most docile Soviet satellite.

The RCP (Partidul Comunist din Romania - section of the Communist International) was a the epitome of a revolutionary sect: fundamentalist in its belief system, strongly opposed to any form of heresy of critical thought, militaristic, highly disciplinarian, conspiratorial, ascetic, millenialist and staunchly doctrinarian. Nourished with the ideas of the Bolshevik gnosis, the Romanian Stalinists favored secrecy and conducted their party life as an experience of the purifying catacombs. The abysmal level of theoretical research and creation within the party was actually irrelevant: the party had received from Stalin "the good news", the "Holy Writ" and from that moment on there was no room for discussion. No Lukacs or Gramsci could thus emerge within this suffocating microcosm. Its political creed, enshrined in the documents of the Fifth Congress (held in January 1932 in the USSR), reflected the simplistic, Manichean worldview of the Stalinist Comintern leadership.¹ Forced to act clandestinely after the adoption of the Mirzescu Law in 1924, the RCP failed to create a mass base among the industrial working class or other underprivileged categories. Primarily because of its doctrinaire sectarianism, the party remained an alien group, whose propaganda slogans could barely stir any responsive chords among the population. Internal struggles at the top, conflicts between different wings and patronizing attitude on the part of the Comintern exacerbated the party's inferiority complex. This complex was the single most important psychological feature of the successive elites, from the first Comintern generation to Gheorghiu-Dej and Nicolae Ceausescu. It was indeed the counterpart to the party's lack political legitimacy: claiming to speak in the name of the working class, the RCP was simply a mouthpiece for theses and directives formulated outside Romania, more often than not in blatant contrast to political common sense and the party's obvious interests. It was as if this movement chose to remain outside the Romanian political mainstream and condescendingly gloss over the central questions linked to national, state and institutional building during the inter-war period.²

From the viewpoint of the RCP's survival, the cataclysmic event in the years before World War II was the extermination of the "Old Guard" during the Stalinist Great Purge: the effect was the elimination of any potential source of autonomous thought and/or action within the party. The destruction of the Old Guard amounted to the similar action undertaken by the International against the Polish Communist Party. Although the RCP was not disbanded, its historical elite was purged to an extent unknown in other European parties (again, with the exception of the Poles). After the 7th Comintern Congress (1935), the RCP espoused the anti-Fascist rhetoric of the "popular front", tried to expand its mass base and sought to establish alliances with left-wing oriented groups within the established and legal parties (primarily with the left-wing national peasants and the previously vilified Social-Democrats headed by Constantin-Titel Petrescu). Those were perfunctory openings because the RCP ruling team remained completely dominated by sectarian militants with little if any understanding of domestic problems (the Boris Stefanov group). Between 1940 and 1944, the RCP elite was plagued by factious struggles between different competing forces and groups.

The Three Centers

Schematically, one can refer to the following pressure groups within the RCP during the war years:

1. The Central Committee

headed by Stefan Foris (conspirative name Marius), accompanied by Constantin Pirvulescu, Constantine Craciun, Ileana Raceanu, Victoria Sirbu (conspirative name Mira) and the enigmatic Politburo member, the engineer Remus Kofler. Other personalities linked to the underground CC were Lucretiu Patrascanu (before his assignment to forced residence in Poiana Tapului where he wrote his theoretical contributions during the war years), Ana Grossan-Toma (for several years married to Pirvulescu, whose first husband Sorin Toma was in Soviet exile) and Ion Gh. Maurer (a lawyer specialized in defending prosecuted communists). It is still hard to assess the role played by Emil Bodnaras - a former officer in the Romanian Army of half-Ukrainian, half-German extraction, who had defected to the Soviet Union in 1931, then returned as a Soviet agent, was arrested and stayed in jail until his release in 1942 - in the underground operational structures.³ It is clear, however, that using the nom de guerre "inginerul Ceausu" Bodnaras was instrumental in all the tenebrous affairs that led to the substitution of the Comintern-anointed Secretariat through another group, totally loyal to Dej and his supporters. The conflict opposed the Foris group and another faction that co-opted Pirvulescu, and included Petre Gheorghe (head of the Bucharest Committee), Bodnaras, Iosif Ranghet et al. The issue was linked to the explosively neurotic atmosphere in the underground party, where everybody suspected everybody of collusion with the Siguranta and the "class enemy". The total membership of the party was under one thousand (according to the reliable testimonies collected by me, including interview with Grigore Raceanu, expelled from the party by Foris in 1942, reinstated by Dej, and again expelled and jailed in 1958).

The climate of conspiracy and the vindictive obsession with traitors led to the complete isolation of the RCP from the industrial working class. It remains to be assessed what kind of connections operated between Foris and the Moscow centre, but, in the light of the Yugoslav and Greek cases, we may assume that at least after 1941 and the end of 1942, the communication lines with the Kremlin were basically nonexistent.⁴ Under these conditions, the party leadership had to act "on its own" and the worst fanatical instincts and drives took their heavy toll on this already anemic group.

The complete control of the RCP elite by Moscow created a asymmetrical relation of subordination that was to generate feelings of humiliation and frustration among many activists. Although covered by all sorts of rationalizations, these sentiments would be effective in the post-1958 anti-Soviet orientation of the RCP under Gheorghiu-Dej.⁵ A clandestine commando was created by the extremely energetic and imaginative Bodnaras to eventually get rid of the embarrassing Foris. Knowing Bodnaras' past as a Soviet agent, trained in the USSR in special NKVD schools, one can hardly accept that this initiative (to eliminate the Moscow-appointed leader) could have been a spontaneous local action.⁶ The RCP archives contain documents produced by factious groups during World War II and addressed as complaints to Moscow: they show that the Kremlin's blessing was asked for the anti-Foris Conspiracy. In the meantime, the Bodnaras-Ranghet-Pirvulescu triumvirate contacted another influential faction, i.e., the "Center of the Prisons". The latter were very critical of Foris' allegedly contemplative, passive, "capitulationist" attitude. What was lamented was that in Romania no partisan warfare was waged against the Nazi Army. Foris was singled out (together with his faithful lieutenant Kofler) as the main culprit for the "non-heroic" RCP behavior.

2. Gheorghiu-Dej and the "Center of the prisons"

A biography of Gheorghe Gheorghiu-Dej remains to be written: he was the ultimate survivor, the only East European Cominform leader to have outlasted all the purges, the upheavals and changes under and after Stalin without losing his seat or being excommunicated. Gomulka, Slansky, Ana Pauker, Rakosi, all ended their careers in infamy, slandered by their former comrades. Not Dej: he stayed in power, controlled his

party, and even initiated a "national Communism" of sorts, a tremendous irony if one remembers that it was Dej who was entrusted with the "honor" to make a name for himself in 1949 at the Budapest Cominform conclave that branded Tito the chief of a "gang of spies and murderers". In spite of his calm, reassuring and self-effacing appearance, the man was strong-willed, unusually astute, a consummate intriguer and a sophisticated negotiator. As Sorin Toma, the former editor of Scintiea and once an Orgburo member, who knew him well, wrote (and also Mircea Oprisan in personal correspondance with this author), Dej was a Machiavellian. But, let's add: he was a Stalinist Machiavellian who played a bloody game for power in a Byzantine sect of zealots.⁷ Unlike other post-World War II communist leaders in East-Central Europe, Dej was not a typical Cominternist. In this respect, there was a psychological incongruity between the profile of the movement and that of the personality that was to lead it for twenty years, including in its most dangerous and risky operations during the takeover of power and its consolidation.

Political history has to answer a number of key questions about Dej: Whom did he trust and whom did he hate? Was he a true Stalinist in the sense that he had internalized the Bolshevik political style? What were his political values, his role models, what was his modus operandi in the internecine party struggles? How can one explain that of all the historical leaders of the RCP it was Dej, in spite of his lack of seniority as a party member, who emerged as the undisputed head of the faction in the prisons. Miron Constantinescu, a Communist leader who had known Dej quite well as a fellow Politburo member until June 1957, once said that "It was Dej who introduced Byzantine methods in the life of our party."⁸

We have to emphasize the role played in Dej's "acculturation", i.e., in his adoption of values, beliefs and practices characteristic of the Stalinist ones, by the group of Soviet agents incarcerated in Romanian prisons in the 1930s. Most effective among them, and clearly very loyal to Dej, was Ukrainian-born Pantelie Bodnarenko (Pantusa), later to become the head of the Securitate (until 1960).⁹ The exchange of information between Dej and his "Center" and the underground conspirators outside (Bodnaras, Pirvulescu, Ranghet) led to the plan that culminated in Foris' arrest in April 1944: a coup de parti that was to be somewhat a preparation for the August attempt by the communists to hijack the democratic anti-Fascist coup d'état (Antonescu will be held in the same conspiratorial house where Foris was kept hostage between April and August 1944). Similar events (with one faction exterminating the other one) took place in Poland. In November 1942, Marceli Nowotko, member of the triumvirate heading the clandestine Polish Workers' party - PPR, was murdered by Zigmunt Molojec, the brother of Boleslaw Molojec, a former Spanish Civil war veteran and member of trimvirate. As Krystyna Kersten writes in her masterful study on that period: "The circumstances of the murder, the real reasons for its commission, and even the murderer are depicted in various fashions without conclusive evidence on which to definitely determine who murdered Nowotko, on whose order, and for what reason. The only thing that is certain is that the Germans did not carry it out."¹⁰

In prison (first Doftana, then the Tîrgu-Jiu camp for political detainees), Dej established his authority as the patriarch of a political phalanx that was to become hegemonic within the RCP after the country's change of regime in August 1944 and the party's resurfacing into public life. One can say that the contacts between Dej and Bodnaras, very intense after 1943, paved the way for the anti-Foris mafia-style operation. The real source of Dej's idiosyncratic behavior was his irritation with those militants who, because of their more impressive pedigree, dared to question his supremacy. At least among his prison colleagues, however, he enjoyed absolute authority. The conflict with the Central Committee, at least at this moment, does not include a philosophical dimension, a conflict of perspectives on the issue of the party sovereignty: neither Foris, nor Dej doubted the right of the Moscow center to determine the Romanian party's strategy.¹¹ The conflict therefore was about who would apply better

what Stalin (and the RCP Moscow Bureau) were preparing for Romania. And there were many things in store for that country that Soviet and Romanian communists discussed about in the spring of 1944.

3. Ana Pauker and the Romanian Bureau in Moscow.

Between 1922, when she was first elected a Central Committee member and 1952, when she was ousted by Gheorghiu-Dej under charges of simultaneous "rightist" and "leftist" deviationism, Ana Pauker was a most influential leader, indeed a Passionaria-like symbol of Romanian Communism. She derived her paramount authority from the privileged contacts with the Comintern headquarters, where she was rightly perceived as an inflexible, absolutely trustworthy Stalinist. Within the RCP, Ana Pauker's authority was also enhanced by her performance at the Craiova trial in 1936, widely publicized by the national and international anti-Fascist media. During her prison term (until 1940, when she was traded by the Romanian government for a Bessarabian politician held hostage by the Soviets and could thus go to Moscow), Ana Pauker was one of the leaders of the communist movement inside the prisons (Mislea and Dumbrăveni). Her directives and opinions were considered infallible by the devout militants who developed a real cult for the "fearless comrade Ana"¹² Understanding that no family bond should prevail over loyalty to the Comintern, Ana Pauker refrained from expressing any doubts about the Moscow trials and the Great Purge, although her own husband, Marcel Pauker (Luximin), was shot as an "enemy of the people". On the contrary, all the sources converge in indicating Ana Pauker's full support for the witch-hunt organized by Stalin against foreign communists, including the elite of the RCP.

After her arrival in Moscow in the fall of 1940, Ana Pauker engaged in the reorganization of the Romanian political emigration in the USSR. Being personally close to such Comintern luminaries like Georgi Dimitrov, Vasil Kolarov, Palmiro Togliatti, Dimitri Manuilsky, and Maurice Thorez, she was co-opted to the Executive Committee of the International. In this capacity, she played an important role in designing the Comintern's policies for Romania and the whole Balkan area. There are indications that Ana Pauker intervened with the NKVD to bring back to Moscow several Romanian survivors of the purges. Among them, Vanda Nikolski, a former Politburo member and associate of the RCP ex-general secretary Alexander Stefanski-Gorn, executed during the purge, who would be one of Pauker's closest associates in the Romanian emigre bureau.

Taking into account the impact of this group on post-war Romanian political struggles, I deem necessary to dwell upon its composition and dynamics. In addition to Ana Pauker and Vanda Nikolski, other prominent figures of the emigration that were to exert overwhelming influence in the years to come were: Vasile Luca (Luca Laszlo), a Hungarian-born trade union activist, who adopted Soviet citizenship and served as a member of the Ukrainian Supreme Soviet between 1940 and 1941; Dumitru Coliu, a bulgarian-born militant who would later serve as head of the Romanian Workers' Party Central Control Commission and alternate Politburo member (under Dej, between 1954 and 1965); Leonte Rautu (Digenstein), the head of Radio Moscow's Romanian Service, who served in the late 1930s as editor of the RCP newspaper Scintiea and emigrated to Bessarabia after its annexation by the USSR (after the war, Rautu became the RCP's principal ideologue, closely cooperating with another Bessarabian, Iosif Roitman-Chisinevski in imposing Stalinist dogmas on Romanian culture). An important element, Chisinevski (jailed in 1940) did not emigrate to the USSR and did not participate in the activities of the Moscow center. This fact may challenge the simplistic dichotomies so dear to many interpreters that explain all intra-party factionalism as a conflict between domestic (home) ethnic Romanians and emigre non-Romanians. Political identities within RCP elite transcended conventional ethnic differences and were linked to personal experiences that shaped one's beliefs and memories: Grivita railroad strike, Spanish Civil War, prisons and concentrated camps, Soviet

Anatomia comunismului

exile: in this respect, somebody like Chisinevski was closer to Dej, Apostol and Draghici than to Rautu and Pauker; Petre Borila (Iordan Dragan Rusev), a Bulgarian-born militant who had served on the Executive Committee of KIM (Communist International of Youth), participated as a senior political officer in the Spanish Civil War, worked in Moscow for the Comintern, returned to Romania with the "Tudor Vladimirescu" Division formed with Soviet approval from Romanian prisoners of war, became the head of the Romanian Army's Political Directorate (before Nicolae Ceausescu's appointment to the same position), and was a Politburo member and close associate of Gheorghiu-Dej until the latter's demise in March 1965; Valter Roman (Ernest Neulander), a militant of Jewish-Hungarian extraction with an engineering degree from Brno (Czechoslovakia) who fought in the Romanian artillery unit with the International brigade in Spain, headed the Comintern's Romanian broadcasting station "România Liberă", returned with the Soviet Army to Romania where he became a political general in the Romanian Army, minister of Telecommunications, was purged during the early 1950s, but was rehabilitated and appointed by Dej director of the Party's Publishing House, a job he kept until his death in 1983 (together with CC membership). No less important were the former leaders of the Grivita strikes who had escaped from the Doftana Prison and went to the USSR: Constantin Oncea, who also fought in the Spanish Civil War, and was regarded as the true leader of the Grivita strike, an anarchic personality, turbulent and ebullient, barely able to cope with the Comintern's Spartan discipline rules; Dumitru Petrescu (Gheorghe), also a former leader of the railroad workers strike and survivor of the Moscow purges, who worked for the Moscow State Publishing House until his co-optation in the RCP emigre Bureau; and Gheorghe Stoica (Moscu Kohn), a seasoned Stalinist, founding member of the party, deeply involved in the factious struggles of 1928-29 apparently on the side of Marcel Pauker-Luxim, one of the party instructors of the Grivita strike committee, and political officer with reportedly NKVD connections during the Spanish Civil War. These three militants returned to Romania with the Tudor Vladimirescu and had very different careers: Oncea made a name for himself as the proverbial "bulldozer-happy" mayor of Bucharest, joined for some time the CC, but was purged by Dej during the notorious June 1958 Plenum under charges of "factionalism" (actually for having engaged in unveiled criticism of Dej's personal responsibility for the Stalinist atrocities and economic aberrations). Petrescu, a more temperate individual, more thoughtful than Oncea and often described as a self-taught worker, served for a while as a political general, then was the head of the organizational department of the RCP Central Committee, minister of finances (succeeding Vasile Luca), deputy prime minister until his demotion during the same June 1958 Plenum. Rehabilitated by Ceausescu in May 1965 (two months after Dej's death and Ceausescu's election as general secretary), Petrescu became a vice-president of the State Council (a ceremonial position, to be sure) and in 1969, at the 10th RCP Congress was elected a member of the Permanent Presidium of the RCP's Executive Committee (a really influential position), but died several months thereafter. As for Gheorghe Stoica, he became the head of the Bucharest party organization and a CC member, then held a number of party jobs in the central apparatus, including membership of the feared Party Control Commission where he could use his interrogator's skills to terrorize those who came under investigation (in the company of militants like Coliu, Pirvulescu, Elvira Gaisinski and Vincze Janos).

Active in the anti-factionalist campaign of 1958, Stoica was particularly vicious in denigrating his old comrades (Ana Pauker, Luca, Chisinevski, Oncea, Petrescu) during the December 1961 Plenum, one of the most ferocious settling of accounts in the whole party history. Known for his moral versatility, Stoica was selected by Ceausescu to represent the "Old Guard" in the re-organized Politburo structure after the 9th RCP Congress in July 1965, when he was elected a full member of the Executive Committee. His main task was to chair the secret commission formed by Ceausescu to analyze the persecution of repressive actions against Patrascu and other veterans and to prepare Alexandru Draghici's indictment as the principal carrier of Dej's criminal policies. We see thus that the emigre center continued to influence Romanian communist politics long after the elimination of the Pauker-Luca faction in June 1952.

Patrascu's Defiance

The most interesting case for this period was Patrascu, because he tried to formulate the guidelines for a Romanian "road to socialism". Without nourishing any heretical

proclivities, he offended both Dej and Pauker with his intellectual subtlety as well as with his interest in theoretical matters. Patrascu's contributions to social history and cultural analysis are imbued with Marxist jargon, but they show at least a minimal respect for the life of ideas.¹³

Patrascu was singled out for a Romanian show-trial for different reasons: both the Muscovites and the home-communists were irritated by Patrascu's singularity within the elite; he had made a name for himself, built an authority in the larger political culture as a result of his key-role in the negotiations and alliances that led to the August 23, 1944 coup; his liquidation could cement the party elite's problematic unity (a cohesive function); a warning to party intellectuals to avoid any critical inquiries; to strengthen Dej's image in Stalin's eyes showing that the Romanian general secretary was as vigilant as the other leaders in East-Central Europe; to create a general sense of political mobilization needed for "heroic-transformative" philosophy of mature Stalinism. The uniqueness of the Patrascu affair, emphasized by Lena Constante in her moving memoir,¹⁴ was the refusal of the person designated to be the key defendant to cooperate with the tormentors and engage in self-deprecating pseudo-confessions. Paradoxically it was within one of the smallest and best controlled former sections of the Comintern that the Stalinist scenario to "unmask" class enemies within the top elite met its most stubborn resistance. Patrascu rejected the dialectical-Lukacsian theory of the "cunning of reason", or the Rubashov-like masochistic sacrifice on the "altar of Goddess History". He heaped scorn on the attempts of his fellow defendant Belu Zilber to emulate Karl Radek's abject cooperation with the prosecution in the vain hope that this might soften the verdict.¹⁵ He understood, and made it clear at his trial, that he was the victim of a monstrous frame-up fomented by political scoundrels (these were his literal formulations when he challenged the witnesses for prosecution recruited among the RCP veterans).

We don't know what Patrascu's fate would have been had he not been cowardly assassinated by Dej and Draghici (on the base of a Politburo decision adopted in April 1954, at precisely the same meeting that appointed Apostol as RCP's First Secretary). Taking into account events that were to develop within world communism, including the dissolution of Moscow-centered monolithic unity and the rise of revisionist movements and groups in other East European countries, one can consider that Dej managed to weed out the only credible alternative to his power that could have emerged from within the party. The elimination of Patrascu (and implicit of the political platform potentially associated with his name) amounted to a coup de grace dealt to the chance of a genuine Romanian national communism. What occurred instead was the performance of a simulated break with Moscow, the indigenisation of an elite that had little to do with national traditions and the concoction of the corporatist-ethnocentric "Romanian ideology" under Ceausescu.

Some provisional conclusions: the RCP elite included heterogeneous and mutually suspicious groups, with different biographical experiences. They were all, however, ready to endorse the Stalinist concept of internationalism. There were no "two parties": one of the exterior and one of the interior, one of the truly ethnic Romanians and other of the "foreigners". This is a mythological construct, a self-serving fallacy produced by the Ceausescu's "school of falsification" (as Trotsky once referred to Stalin's attempts to rewrite the Bolshevik history to serve his legend). The conflicts between the three centers analyzed in this essay were primarily linked to personal (subjective) dimensions and all the militants, without exception, vied for Moscow's support and endorsement. For all of them, without doubt, "the light was coming from the East" (ex Orienti lux).

Notes:

1 See the reproduction of the 1932 volume with the proceedings of the Fifth Congress released "for internal use only" by Editura Poporului Muncitoresc Român in 1951.

2 Two of the best attempts to interpret the PCR's exclusive behaviour before and during the takeover of power are Henry L. Roberts, *Rumania: Political Problems of an Agrarian Society* (New Haven: Yale University Press, 1951) and Ghita Ionescu, *Communism in Romania, 1944-1962* (London and New York: Oxford University Press, 1964). Victor Frunza's *Istoria P.C.R.* (Arhus: Editura Nord, 1984), brings indispensable information, but is regrettably full of factual errors and far-fetched about the existence of "two parties": one inside the country (presumably harboring secret patriotic propensities) and the one of the Muscovite outsiders, dominated by ethnically "impure" militants. One example among the many problematic allegations provided by

Frunza: according to him, Iosif Chisinevski came from the Soviet Union together with Ana Pauker (vol. I, p. 156), whereas the truth is that he spent the war years in Romania, as a member of Dej's "Center of the prisons." The story is much more complex and deserves a genuine scholarly discussion.

3 The most comprehensive and illuminating analysis of the roles played by Bodnar and Maurer in the "making" of Gheorghiu-Dej and Ceausescu as party leaders is Cristina Luca-Boico's seminal article "Les hommes qui ont porté Ceausescu au pouvoir," in *Sources: Travaux historiques* (Paris), No. 20, 1989, pp. 23-32.

4 See Peter Stavrakis, *Moscow and Greek Communism: 1944-1949* (Ithaca and New York: Cornell University Press, 1989). In terms of comparative communist studies, one is struck by a number of common elements in the attitude of both Greek and Romanian communist elites in the 1930s and 40s: "... regardless of circumstances, the Greek communist leadership remained overwhelmingly faithful to the Soviet Union as the homeland of the Communist revolution. This pro-Soviet orientation had its basis in the KKE's fidelity to the ideology of Marxism-Leninism as developed under Stalin. The Greek communists looked to Russia for guidance and advice, as is evidenced by their continuous attempts to reestablish direct radio contact during the war and their requests for more Greek-language broadcasts from the Soviet Union". (p. 12-13).

5 These points were luminously developed by Kenneth Jowitt in *Revolutionary Breakthroughs and National Development: The Case of Romania, 1944-1965* (Berkeley: University of California Press, 1971). Jowitt points out the "patrimonial" relationship between the leader's political identity and power in the case of the RCP elite; for the RCP's absence of legitimacy and the search for a national base, see Pavel Campeanu, "National Fervor in Eastern Europe: The Case of Romania," *Social Research* (New York), Vol. 58, no. 4, Winter 1991, pp. 804-828. Coming from a survivor of the underground party, the author's explanation of Stalin's selection of Dej is worth quoting: "Such a promotion could never have occurred in a country under the occupation of the Red Army except on the initiative or at least with the consent of Stalin. This apparently shows that the RCP would only be able to lead the country if it ceased to be what the Kremlin made of it - an antinational sect, composed of and led by minorities or foreigners." (p. 813). Campeanu is however mistaken when he considers that Ana Pauker was the RCP's true commander-in-chief between September 1944 and the National Conference in October 1945. The truth is that after his trip to Moscow in January 1945, Dej appeared already as the recognized head of the party (See Frunza, op. cit., p. 234). The National Conference simply sanctioned an already existing situation. Add to this the fact that it was precisely Ana Pauker who was strongly supportive of Dej's promotion to the position of general secretary. Ambitious and vainglorious as she certainly was, Pauker was lucid enough to understand that there was no way for her, a Jewish militant and a woman, to become Romania's dictator. If there was a competition, it opposed Dej and Teohari Georgescu, an ethnic Romanian worker whom the Comintern wished to appoint general secretary in 1940.

6 Emil Bodnar's archives, including his memoirs, were confiscated by the Securitate immediately after his death in 1976. In this respect, the Bodnar's papers shared the fate of Miron Constantinescu's diaries confiscated by the same institution after his passing away, in the summer of 1974. Bodnar's archives are of vital importance for the investigation of the takeover of power by the RCP because of his crucial role as head of the Secret Service, the dreaded forerunner of the Securitate, between March 1945 and November 1947, when the former Soviet spy became Romania's Minister of Defense (a slap in the face of the Romanian Army) and the imposition of Soviet Marshal Konstantin Rokossovsky as Polish Minister of Defense. Ironically, it seems that Bodnar played a key role in influencing Nikita Khrushchev to decide the withdrawal of the Soviet troops from Romania in June 1958, thus preparing the ground for Dej's autonomous course.

7 More on Dej in my series of essays, "The Phantom of Gheorghiu-Dej", *Romania Literara* (Bucharest), May-June 1992. 8 Personal communication to the author by a veteran RCP member. 9 Pantiusa married Ana Toma in 1946 and together they constituted one of the most powerful and feared tandems within the RCP in the late 1940s and the 1950s. With Pantiusa closely linked to Dej and his wife as a first deputy of Ana Pauker at the Ministry of Foreign Affairs, the couple had access to and could influence both warring factions. Another telltale element is linked to Pantiusa's role in the murder of Foris in 1946: it was the Russian agent and his driver Vania who killed the former general secretary in a most sadistic way. Soon thereafter, the pathological Pantiusa personally killed Foris' old mother by drowning her into the Cris river, with millstones attached to her neck. He was the head of the Securitate until 1952, when Dej appointed him chief of the militia forces and forced him to retire in 1961, together with other leftovers of the once so helpful Stalinist network (Nikonov, Rogojinski, Bucikov, Postea, Nicolski, Grigore Naum). Denounced by Ceausescu and expelled from the party, the Soviet agent received however an important decoration in 1971 (Ordinul "Tudor Vladimirescu", second class) and continued to enjoy his fabulous pension and other privileges. Ana Toma remained a member of the Central Committee until 1965, but soon after Dej's death lost her job as a deputy minister of foreign trade and was appointed vice-president of UCECOM (a union of crafts cooperatives). Almost blind and completely alone, she passed away in 1991, carrying with her countless secrets about the murderous struggles at the RCP pinnacle. More on that in Vladimir Tismaneanu, *Arheologia terorii* (Bucharest: Editura Eminescu, 1992). In the early 1950s, like so many "old timers" (ilegalisti), Pantiusa and Ana Toma adopted two children: Radu (who died in the early 1980s) and Ioana, an architect, who emigrated to Israel. One additional note to this dismal story of sadism and betrayal: it seems that in the early 1950s Ana Toma had intimate relations with Dej and did not hesitate to inform him on everything significant in Ana Pauker's life (to persuade of her loyalty, she was ready to iron the Foreign Minister's dresses). In the 1970s, she was still keeping Dej's autographed picture in their living room, while a dipsomaniac Pantiusa was listening to Radio Free Europe...

10 See Krystyna Kersten, *The Establishment of the Communist Rule in Poland, 1943-1948* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1991), pp. 11-12.

11 For the relations between the movement's "sections" and the ideological empire's center, see Ken Jowitt's "Moscow Center", in *New World Disorder: The Leninist Extinction* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1992), pp. 159-219.

12 From Chivu Stoica and Teohari Georgescu to Leontin Salajan and Leonte Rautu, many RCP leaders would name their daughters Ana. In the same vein, there was a custom among the elite cadres to name their sons Gheorghe (see the cases of Apostol, Bodnar, Chisinevski, Alexandru Sencovici, Vasile Vilcu, Ghizela Vass). In this respect, Ceausescu was rather an exception with his children named Valentin, Zoia and Nicolae.

13 See Vladimir Tismaneanu, "From Arrogance to Irrelevance: Avatars of Marxism in Romania", in Raymond Taras, ed., *The Road to Disillusion: From Critical Marxism to Postcommunism in Eastern Europe* (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1992), pp. 135-150.

14 See Lena Constante, *L'évasion silencieuse: Trois mille jours seuls dans les prisons roumaines* (Paris: La Découverte, 1990).

15. For one of the most unsettling documents regarding Stalinist terror in Romania (and in the whole East-Central Europe), see Belu Zilber memoir published as Andrei Serbusescu, *Monarhia de drept dialectic* (Bucuresti: Humanitas, 1991). Ironically, the foreword to Zilber's book is signed by Gheorghe Bratescu, Ana Pauker's son-in-law.

Vladimir Tismaneanu born in Bucharest in 1951 is associate Professor of Government and Politics at the University of Maryland (College Park) and Associate Director of the University's Center for the Study of Post-Communist Societies. He is a Senior Fellow of the Foreign Policy Research Institute in Philadelphia, a contributing editor to ORBIS and an honorary editor of the East European Reporter. A frequent contributor to major American and European publications, he is the author of many articles and books including, most recently *Reinventing Politics: Eastern Europe from Stalin to Havel* (New York: Free Press, 1992).

Fragment de calendar

1948 februarie 21-25 lovitură comunistă la Praga. Liderul communist Klement Gottwald devine prim-ministrul. Februarie 21-23 Gheorghe Gheorghiu-Dej devine lider al Partidului Muncitoresc Român, format din fuziunea P.C.R. cu P.S.D.R. Mai 30, alegeri controlate de comuniști. Organizația dominată de PCC "obține" 87,12% din voturi. Iunie 7 președintele Eduard Beneš demisionează. Klement Gottwald devine președinte. *** iunie 28 Tito este exclus din Biroul Informativ al partidelor comuniste ce înlocuise Komintern-ul. Motivul: politica independentă față de Stalin a lui Tito, Rankovici, Kardelj, Djilas și.

1949 ianuarie 25, se formează C.A.E.R. (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc) între statele Blocului sovietic ca ripostă la implantarea planului Marshall (în țările Europei de vest) *** ianuarie 31 Armata Roșie chineză intră în Beijing *** aprilie 4, la Washington este creat N.A.T.O. *** 1 octombrie Mao-tze-dun devine președinte al Chinei

1950 iunie 25-27 iulie 1953, războiul din Korea încheiat cu armistițiul de la Panmunjon. Korea de nord devine stat comunist sub dictatura lui Kim Ir Sen. 1952 mai 26-27, lupte fracționiste în PMR. Grupul Ana Pauker - Vasile Luca - Teoharie Georgescu este înălțat de grupul Gheorghe Gheorghiu-Dej - Iosif Chișinevski - Emil Bodnăraș - Gheorghe Apostol. Gheorghe Gheorghiu-Dej cumulează și funcția de prim-ministrul. *** noiembrie, procesul Rudolf Slanski la Praga. Liderii PCC (în majoritate evrei) sunt judecați și condamnați pentru sionism, titoism, trădare, spionaj. Pentru cei mai mulți sentința a fost capitală. 1953 ianuarie-februarie "Afacerea halatelor albe" la Moscova. Mai mulți medici, academicieni, savanți sunt acuzați de a fi compliciti uciderii lui Stalin și pentru uciderile altor lideri bolșevici (Andrei Iordanov, 1946) *** 5 martie, moare Iosif Vissarionovici Stalin. Ajuns la putere încă din 1922, după primul atac suferit de Lenin, Stalin a reușit să-și înălțe toți rivalii (Trotzki, Kamenev, Zinoviev, Buharin, Rykov etc.). Promotor al tezei "socialism într-o singură țară", Stalin a condus ca un tiran absolut

victime în Gulag. Înconjurat de o camarilă crudă (Voroșilov, Beria, Molotov, Kaganovici, Malenkov, Hrușciov) Stalin a reușit să impună regimul bolșevic țărilor de la granița de vest a U.R.S.S. după ocuparea militară a acestora (1944-1945). sprijinindu-se pe Armata Roșie, regimurile comuniste au durat pînă în 1989. *** martie 14 Moare Klement Gottwald, dictatorul Cehoslovaciei. Antonin Novotny devine lider al partidului comunist cehoslovac. El era unul din

revolta muncitorilor din Berlin. Revolta este înăbușită de intervenția armatei de ocupație sovietice. *** septembrie 4 Hrușciov devine lider PCUS. El va iniția destalinizarea sistemului sovietic.

1954 martie 4, Todor Jivkov devine lider al Partidului Comunist Bulgar. El va conduce Bulgaria pînă în noiembrie 1989, cînd va fi înălțat de Biroul Politic PCB, pentru a fi înlocuit de Petăr Mladenov. A fost liderul cu cea

aprilie 19, Gheorghe Apostol devine prim secretar al PMR. *** septembrie, se desfîntă Sovrom-urile, societăți mixte româno-sovietice, instrumente, de fapt, de exploatare a bogățiilor României

1955 mai 14, crearea Pactului de la Varșovia de către statele satelite ale URSS, alianță militară opusă NATO. Armata Roșie are rolul dominant, în mecanismul integrat al armatelor comuniste *** mai 27-iunie 2 Hrușciov face o vizită la Belgrad pentru normalizarea relațiilor cu Iugoslavia lui Tito. *** Gheorghiu-Dej din nou secretar al PMR. România primită la ONU *** iulie 18-23 Conferința de la Geneva. S-a discutat problema germană, dezarmarea generală, problema securității europene, relațiile est-vest. Înceierea războiului rece, începutul perioadei de "coexistență pașnică" a sistemelor politice.

1956 februarie 14-25 Congresul al XX-lea al PCUS în cadrul căruia hrușciov citește raportul cu privire la cultul personalității lui Stalin. Deși are un caracter secret, ajunge în occident. Raportul creaază o criză de proporții în mișcarea comunistă, cea mai mare după ruptura Tito-Stalin. *** iulie 18 Matyas Rakosi este înlocuit de Ernő Gerő în funcția de prim secretar al PMU. Imre Nagy devine prim ministru. *** septembrie-octombrie, tulburări în Polonia la Poznan, Gdańsk, etc. Edward Ochab este înlocuit cu Wladislaw Gomulka în funcția de prim secretar al PMUP. Si acesta va fi răsturnat de alt val de greve în 1970, cînd Edward Gierek îi va lua locul. Vizită a lui Hrușciov în Polonia pentru rezolvarea crizei. *** 23 Octombrie-4 noiembrie. La Budapesta cetățenii se răscoală împotriva ocupației sovietice și a regimului comunist. Imre Nagy cere independență și neutralitatea Ungariei. Trupele sovietice intervin și înăbușă revoluția. După un refugiu în România, Imre Nagy și alți lideri comuniști găsiți vinovați de evenimentele de la Budapesta sunt judecați și condamnați la moarte. *** La 4 noiembrie se formează alt guvern condus de Janos Kadar. *** Mișcări studențești anticomuniste, de fraternizare cu răscașii unguri. Val de arestații în România (Timișoara, Cluj, București) □

LEXICON Cominform

Sau Biroul Informativ Comunist a fost creat în septembrie 1947 din inițiativa sovieticilor, la întrunirea secretă de la Szklarska Poreba din Polonia la care au luat parte liderii ai partidelor comuniste din Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Italia, Jugoslavia, Polonia, România, Ungaria și URSS. A fost o formă disimulată de reluare a activității Internaționalei a III-a Comuniste (Comintern). Fondat la Kremlin de către Lenin, în martie 1919, și prezentat drept continuator al Internaționalei a II-a, Cominternul grupa toate partidele comuniste din lume sub comanda rusă. Pentru a detensiona și ușura raporturile între URSS și aliații săi occidentali, în timpul celui de al II-lea război mondial, Stalin a dizolvat cea de-a III-a Internațională, pe 15 mai 1943. Înființarea Cominformului marchează începutul războiului rece, fiind un eveniment care a urmat suportului masiv al britanicilor față de forțele anticomuniste din Grecia, anunțând Doctrina Truman (primăvara lui

1947), destinată să stopeze viitoare expansiuni sovietice și veto-ului Moscovei împotriva participării Poloniei și Cehoslovaciei la Planul Marshall. Principalul vorbitor la înălțarea inaugurală a Cominformului a fost delegatul P.C.U.S., Andrei A. Iordanov: el a confirmat ruptura finală între URSS și aliații din timpul războiului, declarînd încă o dată că lumea este divizată în două lagăre ireconciliabile. În toate țările comuniste, aparatul de propagandă a fost mobilizat împotriva Statelor Unite ale Americii și țărilor occidentale. Inițial, sediul Cominformului urma să fie la Belgrad și trebuia să se ocupe în mod oficial de organizarea schimbului de informații și de coordonarea activităților membrilor de partid din cele nouă țări. Dupa conflictul Tito-Stalin, cea mai notabilă acțiune a Cominformului a fost înălțarea de la București din iunie 1948, în care Gheorghe Gheorghiu-Dej a denunțat deviationismul liderilor jugoslavi și a cerut înălțarea lor, Cominformul s-a ocupat mai mult de extirparea ereziei titoiste ce amenință ideologia monolitică a stalinismului. Venirea la putere a lui Hrușciov și dorința lui de reconciliere cu Tito au dus la dizolvarea Cominformului în Aprilie 1956.

mai lungă supraviețuire pe acest post, din țările blocului sovietic (35 ani) *** aprilie 6-13 Procesul Lucrețiu Pătrășcanu la București. Principal rival al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Pătrășcanu a fost acuzat de trădare, spionaj, etc. Este împușcat în noaptea de 16-17 aprilie. ***

(urmărește pagina 13)

disaster, Russia was isolated. A world revolution did not break out according to the expectations of Trotzki, Lenin, Radek, Dzerjinski, Buharin, etc. On the other hand, after the defeat of the Red Army in front of Warsaw (a desperate, forced offensive meant to precisely bring to rise in arms), it was plain that the resources of revolution had come to an end. Having failed at the level of economics transformations (it had brought about hunger, even some cases of cannibalism, the collapse of the whole industry, of trade and agricultural products), having failed at the level of institutional reforms where, instead of the institutions destroyed, nothing had come forth except the dictatorial instruments of control, having failed at practically all levels, the Bolshevik group at the top (the winner of the war, though), the same plotters of October, the unexpected survivors of all disasters, had no choice. My opinion is that Lenin understood the historical mess he was in. All his projects had failed. Three years later nothing was anymore as he had believed it would be. Europe, although thrown into confusion by crises, was not facing a leftist anti-bourgeois revolution. A World revolution could not take place in a foreseeable lapse of time. The problem was to ensure the survival of the "dictatorship of the proletariat", of the Bolshevik regime in conditions which were in clear contradiction with the Leninist estimates. If they had known that there would be no support from the Western countries and that the working class would not rise in arms against the bourgeoisie, would the Bolsheviks have risked a putsch? A difficult question and a difficult answer. Lenin's answer can be found in the

documents of the 10th Congress of the CPSU(b). On the other hand, the "war-time communism" was declared deceased and the NEP (New Economic Policy) was being organized, meaning that bits of private property was being tolerated and the trade with agricultural products was being encouraged. This economic liberation brought along the corresponding abolition of the last political liberties: the activity of the political parties was forbidden as was the existence of factions within the Bolshevik party. The solution was paradoxical: it would have been normal that a greater economic freedom should correspond to a greater political freedom. But the interdiction of the political parties and the dissident movement within the CPSU (Communist party of the Soviet Union) show that the Bolshevik leaders were conscious of the failure of the revolution. The solution of giving up power could also have been given thought. But to give up power would have led them certainly before a law-court and afterwards in front of the firing squad. All had in mind the end of the "Communards". The nature of the Bolshevik power, that is of being illegitimate, resulting of a plot, could no longer be concealed. Lenin had no illusion on the feelings of the Russian people, not even on those of the proletarians in whose name he practised dictatorship, as his correspondence so well confesses. Gorki as well had made clear his opinion either directly, or in his thundering articles.

Even if they really were genuine revolutionaries, and not some cynical professionals of manipulation and power, after the almost complete failure ascertained in 1921, any bit of revolutionary ethos disappeared. What was left, was only the concrete image of a Russia, destroyed, torn and confused by chaos and utterly destitute. The loss of faith in an

"ideal" (even false, outside the real world) would rapidly lead to the loss of homogeneity of the group at the top. On the background of Lenin's extended agony, the struggle for power became active. In fact, Kamenev, Zinoviev, Trotzki, Stalin, Buharin, Molotov held themselves mutually as enemies. They were accomplices of a lost cause and the betrayal of any of them could cause the breakdown of the others. It is not fortuitous that the dominant obsession for the next period was that of a plot, they were plotters themselves after all. We can again find here the reflexes of pre-revolutionary clandestine activity, of the secret nature of Bolshevism. The power could therefore not be abandoned. Their instinct for survival was telling them that. Terror, crimes and all the evils brought to Russia would have taken revenge. All they could do was to stick to power, to enhance the political control and that of the police. And all the more, to get rid of the generation of "professional revolutionaries" who had prepared the putsch, in other words, of the witnesses of the "Old Bolshevik Guard". On the other hand, the slogan of "permanent revolution" (in its external meaning, of continuous territorial expansion, as well as in its internal one of leading the revolution to the very end, the latter having already been given the finishing stroke by the NEP) had to be abandoned. Refuting the thesis Lenin-Trotzki which stated that the Russian revolution would collapse without the help of the other revolutions, Stalin launched the slogan of the "revolution in a single country". In an exhausted Russia this idea took rapidly grip in the masses of peasants who no longer wanted to fight, as well as within the Bolshevik apparatus, eager to taste the sweetness of power. The last convulsions of Lenin, the removal of Trotzki are proofs for this change of direction. The events were moving ahead of their initiators

who were thus swallowed by them. The putsch of October 1917 was camouflaged by a huge propaganda apparatus, the so-called "Great Socialist October Revolution", with a view to whisking away the millions of victims of the putsch and of its consequences, but also to making disappear the illegitimate nature of the Bolshevik power, the part of usurper played by the gang Lenin-Stalin-Malenkov-Hrusciov-Brejnev-Andropov-Cernenko-Gorbaciov. It was actually a long process of decay which Gorbaciov tried to check aiming precisely to save the Leninist project (and not to bring democracy to Russia). Gorbaciov remained a faithful follower of Lenin, with all the contradictions inherited from him, including a mixture of pragmatism and political lack of realism. Actually, Gorbaciov followed Kerenski's fate and not that of Lenin. He, too, will be subject to a burlesque attempt of being ousted by a putsch.

But between the Old Bolshevik Guard and Yanaev & Yanaev & Co. three quarters of a century had passed, an interval in which the "Poleatian revolution" had already entered a state of extinction. □

Translated by SANDA POP

STELIAN TĂNASE (born 1952, Bucharest) writer. He studied philosophy in Bucharest University. He published two novels. Underground activities under Ceaușescu's regime. Founder of 22 weekly magazine in January 1990. Now he is deputy Chairman of Civic Alliance Party, leader of Parliamentary Group of CAP, and vicepresident of Foreign Affairs Committee of Chamber of Deputies.

Doctrine și realități

Revista *Sfera Politicii* își propune să facă în mod consecvent ceea ce nici o publicație din România nu a făcut, iar dacă a încercat a fost în mod timid, parțial, partinic, la prima impresie: să dea dezbatelor cu privire la doctrinele politice un aspect de continuitate și profesionalism. Unul din enormele paradoxale ale vieții politice autohtone este că acerbele confruntări electorale sau de idei se duc fără minime clarificări aduse de doctrinele politice. Întrucât viața politică a ajuns în pragul maturității - prin instituționalizarea opoziției și prin faptul că puterea a început să țină cont de procedurile democratice - credem că toți partenerii de confruntare ar trebui mai întâi să-și clarifice opțiunile ideologice și să-și operaționalizeze concepțile. Faptul că există atât de multe partide liberale și atât de multe social democrațe,

ecologiste sau naționaliste nu este numai un semn al orgoliului excesiv al liderilor. Carențele de profesionalism și-au pus amprenta pe laturile organizatorice și ideologice ale vieții partidelor. Iar partidele și-au pus pecetea lor asupra electoratului. Alături de procedurile democratice, doctrinele politice impun claselor politice în formare rigorile unor comportamente, mentalități și competențe determinante. Adăugind doar că opinia publică devine astfel un electorat în cunoștință de cauză, nu mai este nevoie să argumentăm de ce ne vom ocupa de doctrinele politice, de impactul lor asupra realității și de capacitatea lor de a se adapta unor condiții istorice și geopolitice variate.

România - Încotro?

Despre liberalism, social democrație și reformă

0. Întrebarea asupra drumului de urmat

În 1986, când s-a instalat Gorbaciov la Kremlin, trăiam cu toții, aici în Est, un profund sentiment de insatisfacție. Sentimentul era provocat de perceperea acută a faptului că trăim într-o societate închisă și blocată, într-o lume caracteristică prin ceea ce reformiștii au numit stagnare. Sentimentul eșecului începu să pună stăpiniște pe mai toți viețuitorii lagărului socialist - guvernați și guvernani deopotrivă. De la Zidul Berlinului și pînă la Vladivostok, trăiam cu toții destul unui eșec comun. Căderea Zidului și, apoi, șîrul de Revoluții din Est n-au însemnat altceva decît recunoașterea deschisă a acestui eșec. Au însemnat chiar și ceva de deasupra - anume primul semn că reforma în cadrul sistemului nu este posibilă, că este necesară distrugerea acestuia, că trebuie să se renunțe la orice iluzii reformiste. De altfel, chiar în ianuarie 1990, în timpul primei vizite în Statele Unite, președintele Vaclav Havel avea să denunțe decis aceste iluzii, arătînd că nu e posibilă nici un fel de a treia cale între sistemele de tip comunist și lumea democratică de factură occidentală, caracterizată, în primul rînd, prin pluralism politic și economie de piață liberă. Deci de două forme esențiale de libertate - politică și economică - ce disting o societate democratică de una totalitară. Eșecul puciului comunist din august 1991 a anunțat prăbușirea comunismului ca sistem mondial, iar retragerea lui Gorbaciov a consfințit această prăbușire. "Cel de-al treilea război mondial" - cum a mai fost numit "războiul rece" - se încheia, mai degrabă pașnic, prin victoria incontestabilă a capitalismului. De altfel, un sistem care s-a dovedit complet ineficient economic și neatractiv din toate aceste adevăruri elementare. Se vorbește despre "democrație", "pluralism politic", "economie de piață" etc., dar nu se spune nimic să toate acestea înseamnă, în realitate, capitalism. Iar această podoare verbală, care în România pare a fi mai pronunțată decât oriunde în fostul "lagăr", este unul din factorii ce blochează în continuare proiectul lumii noi, pe care spunem că o dorim. O lume a prosperității, a libertății și transparenței. Cîtă vreme vom rămîne prizonierii acestei "pudori", cât timp nu vom afirma deschis: "da, noi vrem capitalismul", vom rămîne incremeniți într-un proiect socio-politic hibrid numit fie "democrație originală", fie "a treia cale", fie "societatea de convergență" etc.

În momentul de față, ne aflăm deci, mai întâi, în fața unei opțiuni pentru status quo-ul, ce ne ruinează lent și tenace, sau pentru o schimbare profundă, completă și radicală, care ar putea aduce libertatea și prosperitatea și care poartă numele de capitalism. Ne aflăm în fața posibilității schimbării, dar părem relativ dezarmati - în afara unui elan cvasi-inconștient către schimbare, de care săn-

LIVIU ANTONESCU

This paper analyses the situation of political forces after latest election. Also it estimates the possible evolution of the Romanian politics. The author is particularly interested about liberal ideology and about her economic and political consequences for Romania. For a future Romania!

cuprinse mai ales păturile mobile ale societății - intelectualii, tinerii, elitele din diverse domenii - , nu avem prea multe arme în sprijinul nostru. De altfel, chiar și cei care doresc schimbarea sănătoasă bîntuiji de echipă ei. Economia este falimentară, viața comunitară este grav afectată de sechetele vechii lumi, criza morală și cea spirituală au erupt cu neașteptată violență după prăbușirea vechiului regim, a vechiului sistem. Sîntem marcați de trecut la nivelul habitușilor, atitudinilor și mentalităților. Nu putem trece sub tacere nici tendințele nostalnice, iluziile paseiste legate de un trecut ce însemna, înainte de orice un anume fel de stabilitate. Am și uitat că acea stabilitate însemna mizerie economică, promiscuitate morală și o colosală încărcătură de teamă produsă de represiunea simbolică difuză și, adesea chiar de violență propriu-zisă. Trebuie să înțelegem că acea stabilitate malignă care însemna moarte, nu mai este nici posibilă nici dezirabilă. Viitorul se prăbușește asupra noastră ca o furtună și noi trebuie să fim capabili să-l întărim. Schimbarea mentalităților noastre este la fel de importantă - dacă nu chiar mai importantă în ordine logică! - ca și reconstrucția economiei și a tuturor instituțiilor în sens democratic. Dar, a schimba mentalitățile, nu înseamnă altceva decât a schimba educația, a metamorfoza întregă educație în funcție de imperativile schimbării. Educația - în sensul cel mai

cuprinzător, adică școală, cultură, medii de informare etc - este locul central al schimbării, punctul arhimedic din care ar putea porni - și care ar putea susține schimbarea. Societatea românească nu mai are timp de pierdut dacă vrea să recupereze decalajul ce-o desparte de societățile dezvoltate din Vestul Europei. Ea nu mai are timp de pierdut niciodată în raport cu celelalte societăți est-europene, care au și plecat pe drumul unei schimbări profunde și ireversibile - în vreme ce noi, se pare, că am ratat startul. Adam Michnik are dreptate: trebuie să reușim să transformăm "supa de pește" a lumii comuniste în "acvariu capitalist". Bineînțeles că nu e ușor - este o experiență ce se produce pentru întâia oară în istorie și trebuie să învățăm pe măsură ce facem. Dar, pentru ca metamorfoza să fie posibilă, ar trebui ca, mai întâi, să afirmăm deschis: "da, domnilor, noi dorim capitalismul!" De aici poarte totul, de aici ar putea să înceapă schimbarea în bine de care avem nevoie. Căci de schimbare avem nevoie, nu de "liniște". Avem nevoie de întreprinzători, de spiriti nonconformiști, de capitaliști declarați, nu de nostalgici unei imposibile "a treia cale", susținând după "valorile nobile ale comunismului" ce-ar fi fost compromise de Ceaușescu, sau după "binefacerile" economiei colectiviste. Întradevar, tertium non datur. Nu există a treia cale, nu există nici măcar o a doua cale.

Există - capitalismul sau moartea, democrația sau barbaria, fie ea "mai directă" sau cu un chip "mai uman".

1. Liberalism și social-democrație

Bogăția, pe care o învidiem, din țările capitaliste dezvoltate este rezultatul unor programe economice de factură liberală care, susținând inițiativa personală și apărînd proprietatea privată, au provocat extraordinarele performanțe de natură productivă. Capitalismul a început să întotdeauna și pretutindeni - prin liberalism. De altfel, toate doctrinele economice și politice democratice cunoscute - liberalism, agrarianism, laburism, social-democrație, creștin democrație etc - se reduc, în ultimă instanță, la două mari variante de politică economică, deci și organizare a producției și repartiției: liberalism și social democrație. Neoliberalismul nu este altceva decât o tentativă de compromis între ele, printr-un fel de "indulcire" a liberalismului prin întărirea rolului social al statului în economie, iar neoconservatorismul nu este altceva decât o tentativă inversă, de "re-intărire" a liberalismului. Programele liberale stimulează producția, re-lansează inițiativa economică, generînd acumulările de capital și bogăție. Cele social-democrate, adesea sub presiune sindicală, se preocupă, mai degrabă, de "justă" repartiție a bogăției acumulate. De obicei, în sistemele capitaliste dezvoltate, au loc rotații periodice între liberalism și social-democrație, deci între perioade în care se produce intensiv, economia aflîndu-se în expansiune, și perioade în care se consumă mai mult - și mai "echitabil" - și se investește mai puțin. Această rotație se petrece (și) datorită sistemului alternanței la putere a partidelor ce reprezintă cele două mari categorii de strategii de politică economică. Și nu doar economic! Bineînțeles că alternanța nu este un proces mecanic, că ea este influențată de performanța globală a partidelor aflate la putere, de coeziunea acestora, precum și inevitabilele crize de sistem (sub sau supra-producție, prețuri, materii prime, raportul inflație-șomaj etc.). Excepție face, probabil, sistemul american, care pare a fi liberal pentru totdeauna, indiferent dacă la putere sunt republicanii sau democrații. De pildă, cu toată victoria lui Clinton la recentele prezidențiale, e lipsit de că nimic fundamental nu se va schimba în politică și în politică economică a Americii. Cel mult, astfel se vor distribui unele acente.

Este interesant de observat că, concomitent aproape cu prăbușirea comunismului ca sistem, regimurile social-democratice, ce ocupaseră o bună parte din Europa Occidentală, se află în retragere, fac loc unor programe de factură liberală, inclusiv în țările scandinave unde au cunoscut



(continuare în pagina 18)

Doctrine și realități

LEXICON

Regim prezidențial

Este caracterizat prin alegerea președintelui ca șef al executivului prin sufragiu universal, iar nu de către parlament, ceea ce-i dă acestuia o mare autoritate morală și o largă independență față de forul legislativ, care nu poate pune capăt mandatului său.

În teoria politică anglo-saxonă se folosește termenul presidential government, desemnând în special sistemul politic american, iar în general toate guvernele al căror șef executiv ales este numit "președinte". Regimul politic american este "prezidențial" în sensul că președintele

(urmăre din pagina 17)

o glorie de aproape o jumătate de secol. Nu e vorba numai de impactul ideologic al prăbușirii "socialismului real" din Est, ci de ceva mai mult decât astăzi. Excesul de protecție a cetățenilor a erodat inițiativa, iar taxele și impozitele uriașe, necesare pentru această "protecție", au alungat capitalurile către zonele controlate de liberalism. Toate acestea au provocat o importantă stagnare, chiar o recesiune economică. Acum, respectivele economii au nevoie ca de aer de o puternică doză de liberalism, pentru a relansa producția, pentru a revigora economia. E vizibil, deci, că perspectiva liberală este mai stimulativă pentru producție și economie în general, considerentele sociale decurgind din acestea, pe cind cea social-democrată, preocupată de "justiție", de "dreptatea socială" etc, tinde să sufoce, pe termen lung, inițiativa economică. Tocmai din aceste motive cele două strategii se opun una celeilalte și tind să se substituie reciproc. Orică lungă instaurare a strategiei social-democrate pare deci a fi dăunătoare bunului mers al economiei. Eșecul modelului suedez constă într-o supraprotejarea a cetățeanului, ce nu poate fi realizată decât prin supraimpozitare, prin intervenția excesivă a statului în domeniul repartitiei și în cel al reproducției economice. Pe termen scurt pare afacerea ideală. Pe termen lung, se dovedește a fi un calcul dezastruos - capitalul emigreză, producția se restrâng, acumularea de bogăție la fel și, prin urmare, statul ajunge în situația de a nu mai avea la dispoziție bogăția pe care dorește să o distribue "echitabil". În contrapondere,

ocupă locul central, vital între instituțiile publice la nivel național, el fiind simultan șeful statului și șeful guvernului. Acestă funcție îndeplinește în același timp rolul de obiect unic al alegerilor naționale într-un guvern legitimat de către suveranitatea populară. Președintele american este de asemenea întruchiparea suveranității în relații externe. În plus, el este principalul purtător de cuvânt în relațiile interne cu grupurile de interese și cu cetățenii în general. Președintele Statelor Unite ale Americii stăpînește și conduce ("reigns and rules") simultan. Ceea ce deosebește majoritatea noilor state din Asia sau Africa de S.U.A. este că ele își desemnează șefii de guvern ca "președinte", bazându-se însă pe un partid preponderent, pe cadre militare, pe charismă sau pe toate trei la un loc.

putem exemplifica cu modelul japonez care, de mai bine de treizeci de ani, se bucură de o strategie economică de tip liberal, sub conducerea Partidului Liberal Democrat. Acest model economic a ajuns astăzi eficient încât produsele japoneze concurează serios firmele europene și americane pe propriile lor piețe. Deși statul nu se ocupă excesiv de protecția cetățeanului, tocmai în virtutea expansiunii economice continue, Japonia este țara cu cea mai redusă rată a șomajului din toate țările dezvoltate. Serviciile, în plină expansiune, reușesc să atragă forță de muncă disponibilizată de o industrie pe cale de a fi complet automatizată. În plus, milioane de japonezi lucrează la filialele din străinătate ale firmelor, la agenții de publicitate și marketing. Am putea aminti că "muncitorul japonez nu este foarte pretentious", dar ar însemna să cădem victime unei mitologii cel puțin vetuste - oricum, muncitorul japonez nu-i lipsește nimic din ceea ce poate avea un muncitor european. Ba chiar mai ieftin, dacă e să fim sinceri până la capăt! Acum, partidul de guvernământ din Japonia este în discuție, e adevarat, însă nu din motive de "randament", ci din cauza repetatelor scandaluri legate de corupție. Însă corupția nu este un apanaj al liberalilor - ba din punct de vedere! -, ar fi suficient să ne gândim la nu mai puțin numeroasele scandaluri referitoare la guvernarea socialistă franceză!

Și pentru că a venit vorba de socialistii francezi, să ne amintim că președintele Mitterand și partidul socialist au venit la putere acum vreo zece ani ventilând în campania electorală "binefacerile" unui program socialist, etatist în economie. La puțină vreme după venirea la putere a

socialiștilor - deci nu atunci când Mitterand a "coabitat" cu un guvern de dreapta! -, s-a anunțat de urgență o schimbare de program. Guvernarea socialistă, ușându-și promisiunile electorale sub presiunea deteriorării economiei, a procedat la dez-etatizări rapide, la stimularea inițiativelor libere și la atragerea disperată de capitaluri, printr-un regim de taxe și impozite preferențiale. Deci, un guvern socialist, nu unul liberal, gaullist sau nu știu cum! Din păcate, o guvernare socialistă oricărt de flexibilă, rămâne o guvernare socialistă, astfel încât economia franceză și-a fănat doar, dar nu și-a întreprut declinul. Pare limpede că, la viitoarele alegeri generale, socialistii vor pierde puterea, iar Mitterand, dacă nu va demisiona, va trebui să "coabiteze" din nou cu un guvern situat "mai la dreapta".

Tările foste comuniste sunt țări cu o economie paralizată, sărare în capital, cu o tehnologie uzată fizic și moral, cu o productivitate extrem de redusă. Acesta este rezultatul înțelegerii până la absurd a strategiilor economice etatiste și dirijiste ce și au, de fapt, originea în socialism și socialdemocrație. Comunismul nu este altceva decât o absurdă erzie născută de gândirea socialistă. În momentul de față, aceste țări au nevoie de strategii economice liberale, care să repună în drepturi proprietatea privată, prin re-privatizare, acumulare și atragere de capital, care să stimuleze inițiativa economică și să creeze piață fără de care o economie competitivă este de neimaginat. Este limpede că, în aceste țări, ideologia social-democrată și o politică economică de acest tip sunt complet inadecvate pentru un proiect de relansare economică, iar fără relansare economică nu putem avea nici stabilitate politică, nici garanții privind ireversibilitatea procesului de democratizare. Cel mult, în astfel de țări, social-democrația poate fi privită ca o contraponere pentru tendințele de sălbăticire a liberalismului, pentru că, într-adevăr, există și ceea ce se numește un "capitalism sălbatic", mai ales la începuturile acestuia. Iar acum, societățile post-comuniste sunt, în felul lor, în situația unui nou început. Drama acestor țări nu este însă subdezvoltarea lor, pentru că ele nu sunt subdezvoltate, ci proasta lor dezvoltare, reflectată în disproportiile dintre sectoare, în uriașă cantitate de forță de muncă ocupată în domeniul falimentare, precum și în insuficientă dezvoltare a infrastructurilor și a serviciilor.

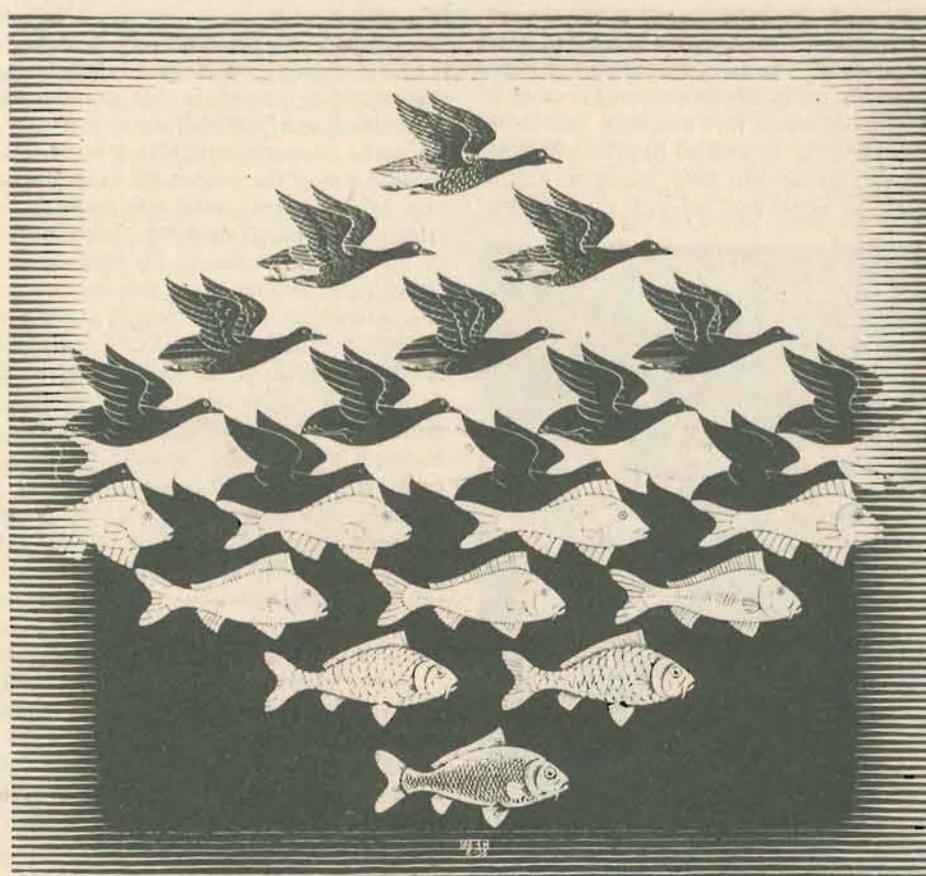
2. Liberalism și social-democrație în România

Pare limpede, deci, că programele economice de tip liberal sunt cele care produc bogăția, în vreme ce cele de factură socialdemocrată se străduie să asigure un nivel că mai ridicat de justiție socială. Probabil că lucrurile merg cel mai bine acolo unde alternanța la putere are o anume regularitate sau în sistemele în care se reușește un compromis rezonabil între cele două. În această privință, modelul german este, probabil, chiar modelul. Din păcate situația României nu este prin nimic corporabilă cu cea a Germaniei și cu atât mai puțin economicește vorbind. Mai mult decât în oricare altă țară din Est, la noi disproportiile dintre sectoare sunt uriașe, productivitatea este de cîteva ori mai mică decât în țările dezvoltate, forța de muncă este supraabundentă în industrie, îndeosebi în cele energofage și falimentare, tehnologia este aproape de limita posibilităților de funcționare, iar lipsa de capital este maladivă. Peste aberațiile sistemului comunist s-au adăugat cele provenite din mintea înfierbîntată și megalomană a celui împușcat în decembrie.

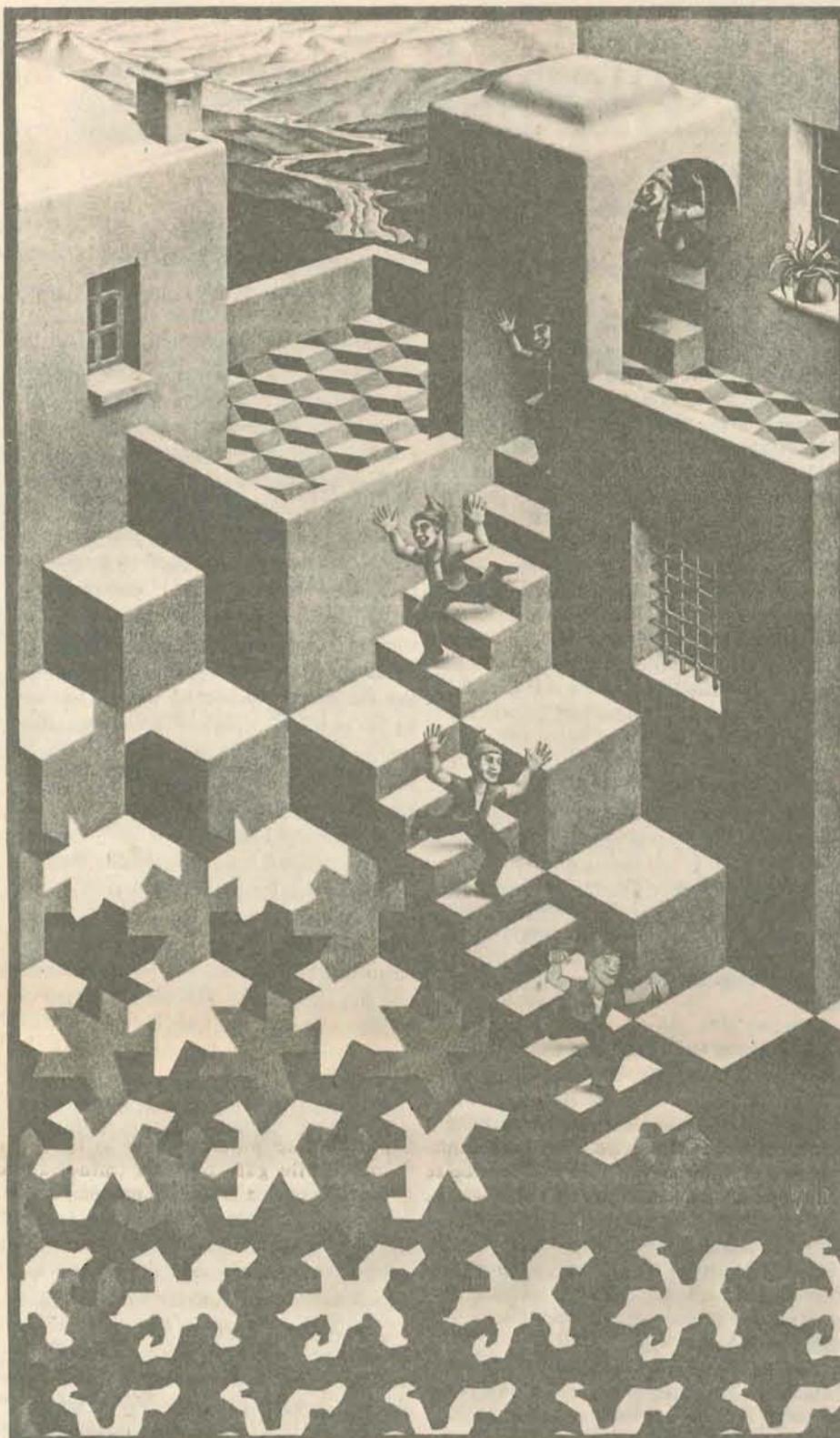
În aceste condiții, ce s-ar fi impus chiar din prima clipă a instalării guvernării FSN-iste? Înainte de orice, un raport asupra stării naționii - și îndeosebi a economiei naționale -, care să fi stabilit ce funcționează, ce poate funcționa și ceea ce este iremediabil falimentar în economia românească, raport care nu s-a făcut niciodată, deși am ajuns la

cea de-a patra guvernare post-revoluționară. Ceea ce a prezentat Dr. Theodor Stolojan era prea autoflatatoriu pentru a putea fi numit fie și numai un raport asupra guvernării Domniei Sale. În al doilea rînd, trebuie stabilită o strategie de urgență a tranzitiei, un program minimal care să permită funcționarea sectoarelor și întreprinderilor rentabile și prezumtiv rentabile. În absența acesteia, s-a ajuns la repetate blocaje financiare (dar și de altă natură, respectiv energetice, de materii prime etc) care au adus economia în pragul colapsului. Deblocările globale - și nu selective - nu au făcut altceva decât să accelerze prăbușirea economică, sacrificând și unitățile rentabile în încercarea disperată de a salva totul. Or, totul nici nu poate fi și nici nu trebuie să fie salvat. Altfel, nu vom scăpa niciodată de principiile economiei "de comandă", deci de neficiență și țaos. În al treilea rînd, era necesară elaborarea unui program de trecere la economia de piață prin: dez-etatizarea rapidă; stimularea inițiativelor private în toate domeniile productive și în servicii, nu doar în comerț; relansarea agriculturii prin împroprietărirea reală și prin creditarea avantajoasă a proprietarilor mici și mijlocii în vederea retehnologizării rapide a agriculturii; privatizarea imediată și integrală a comerțului și turismului; trecerea în regim de falimentare supravegheată a sectoarelor iremediabil neproductive; în sfîrșit, o politică economică favorabilă atragerii de capital străin și de crearea de firme mixte. Toate astea trebuiau să aibă, bineînțeles, în vedere re-sectorizarea treptată a economiei românești în raport cu propriile necesități și resurse.

În loc ca lucrurile să evolueze astfel, FSN-ul, pe atunci nedivizat, s-a prezentat la o incredibilă propagandă demagogică și populistică, a oferit salariaților - în scop electoral - avantaje ce nu aveau nici un fel de acoperire economică, favorizând anumite segmente sociale (minerii, ceferiștii etc) considerate puternice, în sfîrșit, prin incredibile gafe politice (mineria de la Tîrgu Mureș etc) a speriat lumea civilizată, alungind potențialii investitori sau parteneri străini. Nimeni nu investește nimic în țările considerate instabile, conduse de guvernări lipsite de o minimă respectabilitate și credibilitate. Și totul a fost făcut în numele unei declarate social-democrații, care nu era decât un comunism reformist prost degizat. Un fel de gorbaciovism ce și trăia ultimele clipe chiar și în țara de obicei și fusese depășit în cîteva luni în celelalte țări comuniste europene. De altfel o etichetă social-democrată și-a lipit și alte grupări asociate Frontului sau apărute prin scîzăparitate din acesta. Oricum, politica economică irresponsabilă a FSN-ului din perioada guvernării provizorii nu a făcut altceva decât să adînească criza cronică a economiei românești moștenită de la comunismul propriu-zis. Criza s-a adîncit astăzi de mult încât guvernarea Roman, rezultată după alegerile de la 20 mai 1990, a trebuit să părăsească orice iluzii social-democrate și să propună o formulă de program practic calchiată după cea a opoziției liberale. Din nefericire, răul originar al Frontului, rolul său de mască pentru partidul comunist ce se evaporase peste noapte, nu a permis guvernului său decât jumătăți de măsură și ambiguități, care au adîncit și mai mult criza. Căderea guvernului Roman nu este doar efectul unei nevoi de clarificare în FSN - clarificare desăvîrșită în aprilie 1992, cînd s-au despărțit reformiștii de conservatori - , dar și rezultatul propriilor erori, inconveniente, jumătăți de măsură în guvernare. Guvernul Stolojan reprezintă paradoxul unor măsuri economice stimulative pentru reformă - cum ar fi tentativa încă nefincheiată de unificare a cursurilor și de realizare a convertibilității monedei naționale - combinate cu altele ce țin, mai degrabă, de comunismul de război - e vorba de confiscarea valutelor în iarna trecută - , precum și cu obișnuințele jumătăți de măsură. Pentru ultima situație, exemplul tipic este cel al deblocărilor financiare globale, care în final, riscă să conducă la falimentarea întregii economii, nu doar a întreprinderilor



Doctrine și realități



nerentabile, cum s-ar întâmpla dacă s-ar recurge la mecanismele economice propriu-zise. Este dificil de crezut că echipa guvernamentală ce rezultă din recentele alegeri va avea mai multă voință politică și că va fi mai fidelă unei reforme autentice decât precedentele. Chiar dacă discursul de investitură al D-lui Iliescu părea complet diferit de ceea ce spunea Domnia Sa în timpul campaniei electorale, nu cred că putem spera ceva pozitiv de la actuala configurație parlamentară și guvernamentală. Singurul lucru bun pentru țară ar fi ca respectiva configurație să nu dureze prea mult, să ajungem deci, cât mai rapid, la alegeri anticipate.

Înainte de alegeri, cel puțin 7-8 partide se declarau social-democrate - de la FSN-ul reformist și, probabil, liberal al Domnului Roman și pînă la PSM! și aceasta cu toate că nu există nici o bogătie de împărțit, ba chiar dimpotrivă! Ele promit în continuare dreptate și justiție socială, locuri de muncă, venituri îndestulătoare și echitabile etc, dar omit să ne informeze cum anume vor realiza aceste "nobile idealuri", de unde vor procura resursele, cînd producția scade în continuare vertiginos, iar izolarea internațională a țării a ajuns la cotele la care ajunsese în ultimii ani ai lui Ceaușescu. Ce bogătie să împărți într-o țară săracită, cu o economie în pragul colapsului? În mod paradoxal, singurele partide social-democrate cu adevărat - PSDR-ul Domnului Cunescu și Convenția

Solidarității Sociale, emanată de sindicate - nu au aproape nici o semnificație în rîndurile electoratului. PSDR a intrat în Parlament numai datorită listelor comune ale Convenției Democratice, iar CSS nu a depășit pragul în ciuda milioanelor de membri ai sindicatelor ce le-au produs.

Dacă aceasta este situația social-democrației românești, nici cea a liberalismului nostru nu pare prea strălucită. Din păcate, politicianismul funciar al Domnului Cîmpeanu, precum și o sumedenie de erori ale conducerii PNL, nu au făcut altceva decât să erodeze credibilitatea unui partid ce trebuia să aibă un rol fundamental în relansarea economică a țării. Prin scizii repetitive, acest partid a ajuns la dimensiuni atât de minuscule încît nici n-a mai reușit să pătrundă în Parlament. Astfel încât, mișcarea liberală a ajuns să fie mai corect reprezentată de un număr de grupări și partide din Convenția Democrată: PNL-CD, PNL-AT, PAC și chiar de FSN, chiar dacă acesta mai cocheteară cu social-democrația. De altfel, ultima versiune a programului FSN părea foarte atent ajustată după România pe care o dorim și după programul de guvernare propus de Convenție în campania electorală. Un fapt notabil - la întîlnirea conducerii PAC cu oamenii de afaceri și întreprinzătorii, din noiembrie a.c., orientarea liberală a acestui partid a devenit explicită, ceea ce înseamnă că au dispărut ezitările ideologice între liberalism, social-democrație sau creștin-

democrație. Dacă mișcarea liberală mai are vreun viitor în România - și ea trebuie să aibă un viitor sub amenințarea prăbușirii complete și definitive - , probabil că ea se va contura ca o asociere între PAC, FSN eventual cu numele schimbător - , PNL-AT, PNL-CD și ceea ce se va mai putea salva din PNL-Cîmpeanu, după dispariția politică a acestuia. NPL, care părea foarte promițător în timpul campaniei electorale, pare a fi reintrat din nou în orbită, ruinătoare, a Domnului Radu Cîmpeanu.

Programul de guvernare propus de Convenția Democrată înainte de alegeri - cel puțin parțial și programul propus de FSN - putea să însemne o șansă pentru România. Era un program de factură liberală cu o relativ pronunțată colorată socială. Nu doar din motive social-morale - acest popor a suferit destul de mult în ultimii cincizeci de ani pentru a mai trece și proba capitalismului sălbatic dar și din motive propriu-zise economice. Există o enormă proprietate "de stat" (și care chiar stă!), a cărei convertire în sectorul privat nu e nici simplă și nici nu poate fi foarte rapidă. În plus o forță de muncă obișnuită cu supra-asigurarea - chiar dacă o supra-asigurare în mizerie! - este destul de greu educabilă în spiritul riscului permanent. Un liberalism sans rivages ar risca deci, să provoace ample tensiuni și dezordini sociale, care ar putea compromite orice program de redresare economică, oriț de bine conceput teoretic și oriț de promițător pe termen mediu sau lung. Înainte de alegeri, singura forță politică din România care părea să garanteze o cale de ieșire din criză - dar nu soluții miraculoase, pentru că acestea nu există - era Convenția Democrată, eventual în coaliție cu FSN și chiar cu PNL, dacă ar fi intrat în Parlament. Din păcate, acest lucru nu s-a întâmplat, iar cauzele eșecului în alegeri ar trebui analizate cu grijă de toți cei implicați. Nu pentru a da cineva socoteală, dar pentru că un asemenea eșec să nu se mai repete. Este greu de crezut că o guvernare FDSN-istă poate rezista prea multă vreme. Acest partid nici măcar nu era un program coherent de reformă economică, ba chiar nici unul de guvernare! De altfel, nu pare să aibă măcar dorința de a guverna - dorește puterea, avantajele oferite de aceasta, nu însă și riscurile guvernării. În campania electorală, a emis o mulțime de lozinci demagogice și a făcut promisiuni irresponsabile. Însă relansarea economică nu se poate face nici cu lozinci, nici cu promisiuni deșarte, nici cu afișarea pasiunilor patriotarde, ci numai cu un program coherent de reformă care să poată împăca rezonabil, în acești ani, principiile liberalismului economic cu un minim de exigențe ale statului social. De o minimă protecție și asigurare a cetățeanului este nevoie dacă nu dorim ca tot acest creuzet în care fierbe societatea românească să explodeze.

3. România-încotro?

Cititorul atent va fi observat deja că, în primele părți ale acestei analize, am încercat să radiografiez situația economiei - și a societății - românești în acest complicat moment al tranziției căutând să surprind și posibilele tendințe de evoluție. În subsidiar am evaluat și șansele celor două mari strategii economice posibile, liberalismul și social-democrația, conchizind că, din variate motive economice, politice, dar și legate de mentalitatea inoculată de o jumătate de secol de regim comunist, soluția optimă pentru România pare a fi un compromis rezonabil între ele. Bineînțeles, dacă suntem dispuși să acceptăm eșecul global al comunismului (și) în țara noastră, precum și caracterul inevitabil al centrării pe un model capitalist, recunoscut ca fiind capitalist. Prioritatea absolută a societății noastre este deci o opțiune clară asupra propriului său viitor. Ar fi fost excelent ca, în septembrie, românii să fi votat pentru schimbare, înțelegind că schimbarea înseamnă capitalism. Dacă acest lucru nu s-a întâmplat, vina nu este în primul rînd a lor, ci a partidelor politice democratice - însă de toate a Convenției - care n-au reușit

să transmită lîmpede, insistent și convingător acest mesaj. Eflorescența de partide, campania electorală confuză și lipsită de profesionalism n-au făcut altceva decât să mențină confuzia și indecizia electoratului. Nu e mai puțin adevărat că prăbușirea accelerată a comunismului a găsit ţările din Est - și în primul rînd România, care nu a avut o opozitie organizată înainte de această prăbușire - fără o clasă politică în afara aparatului comunist. Iar "oamenii de aparat" - cu Domnul Iliescu în frunte - mai cred încă posibilă ameliorarea și salvarea vechiului sistem, prin apelul la glasnost și pereistroika. Chiar și după ieșirea părintelui acestora din jocul politic activ!

Principala problemă a României este, deci, să înțeleagă faptul că nu este posibilă remedierea vechiului sistem prin doar acceptarea formală a pluralismului opiniilor și prin tolerarea mică proprietăți private. Deocamdată, însă, guvernările noastre se mai leagănă în iluzii de această natură și, de aceea, reforma economică n-a depășit cadrele NEP-ului leninist, nici măcar pe cele ale "mandatariatului" ceaușist de la finele anilor '60, mergînd în ritmul - bolșevic, de altfel - "un pas înainte, doi pași înapoi". A recunoaște rolul factorului economic în societățile moderne nu e neapărat marxism. Nu altfel gîndeau marii economisti clasici liberali, sau Max Weber, Raymond Aron sau oricare din gînditori liberali contemporani. Numai că, deosebit de Marx, care punea știință în slujba unei discutabile revoluții, ei gîndeau / gîndesc infinit mai nuanțat. E împede, deci, că succesul reformei economice este indispensabil statului de drept, democrației politice, prezentării drepturilor și libertăților cetățenești. E o copilărie să crezi că acestea ar putea avea, cu adevărat, sorti de supraviețuire într-o țară ruinată economic, cu o populație situată sub limita sărăciei și infantilizată de cincizeci de ani de dresaj comunist. De aceea, schimbarea mentalităților, reforma educației este la fel de importantă cu cea economică și instituțională. Pentru că aceste reforme să demareze cu adevărat, în primul rînd ar fi necesară o schimbare politică. În septembrie, această șansă a fost ratată. Sîntem acum în situația paradoxală în care avem forțe politice capabile să introduc schimbările necesare - să refer la Convenția Democrată și la FSN - , dar acestea n-au fost capabile să cîștige alegerile. Pe de altă parte, cei care au cîștigat alegerile - FDSN, PSM, PRM și PUNR - , nu au nici voința politică necesară, nici capacitatea de a scoate România din criză. Aceste forțe n-au fost capabile nici măcar să redacteze un program de guvernare pentru iarna care vine. Dacă în perioada imediat următoare, nu reușim stoparea crizei și inițierea relansării economice, România riscă să iașă definitiv de pe "scena istoriei". Să nu ne iluzionăm cu gîndul că noi am fi "boicotat" istoria și n-am pierdut - în acele vremuri îndepărtate, ritmurile erau cu totul altele, iar o absență de decenii, chiar de secole, putea să treacă neobservată. Nu mai e posibil acum, cînd societățile dezvoltate au impus un ritm înnobunitor, și cînd pînă și foștii noștri "colegi de suferință", celelalte țări foste comuniste, au reușit să demareze în tentativa aproape desperată de a nu rămîne niște excluse de la "ospătul istoriei". Datoria forțelor democratice este să facă limpezi populației acestei fapte, în fond, elementare și să pregătească, mai bine decât în septembrie, alternativa la guvernare. (noiembrie 1992)

LIVIU ANTOANESEI, born in 1953, B.A. in Psychology-Sociology (1976) at the University of Iași. Writer, journalist, researcher. After 1989, lecturer at the University of Iași. Interested in cultural and political typologies, mentalities, sociology of culture and education, founder member of Civic Alliance. Volumes: Pharmakon, 1989, and Căutarea căutării, 1990 (poetry), Semnele timpului, 1988 (essays). In press: 1990 - Vremea în schimbare (interviews).

Monetary policy and inter-enterprise arrears in Romania *

*Colloquium "Monetary integration in the eastern european economies", 9 october 1992, Athens

1. Monetary Developments since 1991

Tight monetary and fiscal policies were introduced in Romania after price liberalization of October 1990. Under the Stand-by Agreement with the Fund, 1991 inflation was predicted at 100 percent, and the broad money increase was targeted at 17 percent so induce a necessary improvement of the money velocity.

As banks began to be more selective in granting credit, and budgetary subsidies were cut, enterprise payments difficulties appeared in the system. To alleviate these difficulties, enterprises started running arrears among themselves as a way of financing current operations.

The growth of arrears accelerated sharply in the second half of 1991. Two factors were primarily responsible of this development.

First. Inflation was much higher than projected (more than double), while credit expansion through September was kept on target. Real credit thus declined for more than had been envisaged and enterprises were put under considerable strain.

Second. From about mid-year it became increasingly evident that the Government was going to have to take action to arrest the progressively deteriorating economic situation.

In July, for example, industrial production fell by nearly 10 percent, and than again in August by further 3.5 percent. Enterprises were very vocal at that time in blaming the so-called "blockage of the financial and payment system" for these developments, and began pressing hard for a resolution. By September-October, the issue was even being discussed in Parliament and a bail-out looked very likely. Enterprises therefore had an incentive to further increase arrears, and did so in the expectation that they would receive government assistance to cover them.

While the inter-enterprise arrears problem is evident in other formerly central planned economies, the case of Romania is striking by its magnitude and rapid growth.

Gross inter-enterprise arrears - that is total stock of arrears before netting out bilateral and multilateral payables and receivables - grew almost eighteen-fold, from lei 100 billion to lei 1800 billion, in a space of 12 month. At the end of 1991, gross arrears reached about 50 percent of G.D.P. valued at December 1991 prices and 200 percent of broad money. The growth of gross arrears closely matched the rise in the consumer prices during 1991. It appears that the arrears were implicitly indexed to the price level as when creditor enterprises were not paid on time they would re-bill the debtor enterprises at the new higher prices.

Net arrears - that is the amount of payments owed by the group of net debtor enterprises to other net creditor enterprises plus arrears to the state largely for tax payments were lei 426 billion at the end 1991. Tax arrears amounted to about lei 40 billion at the end 1991. Historically, net arrears is one third of gross arrears.

Inter-enterprise arrears are, of course, also liquidity being provided to the system in addition to the normal money supply. The effects of this additional liquidity can be judged by including inter-enterprise arrears with broad money. Let's consider several ratios.

- The income velocity of broad money rose from around 1.8 in 1990 to 3.6 in December 1991.

- The ratio of GDP of the sum of gross arrears and broad money was only 1.2 in December 1991.

- A similar calculation using net average yield a value of 2.4, which is close to the average velocity observed during the early 1980, and considered to be "normal" velocity.

2. Problems of Arrears

Undoubtedly, a part of arrears can be considered "voluntary" credits, that is credit extended by one enterprise to another as part of

MUGUR CONSTANTIN ISĂRESCU

normal business practice, much as the case of trade credit in market-based economies.

However, in the transition economies, it is generally acknowledged that the bulk of the arrears is involuntary, with enterprises simply not making payments to each other, as well as to banks and the government, and creditors unwilling or unable to enforce the payments. There are three major factors which aggravate the arrears problem.

First. The inter-locking nature of enterprises in Eastern European countries - a legacy of the centrally-planned system - can balloon out of control very rapidly such involuntary credits, as it was the case of Romania.

Second. The still dominant "collectivistic" mentalities can develop a "debtor solidarity" which is recalling the "workers solidarity" slogan.

Third. Large scale restructuring that involves closures and privatization does not seem to be in the cards in the short run. Because the privatization is rather a long term process and closures of large companies seem to be very tough political decision, arrears will emerge like a by-product of transition.

Fourth. Gradual price liberalization (4 phases). Prolonged corrective inflation delay in real interest policies.

Fifth. Dual exchange rate policy.

If allowed to grow unchecked, inter-enterprise arrears can place the whole reform process in danger.

To start with, hard budget constraints are softened and relative price changes become less meaningful. As a result, enterprises continue to behave as in the past and restructuring to conform to market realities is delayed.

Secondly, arrears can undermine monetary control and thus limit the effects of tight credit policy on inflation and the balance of payments. Recourse to arrears to finance expenditures can lead to shifts in the demand for bank credit and in the income velocity of money that make it more problematic for the authorities to design and execute monetary policy.

Thirdly, inter-enterprise arrears can lead to inefficiencies in the payments mechanism, and the eventual breakdown. As enterprises bypass the banking system and arrears begin to reach a level considered undesirable by them, cash

transactions become more and more prevalent. Consequently, production begins to suffer.

Fourthly, the arrears of state-owned enterprises represent a potential fiscal liability of the government. At some point in time the government would have to cover these quasi-fiscal deficits, thereby affecting private-sector behaviour, both now and in the future.

Looking to all these dangers, Romanian Government was and still is searching for a solution somewhere between two undesirable extremes of *doing nothing* and a general bail-out.

Doing nothing means that the government can ignore the problem and let it resolve itself over time. Eventually arrears will stop growing and some type of adjustment will occur, but this is bound to be a disorderly one. All enterprises viable and non-viable alike, will suffer as a chain reaction of closures occur. Production collapses and soaring unemployment will certainly create difficulties for the reform process.

A general bail-out runs the risk of creating expectations of future bail-outs, with enterprises having an incentive to run up arrears again. Additionally, there is the high risk of the upsurge of inflation from the expansion of the credit.

3. Policies to Control and Clear Inter-Enterprise Arrears

To combat the inter-enterprise arrears problem, the Romanian Government considered and/or adopted a series of selective measures starting in May 1991.

Early attempts - in May, July and August 1991 - were focused on limited "unlocking" the payment system through a special credit line, within the targets of the monetary expansion. These limited schemes failed to resolve the problem and further set up expectations of extinctions and repetitions.

Facing the phenomenal rise of arrears, Romanian Parliament passed a law on December 1991 for a general expansion of bank credit to clear all inter-enterprise arrears. This operation was called "global compensation" and was completed on January 27, 1992. Under the scheme, enterprises were asked to list their arrears to other enterprises and to the state, and

banks were instructed to expand credit, carrying a government guarantee, to clear the gross amount of inter-enterprise arrears.

The initial bank credit extended under the scheme was lei 1777 billion. All payments under the scheme were made by overdrafts from special "compensation accounts" and the same accounts were also debited with all payments received by enterprises. Thus the gross amounts of credit extended were automatically transformed to the net amount, which reached lei 426 billion and was retroactively reflected in bank balance sheets as of end - December 1991.

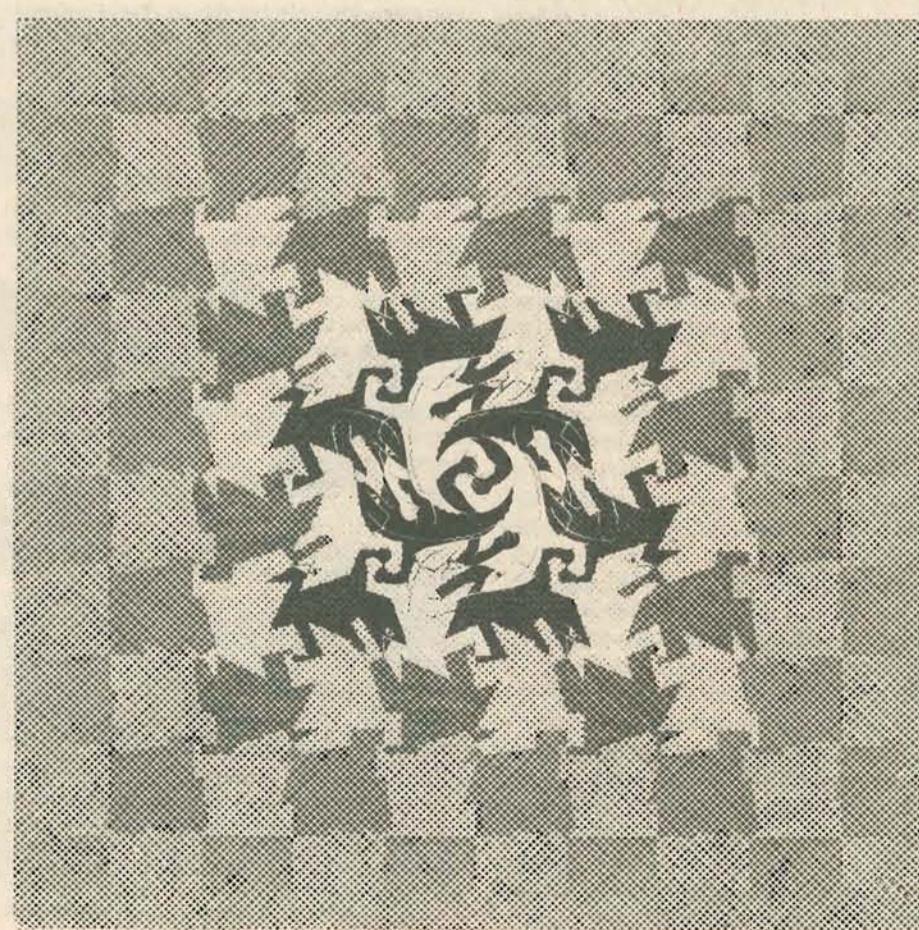
Of the net credit extended under the global compensation scheme, only lei 163 billion was refinanced by the National Bank of Romania at the normal refinance rate; the rest was financed by banks out of deposits. The compensation credits had six-month maturity with interest rates at market levels. Much of the net credit extended went initially to reducing overdrafts with commercial banks.

The global compensation scheme implemented by the Government at the beginning of 1992 was successful in clearing most of the inter-enterprise arrears and thus in unblocking the payments system. The particular way this scheme was designed minimized the net injections of liquidity into the economy, and even that was largely sterilized by the authorities. All in all, the monetary consequences of the operation were fairly small, relative to the size of the gross inter-enterprise arrears. To combat the moral hazard consequences of the global compensation scheme, the Government introduced a new law that laid out specific procedures for controlling any future enterprise arrears and thus the need for any further compensation operations.

While the new law on financial discipline creates definite disincentives for enterprises to go into arrears, a permanent solution has to involve restructuring and/or privatization of state-owned enterprises. The Government of Romania is also proceeding in this direction. For example, it has selected a number of major enterprises primarily in the chemical, metallurgy, and machine-building sectors, for restructuring. The Government is also in the process of implementing the Law on privatization that was passed in 1991. Certificates for 30 percent of the share capital of enterprises - "vouchers" - started to be distributed in June 1992 to Romanian citizens.

Jointly, the restructuring and privatization plans are expected to restore the financial health of enterprises in Romania. Once this is achieved, and appropriate legal framework established and operative, the inter-enterprise arrears problem will presumably take care of itself, as in Western economies (Begg and Portes, 1992). This is not to suggest that government-sponsored bail-outs will never occur. Even the experience of the most-developed market economies shows that governments have needed to intervene financially to support financial sector institutions and other large enterprises. But this intervention is selective rather than industry-wide and thus can be rationalized. □

Mugur Constantin Isărescu, born in Drăgășani on Aug., 1 st, 1949. Author of several articles and books on economics. Joined the Ministry of Foreign Affairs of Romania in February 1990 and was assigned to the Romanian Embassy, Washington, D.C. in March 1990. Since September 1990 - Governor of the National Bank of Romania.



Construcția europeană și noi

DANIEL DĂIANU

La început au fost ideea și viziunea, ambele hrânte de considerante de natură politică, după experiența tragică celor două războaie mondiale. Pentru un Schuman sau Monnet, apropierea europeană presupunea necesarmente construcția instituțională, care, pe de o parte să curme - în față - surse de rău înăuntrul Comunității (eventuale tentații revanșarde ale Germaniei) iar, pe de altă parte, să stăvilească / să descurajeze pericolul extern comunism. Rațiunile de ordin economic au căpătat vizibilitate tot mai mare, pe măsură ce lumea occidentală revenea la normalitate și devinea tot mai aspiră competiția economică și tehnologică cu SUA - în primul rând - și Japonia.

Ce doresc să relevă însă nu este astăzi dinamica construcției europene - cu succesiunea de momente-cheie, între care și semnarea Tratatului de la Maastricht - cît mai ales o tensiune permanentă, în fapt inevitabilă, între colectivism (în accepția lui Fr. von Hayek) și organicism, ca filozofii și abordări practice ale procesului de integrare; este vorba de o tensiune, uneori latentă, alteori manifestă, între cei ce gindesc și doresc accelerarea (forțarea) integrării și cei care prețuiesc un ritm prezumut natural (organic) al procesului.

Alături de concepție (cultura politică, în sensul cel mai larg, ce se regăsește în discursurile și demersul liderilor politici) dialogul construcției europene, ca set de intenții și rezultate exprimă interese naționale (ce nu pot fi circumscrie la sfera economicului) și evoluții disimilare ca performanță ale entităților economice naționale.

De ce subliniez tensiunea între constructivism și organicism? Deoarece Big-bang-ul din 1989, prin implicațiile asupra celor două dimensiuni ale integrării europene - adâncirea și largirea CEE -, resuscita controversa pe planul acțiunii politice. Explicația este simplă: în perioada de criză, de

Vision and an idea triggered the process of European integration which was meant, among other things, to deter Communism. The economic dimension of integration has become even more visible overtime and competition with the USA and Japan has come to the fore. A slowly evolving tension can be detected between constructivism and organicism, as philosophies and policies to tackle integration; this tension is more obvious nowadays when the EEC is facing two major historical challenges: the furthering of "internal" construction after the German reunification "shock" and the "external" construction (enlargement) against the background of the collapse of communist systems in Europe. In order to enhance stability and transformation in post-communist societies, Europe needs political will and visionary leaders.

dificultăți economice, guvernările sunt mai înclinați să recurgă la soluții care nu internalizează suficient interesul devenit la nivel colectiv (comunitar), sau ale partenerilor; se manifestă un deficit de coordonare politică în creștere, naționalism economic care, deși comprehensibil dintr-o perspectivă de timp și de spațiu limitat, pot semnaliza o percepție neadecvată a stării globale (continentale). Tocmai în asemenea momente este nevoie acută de vizionarism și lideranță decisă, de voință politică.

Unificarea Germaniei a reprezentat un "soc" pentru construcția internă a CEE, iar colapsul sistemelor comuniste în Est a plasat coordonatele construcției externe (includerea de noi candidați, precum țările AELS) la scară întregului continent european, dar pe fondul unei tranziții mai mult decât dificile și cu semn de întrebare privind stabilitatea țărilor post-comuniste din Europa.

Liderii politici occidentali au în față două mari provocări. Una privește maniera continuării (adâncirii) integrării având în vedere performanțe economice insuficiente de convergență ale membrilor CEE (dovada: criza Sistemului

Monetar European). A doua provocare istorică rezidă în acceptarea est-europenilor ca viitori (deci mai mult decât potențiali) membri ai CEE. Avem de-a face aici cu un angajament politic al țărilor occidentale care poate fi determinat pentru dinamica procesului de transformare și modernizare, pentru stabilitatea în zonă. Acest angajament nu trebuie văzut numai prin prismă semnificației gestului politic, ci mai ales în măsura în care retorica va fi acompaniată de acțiune concretă pe plan economic. Din acest punct de vedere țările est-europene au motive să fie neliniștite de ceea ce apare ca discrepanță considerabilă între ceea ce se proclamă și realitate. De exemplu, acordurile comerciale încheiate de CEE cu Polonia, Ungaria, Republica Federală Cehă și Slovacă, sau cele în curs de negocieri cu România și Bulgaria sunt departe de a "deschide" porțile Occidentului pentru producătorii din țările post-comuniste. Frustrarea est-europenilor este cu astăzi mai mare, cu cît este, evident pentru ambele părți, că sprijinul mai mare îl reprezintă comentul reciproc. Dacă nu vom putea exporta suficient, nu vom putea importa, redresarea producției va fi îngreunată, restrukturarea va fi

lentă, stabilizarea activității economice va fi defavorizată. Și dacă observăm că, din păcate, exporturile est-europene se concentrează în sectoare considerate sensitive de către CEE, realizând cît de importantă este voința politică în acest domeniu. Este straniu, deseori, să ascultăm pe negociatorii de la Bruxelles, care își lasă impresia că CEE să ar afla în tranziție și că aceasta are nevoie de protecție în față "vigorii" exporturilor est-europene.

Oamenii politici din cancelariile Occidentale nu ar trebui să urmărească atenuarea propriilor dificultăți prin măsuri ce ar complica și mai mult transformarea; instabilitatea socială, economică și politică în Est este un pericol pentru metabolismul întregului continent.

De aceea apreciez că tocmai tendințele îngrijorătoare pe continentul european (între care sindromul "evitării vecinului" sau chiar al tentativelor de sărăcire a acestuia, - aidomă acelui "beggar your neighbor policy" din anii '20 - amiozități și conflicte printre est-europeni ca și evoluțiiile din cadrul Comunității Statelor Independente) și cele în spațiul mondial (incentivarea puternică activității economice, protecționism în creștere etc.) reclama imaginație, curaj și dorință de conlucrare din partea oamenilor politici, o abordare constructivistă a noii arhitecturi europene. □

Daniel Daianu Born 1952 in Bucharest, Ph. D (economics); President of the Romanian Institute for Free Enterprise (I.R.L.I.) and Chief Economic Advisor at the national Bank of Romania. Between 2/92 - 7/92, Secretary of State at the Ministry of Finance; 9/90 - 2/92, Visiting Scholar at the Harvard Russian Research Center. His most recent publication is the book 'Functioning of Economy and External Equilibrium', Bucharest, Editura Academiei (1992).

Inflația și Europa de Est

LAVINIA STAN

Odată cu anul 1990 țările fostului bloc comunist au încercat să realizeze stabilizarea prin redefiniri de prețuri, urmărind prin aceasta reducerea drastică a subsidiilor, reduceri semnificative ale creditului net intern și, în unele cazuri, înființarea unei bănci centrale independente. Producția a scăzut brusc, parțial ca urmare a colapsului pieței sovietice și a relațiilor de schimb din cadrul fostului CAER, parțial ca urmare a scăderii petrolier din 1990. Salarii au avut tendința de a scădea brusc la începutul programului de stabilizare, scădere urmată de o creștere revenire (Commander, 1992); somajul s-a ridicat de la niveluri nesemnificative la 6-12% preconizându-se o accelerare în continuare. În general rata de scădere a producției a fost mai mare decât rata de creștere a somajului având drept rezultat reducerea productivității muncii care și așa se situa la cote foarte scăzute comparativ cu cele internaționale. Privatizarea se află încă în stadii incipiente în timp ce s-au înregistrat doar falimente formale ale unor firme minore. Structura economiilor a rămas în general intactă, dar întreprinderile au fost forțate în principiu să își adapteze politicele de preț la schimbările eterogene care au avut loc.

În acest context mulți economisti privesc inflația ca fiind necesar procesului de implementare a reformei economice. Dar inflația poate ajunge să fie nu un instrument de flexibilizare a economiei și de introducere a proceselor indispensabile adaptării, ci una din barierelor principale în calea implementării reformei.

Introducerea relațiilor de piață necesită prețuri obiective, cu caracter de parametrii externi în relația cu diversii agenți economici, adică prețuri care reflectă cu adevărat costurile sociale de producție și care echilibrează în mod dinamic cererea cu oferta. În cazul economiilor de piață sau a economiilor de tranziție inflația nu poate fi evitată, dar poate fi controlată. Controlul inflației rămâne o problemă-cheie a reformelor actuale din fostele țări socialiste, problema extreムă de dificilă dacă jinrem cont de nevoia de liberalizare a prețurilor și de noua structură de prețuri. Caracteristicile micro-economice ale acestor țări și moștenirea planificării centralizate - proprietatea predominant colectivă, modul de stabilire a salariailor, organizarea sistemului finanțiar și mecanismul de alocare a resurselor - riscă să

sistemului de taxare, un nivel final al inflației ducă la o reducere a balanțelor și astfel la o creștere a ratei inflației necesare finanțării unui anume deficit. "Un guvern poate supraviețui mult timp... tipăriind bancnote. Altfel spus, prin aceasta își poate asigura controlul asupra resurselor reale, la fel de reală ca cele obținute prin taxare. Metoda este condamnată, dar trebuie să admitem că este eficace pînă la un punct... atîta timp cît populația folosește banii guvernului poate continua să măreasă resursele prin inflație... un guvern poate crea resurse printre utilizare continuă a inflației, chiar și atunci cînd acest lucru este intuit de populație, cu condiția ca sumele pe care le cumpăre să le strîngă în acest mod să nu fie excesive... Populația plătește pentru ceea ce guvernul cheltuiește. Nu există deficit neacoperit." (Keynes, 1923).

Unul dintre efectele cele mai vizibile ale inflației este erodarea veniturilor și a valorii reale a taxelor - efectul Olivera-Tanzi, efect observat și de Keynes în comentariile sale asupra impactului inflației asupra bugetului. Dacă intervine un decalaj în timp între taxare și plată taxelor, valoarea reală a ceea ce se plătește este cu astăzi mai mică cînd rata inflației este mai mare.

Dobînda pe care instituțiile bancare tradiționale o pot plăti este în mare parte controlată. Această restricție le împiedică să concureze cu succes pe piețele financiare în care ratele nominale de dobîndă reflectă îndeaproape ritmul crescînd al inflației. Instituțiile financiare noi, necontrolate, care oferă depozitarilor rate mai mari de dobîndă, atrag clienții instituțiilor tradiționale. Astfel guvernul pierde o parte a bazei sale de taxare, lucru care duce la o creștere a valorii de echilibru a inflației. Guvernul poate agrava situația dacă răspunde cu o creștere a cererii de rezerve sau dacă forțează băncile tradiționale să suporte datoria guvernamentală. Acest proces este deseori folosit de guverne în special sub masca liberalizării (Dornbusch, 1992).

Dar cele mai interesante consecințe ale inflației sunt cele pe plan social. Diferențierile firești în situația materială a diverselor grupuri sociale sunt exacerbate în condițiile inflației acompaniate în mod inevitabil de o redistribuire care afectează astăzi veniturile curente cînd și modelele de consum.

Sondajele în rîndul populației, conduse în mod sistematic în țări ca Polonia, Yugoslavia și Ungaria, au arătat unele dintre consecințele sociale negative ale procesului inflaționist. În Polonia, de exemplu, s-a demonstrat că sursa primară a antagonismelor manifestate în societate o reprezintă diferențierile în statutul material. "...Două aspecte explică îndeosebi clivajele sociale: cel material, adică statutul proprietății, salariile și veniturile; și cel politic,

adică puterea, poziția, convingerile politice, apartenența la un partid. Criteriile materiale sunt citate de 61-76% din cei întrebată". Pe baza acestor concluzii se poate susține că factorul primar care divide societatea nu este unul al relațiilor cu mijloacele de producție, ci unul al relațiiei cu mijloacele de consum" (G.W. Kolodko, 1989).

Tot legat de inflație se poate lăua în considerare și paradoxul nivelului mai scăzut de satisfacție a necesităților la un nivel mai ridicat de consum (Kolodko, 1986). Deși nivelul consumului este mai ridicat, subiecții declară că "este din ce în ce mai rău". Lăsind la o parte faptul că la nivelele mai finale ale inflației, un segment relativ important de subiecți observă o scădere absolută a consumului finanțat din veniturile curente, convingerea despre înrăutățirea propriei stări materiale este împărtășită de segmentele de populație ale căror venituri reale de fapt au crescut. Dar în același timp decalajul dintre așteptările lor (aspirațiile de consum) și gradul real de satisfacție a lor să-mărit. Astăzi timp cît există această disparitate populația va insistă că "este din ce în ce mai rău" în timp ce oamenii politici, bazându-se pe datele statistice, vor susține că "este din ce în ce mai bine". Diferența punctelor de vedere se explică în parte și prin faptul că populația își judecă statutul finanic în special în funcție de monedă, percepind ca un declin fiecare nouă devalorizare. Oamenii politici tind să acorde o mai mare importanță tendințelor macroeconomice. Astfel că și în condițiile creșterii venitului național, consumului și investițiilor, puterea de cumpărare și rata de schimb pot înregistra un declin drastic.

Aceste considerații explică măcar în parte declinul suportului popular acordat înăștuirii reformei economice și nostalgia "epocii de aur". "Insatisfația față de situația materială personală se răstreinge în sferă politicului. Attitudinea politică nu trebuie apreciată doar în funcție de evenimentele politice, ci - de vreme ce acestea sunt determinate de fenomenele economice și sociale, de situația materială a individului - de modul cum acesta concepe viitorul și de propriile sale posibilități". (S. Kwiatkowski, 1987). Inflația accentuează toate aceste probleme a căror soluționare depinde și de o politicăabilă de incetinire a fenomenului inflaționist. □

Vancouver, septembrie 1992
Lavinia Stan - graduate of the Academy of Economic Studies, Bucharest, in 1988. Currently she is in a doctoral program at the University of British Columbia, Vancouver, Canada.

Budapesta despre Europa

Reporter: Cum vedeti, în actualul moment, evoluția relațiilor dintre țările ce au inițiat Tratatul de la Maastricht și noua Europei de Est?

Fülöp Mihaly: Este un subiect interesant, pentru Ungaria, România cît și pentru toată partea estică a Europei. Refuzul sau acceptarea, aceasta este problema noastră! Este din ce în ce mai clar că vest-europenii, mai degrabă, nu pot accepta noile democrații ivite după 1989, pentru că această acceptare ar complica și mai mult actuala stare de fapt. Vest europenii nu pot spune aceste lucruri în mod deschis, pentru că problemele ivite în construirea "Europei celor 12", sunt și aşa foarte dificile. După părerea mea, este dificil de a se realiza "Europa celor 12", dar probabil că tratatul de la Maastricht, în poseda dificilului "oui" al francezilor, va fi respectat. Cred că va fi necesară o perioadă de tranzitie mai lungă pentru că Ungaria, Polonia și Ceho-Slovacia iar apoi celelalte țări din est să fie acceptate în marea uniune europeană. Pentru noi, Maastrichtul este încă un vis. Toată lumea estică visează la atingerea unui nivel de cooperare și de relații ca aceleia care există în vestul Europei.

Considerați că Tratatul de la Maastricht va deveni în final operațional - dat fiind faptul că Danemarca a spus "nu"?

În final, tratatul de la Maastricht va fi acceptat de către toate aceste țări, însă nu va fi aplicat. Noi cei din Est, va trebui să ne adaptăm la situații inedite. Datoria noastră este să acceptăm aceste criterii fără de care nu vom putea intra în Europa.

Cum vedeti trecerea spre adevarata democrație și țările fost socialiste și comuniste? În anul 1989 - anul miracol - am crezut că vom introduce imediat democrația și statul de drept, adică statul în care va domni legea. A fost un vis. Am avut atunci ideea de a invita doi tineri români în cadrul unei conferințe pe care am organizat-o la Budapesta, pe tema României. Le-am spus atunci că nimic nu este mai puțin decât faptul că după o dictatură se va intra într-o democrație. Dictatura poate fi înlocuită de un regim autoritar. Societățile țărilor din Europa de Est, apropiate de orient, sunt societăți intolerabile. Acolo unde apare intoleranță, nu există loc și pentru democrație.

Este, deci, prima oară când viitorul depinde direct de noi. Aceasta este o primă constatare. A doua constatare este că această tranzitie este lungă și dureoasă. Pentru aceasta va trebui să avem o mare răbdare, va trebui să parcurgem sinuozități pentru a se ajunge ca înțelegerea să fie reciprocă.

Cum vedeti revigorarea naționalismului din țările ce s-au lepădat de comunism?

Există două părți ale acestei probleme. În partea de influență a Uniunii Sovietice - după eliberarea de sub tutela imperială - a avut loc o renaștere națională. Înainte de această eliberare, valorile naționale erau batjocorate. Deci am

Interviu cu FÜLÖP MIHALY

Fülöp Mihaly, (11 ianuarie 1953, Budapesta). A învățat românește în perioada 1971-1972 cînd a studiat un an la Institutul de Petrol Gaze și Geologie din București. A urmat apoi cursurile Facultății de Relații Internaționale pe care a absolvit-o în 1975. Director general adjunct la Institutul Internațional din Budapesta, s-a specializat în probleme românești și ale Europei de est.

Cercetările sale au abordat teme legate de România. În acest scop a studiat arhivele aflate la Paris, Londra și Washington. Începînd din 1985, predă "Istoria Diplomatică" la Universitatea din Budapesta, iar din 1990 este profesor asociat la Ecole Pratique des Hautes Etudes.

reușit să ieșim dintr-o alianță care nu a reușit niciodată să servească intereselor noastre, ale ungurilor. A doua parte a acestei probleme este afișarea unor etnii împotriva altora. Pentru a depăși aceste mentalități ce sunt tributare unor educații specifice "democrațiilor populare", mentalități ce aparțin civilizațiilor neevolute și a ajunge o rezoluție pacifistă a conflictelor între naționalități, trebuie stabilite, nu relații de prietenie dacă nu se poate, ci un climat de apropiere bazat pe înțelegerea tradițională ce a existat între vecini.

Vă gîndiți în acest caz și la popoarele care au ieșit de sub tutela URSS și la popoarele Iugoslavici?

Există trei tipuri de transformări în partea de est a Europei:

1. - transformările pacifice - caracteristice țărilor mai dezvoltate din punct de vedere economic și politic - cum ar fi cele petrecute în Polonia, Ceho-Slovacia și Ungaria;

2. - transformările mai dureroase care se petrec în partea de sud-est a Europei, transformări ce cuprind România, Bulgaria și Albania;

3. - și al treilea tip de transformări în care intră Iugoslavia și țările ce au făcut parte din Uniunea Sovietică, unde există fenomene "sui-generis", venind din interior. Aceste țări, și-au construit singure ierarhii puterii, nomenclatura lor internă, aparatul de partid, politica și armata, pentru a-și iluziona visul de putere și aici într-adevăr conflictele sunt profunde și singeroase.

Nu este întîmplător faptul că desfacerea Iugoslaviei a luat asemenea formă singeroasă, pentru că, în primul rînd, este o chestiune de naționalism, adică există o națiune care dorește să-și impună dominația asupra altora. Dorința de a subordona nu se poate realiza decât cu ajutorul armelor. Există o forță dominantă, cea a Serbiei, și bineînțele victimelor - bosniaci, croați și sloveni, care folosește și ei aceleași metode pe care le-au preluat de la sârbi. Există, deci asasini și victime. Responsabilitatea sârbilor nu este exclusivă, dar responsabilitatea majoră revine sârbilor. Ceea ce trebuie făcut este temperarea dorinței de dominație. Nici o națiune nu are dreptul de a opri o altă națiune.

Nici o putere politică exterioară nu poate regla un conflict cum ar fi cel din fosta

Iugoslavie sau din ex-Uniunea Sovietică. Nu putem blama neputința țărilor occidentale pentru că actualmente există tendință de eliberare de sub dominația unor puteri.

Această intervenție ar fi inopportună, ca să nu mai vorbim despre șansele de reușită ale unor intervenții externe.

Considerați că această stare conflictuală din Iugoslavia se va extinde și asupra regiunii Kosovo, unde se stie că locuiesc circa două milioane de albanezi?

Există o logică în acest sens. Întîi slovenii, apoi croați, bosnieci și poate că astăzi, albanezii. Eu sper că acest conflict se va opri însă aici, pentru că următorii angrenajii ar putea fi unguri, care și ei pot fi victimele acelorași dorințe de dominație ale unor națiuni.

Să constatăm în ce în ce mai mult, mai ales în Europa de est, contestări ale actualelor frontiere, de către unii sau de către alții. Ce părere aveți despre acest fenomen?

Desigur că exemplul Iugoslaviei ne demonstrează că trebuie refuzată schimbarea frontierelor cu ajutorul forței. Nu putem face să coincidă frontierele etnice cu cele politice, mai ales cu ajutorul forței, și astă spun în timp ce Ungaria are trei milioane de unguri care trăiesc în afara frontierelor sale, în țările vecine. În Ungaria nu există nici o forță politică responsabilă care să dorească schimbarea frontierelor țării. Nici un om politic responsabil nu dorește acest lucru, și doresc să accentuez acest fapt foarte important. Se poate incerca schimbarea pacifistă a acestor frontiere, aceasta însemnând negocieri. Există în acest sens exemplul Germaniei. Dorința de a ceda un teritoriu cu o etnie străină către o altă țară este un faptabil, însă eu niciodată n-am constatat în istorie un asemenea act voluntar de cedare teritorială. Nu se poate realiza schimbarea unor frontiere decât dacă cele două state intră în asemenea negocieri sătăcătoare și adevărate state de drept, în interiorul căror s-au înălțat intoleranță și lipsa de înțelegere, adică dacă nu există o adevărată democrație.

Cum puteți comenta actualele relații româno-ungare și evoluția lor din actualul context de după alegerile din România?

Nu este cazul ca noi să judecăm evenimentele de politică internă ale românilor, și astă din mai multe rațiuni. Nu vrem să

influențăm viața politică românească în nici un fel, nu există nici o pretenție a Ungariei de a influența cursul evenimentelor din România. Speranța noastră este aceea că o viață democratică echilibrată cu o societate deschisă și tolerantă va fi realizată și în vecinătatea noastră apropiată, pentru că astfel, și în interesul lor aceste societăți, ele să caute prietenia noastră, pentru a coopera, și pe lângă a căuta să ne înțeleagă. Ceea ce este foarte clar pentru toți ungurii, fie dacă unii o doresc sau alții nu, este că Ungaria nu poate oprită din drumul ei spre Europa. Se poate visa la ajungerea în Europa ocănd Ungaria, însă cultural, politic, economic și psihologic nu este posibil. Deci meninerea unei situații non-conflictuale cu Ungaria este în interesul României. Nu cu afirmații prin care se sugerează că noi am fi dușmani se poate rezolva ceva.

Văzut de la Budapesta, sentimentul preponderent care se degăză față de România este, sincer vorbind, din păcate, de indiferență. Regret că o spun, dar prietenia pe care o simt față de dumneavoastră mă obligă la sinceritate. Nu ne-am mai uitat niciodată spre est în ultimul timp, ci doar spre vest. În căutările noastre de a urma un destin, România nu a fost niciodată acest exemplu de urmat, un model pentru noi. Avem nevoie de vecini stabili și guvernabili. Or, în ceea ce privește România, la prima vedere există din punct de vedere constituțional, un ciudat amestec între a IV-a și a V-a Republică franceză. De ce a V-a Republică? Pentru că există un președinte ales prin sufragiu universal, care va domina în mod obligatoriu scena politică, existând de asemenea și un Parlament, aproape neguvernabil, așa cum se petrec lucrurile și în Italia sau Israel, unde divizarea forțelor politice ale țării se regăsesc la scară mică în organul legislativ.

Rezultatul alegerilor, proporțiile obținute, reflectă relația impersonală dintre structura alegătorilor și cea a celor aleși. Este, în acest caz, o "Republică a Partidelor" cum se spune. Bineînțeles că avem simpatii naturale către forțele care reprezintă ideile democrației, ale instituțiilor europene democratice.

Există multe variante pentru politica internă a României și sperăm ca soluția cea mai favorabilă nouă, căutarea unei cooperări, va fi și cea de către guvernul viitor. Opțiunile istorice sunt întotdeauna deschise. După părerea mea, depinde de români ce drum vor urma, care va fi viitorul relațiilor româno-ungare. □

A consemnat

și tradus din franceză

NICULAE RĂDULESCU DOBROGEA

(15 octombrie 1992)

O victorie de plumb

RADU BUDEANU

The article "A Leand Victory" approaches the causes which led to the recent victory of the Democratic candidate Bill Clinton in the United States presidential elections. The author considers that, after 12 years of Republican government, the Democratic victory was predictable. The Americans, affected by the social and economic problems have taken the risk of an alternative, even if George Bush has brought to the USA the most prominent victory: the disintegration of the communist system. The article approaches the paradox of the new political situation in the United States: the new president will be very soon and very seriously with the foreign policy problems, though the elections have taken place within the themes field of the domestic policy. Bill Clinton inherits a highly confused East, a Western Europe which is submitted to xenophobic tension and economic recess, a full-expansion Asia and several wars, most of them potential international conflicts.

cind un candidat nici republican, nici democrat, colectează o asemenea marjă de voturi. Dacă miliardarul texan nu ar fi... "plecat în vacanță" în plină bătălie probabil că viitorul locatar al Casei Albe ar fi putut fi altul. Oricum, victoria lui Clinton este cel puțin la fel de spectaculoasă ca eșecul lui Bush. În istoria plăcitoare a președinției americane, George Bush este al patrulea președinte din secolul nostru care părăsește puterea după un singur mandat. Predecesorii

săi din acest pluton al deziluziei s-au numit Herbert Hoover, William Howard Taft și Jimmy Carter. Nici unul dintre ei nu și-a putut fixa în palmaresul personal victoria de anvergura celor artizanate de Bush. Nici unul nu și-a adjudecat victoria într-un război mondial fără a trage, în schimb, un glonț. Bush a făcut-o: minarea sistemului mondial comunist este opera lui Bush chiar dacă principalele acumulări ale acestui front reprezintă opera lui Reagan. Să nu uităm că

fostul cow-boy mediocru, și apoi, remarcabil guvernator de California a fost personajul care declanșind "războiul stelelor" i-a obligat pe sovietici să-și anticipateze cu un discernămînt fără precedent propria sufocare. Bush a finalizat pe pămînt ceea ce Reagan inauguraș în cer: demolarea entuziasă și liberă a Zidului Berlinului a fost rezultatul strategiei sale. Recordul nu este întîmplător. El s-a definit drept unul dintre cei mai profesionisti președinți americani în abordările externe. Pentru această acumulare cam tot ce e pămîntește posibil într-un asemenea scop - experiența de vicepreședinte, de patron al CIA, de ambasador în cea mai complexă capitală răsăriteană (Beijing). Pentru a încheia sumara sinteză a acestui eșec istoric să mai consemnăm că nu demult Bush spărsese plafoanele considerate imaginabile ale popularității după ce aduse Americii victoria în "furtuna desertului"...

La afara veștii că la Casa Albă locatarul s-a schimbat, Saddam Hussein se află în plin miting. Centrul Bagdadului găzduia una dintre

(continuare la pagina 24)

Invitație la normalitate

ADRIAN NĂSTASE

În perioada de după căderea regimurilor comuniste din fosta Europă de Est, relațiile bilaterale dintre URSS, respectiv Federația Rusă, și foștii "aliati" europeni au cunoscut un proces rapid de deteriorare. Ele au fost drastic reduse astăzi în plan economic și politic. Înțre multiplele și variatele surse ale acestor stări de lucruri se impune amintirea, în primul rînd, redobândirea deplinei independențe și suveranității de către foștii "sateliți" ai URSS. Ea a dat curs liber manifestării unei firești voințe de delimitare explicită a marea putere comunistă de la răsărit. La aceasta se adaugă faptul că dispariția rapidă a CAER și a Tratatului de la Varșovia nu părea să fi intrat în calculele conducerii fostei URSS. În consecință, aproape că nu a existat o strategie a redefinirii, în noul context, a relațiilor cu acei vecini vestici pe care propaganda oficială îi denumise pînă nu de mult drept "state frățești".

Profund interesat să anuleze cît mai rapid constrângările ce decurgeau pentru România din prevederile Tratatului de prietenie semnată cu URSS în anii dominării comuniste și să creeze, totodată, noi oportunități dialogului și cooperării dintre românii de pe cele două maluri ale Prutului, în condițiile în care Republica Moldova mai era încă o republică unională, guvernul constituit după alegerile de la 20 mai 1990 a inclus pe agenda sa de lucru realizarea unui nou Tratat cu URSS, bazat pe prevederile Cartei de la Paris pentru o nouă Europă.

Trecînd total sub tăcere elementele de substanță ale textului acestuia, care consemneau noua calitate a relațiilor dintre cele două state, respectiv emanciparea lor de orice fel de încărcătură ideologică sau servituri politico-militare, o bună parte a presei euro-atlantice s-a grăbit să taxeze demersurile respective ca "dovezî certe ale revenerii României" la comunism". După cum se știe, unele țări vecine - aflate într-o cursă contracronometru pentru cîștigarea titlului de "campion al democratismului est-european" - au contribuit din plin, nu total dezinteresat, la susținerea acestei teze lipsite de acoperire practică.

Nimeni nu a părut să acorde, însă, prea mare atenție faptului că textul Tratatului nu a fost înaintat spre dezbatere Parlamentului și că partea română a semnalat părții sovietice (care era încă subiect de drept internațional la acea oră) că nu va accepta ca, în forma sa finală, prevederile acestuia să difere, fie și în literă lor, de cele ale tratatelor ce vor fi realizate cu alte state, foste membre ale Tratatului de la Varșovia.

Evident, odată cu dispariția URSS și cu dobândirea independenței de către Republica Moldova, Tratatul în cauză a rămas fără obiect. În schimb, alegăurile prelejuite de el - în care așa-zisul "cripto-comunism" din România a pigmentat luni în sir paginile presei din numeroase țări ale spațiului euro-atlantic - nu și-au pierdut mult timp virulența. Este adevărat, după prăbușirea URSS, ele s-au mai nuanțat puțin, referirile vizînd "meninarea României în sfera de influență rusă".

Este aproape inutil de spus că, dacă atare presupunerii ar fi avut temei, cîteva dintre cele mai importante structuri de securitate, politice și economice occidentale nu ar fi procedat la strîngerea relațiilor cu țara noastră. Or, procesul în care este implicată România este tocmai acela al apropierii tot mai accentuate de pionii noii ordine de securitate europene.

O meniuție aparte merită cîteva momente cheie ale acestui proces: includerea României printre cele opt țări central-europene cu care Uniunea Europei Occidentale a hotărît - cu prilejul reuniiii ministeriale de la Bonn, din 19 iunie 1992 - să stabilească relații speciale, parafarea - la 17 noiembrie 1992 - a Acordului asocierii a României la CEE (ce urmează și semnată pînă la sfîrșitul acestui an), parafarea - la 27 noiembrie 1992 - a Accordului cu țările AELS (țara noastră fiind, după Cehoslovacia, prima din zonă care a finalizat negocierile cu AELS).

Toate acestea demonstrează cu claritate două lucruri:

- că structurile occidentale în cauză și factorii de decizie din statele membre privesc România

ca un partener viabil, capabil să-și aducă contribuția la accelerarea procesului de integrare europeană;

2. că între declarațiile de principii ale factorilor de conducere din țara noastră - care au susținut consecvent, din decembrie 1989 începînd, că apropierea și colaborarea tot mai strînsă, în perspectiva integrării, cu principalele structuri economice, politice și de securitate occidentale reprezintă un factor major de realizare și stimulare a reformei și a procesului de democratizare din România - și demersurile efective de politică externă există o perfectă armonie.

Aspectele semnalate mai sus indică de la sine axa opțiunilor strategice ale României. Desigur, această axă - a cărei orientare precumpăratoare spre Occident nu își află explicația în considerente, mai mult sau mai puțin conjuncturale, de "prestigiul", ci în interese naționale vitale și perene - nu exclude stabilirea unor relații normale cu vecinii noștri estici. Neglijarea acestora nu ar fi nici înțeleaptă, nici consonantă cu preocuparea general-europeană de normalizare a relațiilor dintre toate statele continentului.

Apropierea geografică, tradițiile de colaborare - ce pot fi fructificate benefic într-un context emancipat de servituri ideologice sau politico-militare -, anumite complementarități de ordin economic și, nu în ultimul rînd, greutatea specifică a unor state mari, precum Federația Rusă și Ucraina, fac nu numai posibilă, ci și necesară dezvoltarea relațiilor bilaterale ale României cu aceste piezi importante ale eșchierului continental.

Actualmente sunt în curs de desfășurare negocierile privind încheierea unor tratate de prietenie și colaborare cu Federația Rusă și cu Ucraina. Dat fiind că Tratatul privind relațiile de prietenie și colaborare între Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă și Ungaria, semnat la 6 decembrie 1991, a fost declarat valabil de către cele două părți și că Federația Rusă a semnat, la 4 august 1992, Tratatul privind relațiile de prietenie și colaborare cu Bulgaria, sperăm ca finalizarea unui tratat similar cu România să aibă loc cît mai curînd.

Să sperăm, de asemenea, că aceste demersuri vor fi private, inclusiv de presă străină, ca pași firești ai unui proces de normalizare a raporturilor dintre statele ce au aparținut cîndva - de pe poziții evident asimetrice - Tratatului de la Varșovia. Că ele nu vor mai fi puse pe seama "unei nostalgie irepresibile" pentru "tutela rusă".

Avem, este drept, toate motivele să credem că acest gen de explicație, tip războiului rece, nu își va mai găsi spații în mass media europeană. Între ele și acela, deloc neglijabil, că vizitele președintelui rus Boris Eltsin la Sofia și Budapesta, încununate ambele de semnarea unor importante acorduri de cooperare, au fost private ca acțiuni absolute normale, cărora nu li s-au atribuit nici un fel de semnificații occulte.

Chiar dacă s-au făcut unele speculații și unii comentatori de presă și-au amintit că marele poet maghiar Ady Endre spuse cîndva că Ungaria "este ca un feribot, care se mișcă de la Est spre Vest, dar mai ales invers, de la Vest spre Est", asemenea remarcă au constituit mai degrabă excepția de la regulă. Foarte puține vocu au găsit de cuvînță să considere relevant pentru prezent trecutul colaborării interbelice dintre Ungaria și URSS, animat de interese de sorginte iridentistă. Nici măcar semnarea unei Declarații comune privind principiile de colaborare în scopul asigurării drepturilor minorităților naționale, etnice, religioase și lingvistice, între două state dintre care nici unul nu are minorități pe teritoriul celuilalt nu a reținut prea mult atenția.

Să fie acesta un mult așteptat semnal că mass media euroatlantică a renunțat la abordările caracteristice perioadei "războiului rece", în timpul căreia se plasau cu atîta exactitate sensurile raporturilor politice pe axa est-vest? Asistăm, oare, în sfîrșit la acceptarea, fără strîndere interpretative, a



evidenței că, pentru orice țară, și cu atît mai mult una situată în centrul Europei, politica externă trebuie să aibă patru puncte cardinale?

Nimeni nu poate prevedea data exactă a finalizării și semnării Tratatului României cu Federația Rusă. Cu atît mai mult cu cît, infirmind în mod flagrant speculațiile privitoare la existența unor "relații speciale" între România și Rusia, țara noastră nu pare să se numere în rîndul actualilor favoriți ai Moscovei. La fel de imprevizibile sunt și viitoarele reacții ale mijloacelor de informare străine în momentul semnării Tratatului respectiv.

Se poate afirma, însă, cu certitudine încă de pe acum că o nouă interpretare a unei atare acțiuni - socotită perfect normală în cazul vecinilor noștri - prin grila de lectură a "războiului rece" ar fi de natură să confirme că România este realiment "un caz special". În sprijă, că, indiferent de sensul și semnificația obiectivă ale acțiunilor ei de politică externă, imaginea ei rămîne prizoniera unor prejudecăți de care - nu înțelegem exact din ce motive - chiar unele publicații de prestigiu din spațiul euroatlantic însîrzie să se debaraseze.

Vînd-nevrînd, va trebui să luăm act, într-o asemenea eventualitate de faptul că evaluarea evoluțiilor din zona noastră suferă de inconsistență logică, operînd cu două unități de măsură.

Una pentru toți ceilalți foști "sateliți" ai URSS, și alta pentru România. Este aproape inutil de adăugat că, pe lîngă alterarea gravă a imaginii României, persistența unei atare tendințe s-ar putea răsfringe negativ și asupra

eforturilor conjugate ale României și partenerilor ei de cooperare din spațiul euroatlantic de a menține stabilitatea unei zone expuse permanent pericolului extinderii conflictelor ce se desfășoară actualmente în imediata ei vecinătate, atît în sud cît și la est. Este de la sine înțeles că noi, cei din România, suntem primii interesați în a vedea contrazisă de fapte ipoteză perpetuării amintite "diferențieri mediatici". Sperăm, deci - pînă la proba contrarie - că inerția verdictelor "de-a gata", atît de străină presei de bună calitate, va fi depășită cu succes. Cu atît mai mult cu cît responsabilitățile publice ale presei au crescut considerabil în această perioadă în care Europa parcurge un proces de adînci prefaceri, însotit de îngrijorătoare tulburări. Or, a plăti în aceste condiții un tribut disproportionat spectaculosului, inventînd probleme care nu există, ni se pare a fi, în cazul mass mediei, o abdicare de la deviza ei cardinală: "îmi este prieten Platon, dar mai prieten îmi este adevărul". □

Born on 1950, in Bucharest, Romania. LL M in Law, University of Bucharest, 1973, MA in Sociology, Univrsity of Bucharest, 1978, PhD in Law, University of Bucharest, 1987; 1973-1990 - Research-fellow, Institute of Legal Research, Bucharest; 1990-1992 - Minister of Foreign Affairs. Since October 1992- President of the House of Representatives

Funcționarea economiei și echilibrul extern

Apariția în Editura Academiei Române sub semnatul lui Daniel Dăianu a lucrării **FUNCTIONAREA ECONOMIEI SI ECHILIBRUL EXTERN**, reprezintă fără îndoială, un eveniment în literatura noastră economică. Un eveniment, în primul rînd științific. Și aceasta nu numai și nu atât pentru că este prima lucrare originară de teorie macroeconomică publicată după decembrie 1989; și nici pentru faptul că este o lucrare de pionierat în abordarea unei teme atât de complexe ca aceea a echilibrului extern. Expresie și rezultat al unui larg orizont științific și al unei erudiții de invidiat, carteau Daniel Dăianu prin amploarea ariei problematice, prin profunde analize teoretice, prin coerentă raționamentelor, prin concluziile sale explicite, se înscrive în literatura temei ca o contribuție științifică certă. O contribuție prin care gîndirea economică românească depășește zona "literaturii periferice" și este reintegrată marilor dezbateri teoretice internaționale.

Premisa valorii științifice a lucrării rezida în concepția metodologică ce a guvernat investigația: partea nu poate fi înțeleasă în afara întregului, problemele finanțării externe și respectiv ale echilibrului extern, nu pot fi descifrate decât abordându-le în contextul funcționării ansamblului organismului economic național.

Formulind, pe această bază, teza conform căreia mecanismul interacțiunii cu economia constituie parte integrantă a mecanismului de funcționare a economiei naționale, iar calitatea acesteia din urmă predetermină calitatea (eficiența) relațiilor economice externe, Daniel Dăianu a plasat pe singurul teren fertil analiza atât a cauzelor apariției dezechilibrului extern cît și a căilor depășirii lui. Faptul i-a permis originale contribuții, nu numai la evidențierea raporturilor dintre diferitele modele de mecanism economic și competitivitatea producției naționale, ci și mai ales, la teoria realizării echilibrului extern. În cadrul acesteia din urmă esențiale ni se par concluziile sale privind controlul absorbiției interne ca instrument al realizării echilibrului balanței de plată, modul de evaluare a nivelului de performanță a economiei și cerințele față de modelul de mecanism economic pentru asigurarea creșterii acestui nivel. O deosebită valoare teoretică și practică o au analizele sale privind regimul și mecanismul cursului de schimb,

problemele utilizării lui ca instrument de politică economică.

Pe lîngă înaltă înțelută științifică se impună și evidențierea dimensiunile ideologice și morală ale cărții lui D.D.

Din punct de vedere ideologic nu opțiunea în sine în favoarea unei "economii de piață" ne reține atenția. Ea este astăzi un loc comun. Important a fi subliniate sănătatea aspectelor. Primul - că această opțiune nu precede demersul științific, ci reprezintă concluzia unei profunde și riguroase analize științifice a modului de funcționare a celor două arhetipuri, sau modele teoretice, de economie - "de piață" și "de comandă", analiza care a relevat natura structurală a "deficitului de performanță" al economiei de comandă, incapacitatea ei funciară de regenerare calitativă și prin aceasta de viabilitate. Al doilea - că această opțiune nu a fost condiționată de schimbarea, după decembrie 1989, a regimului politic și abandonarea economiei "socialiste": carteau a fost scrisă în cursul anilor '80 și predată Editurii Academiei înainte de decembrie 1989. Mai mult, părți importante din lucrare, inclusiv cap. 3, "Economia de restricție de cerere versus economia cu restricție structurală de ofertă" (în "traducere": Economia de piață versus" economia de comandă") au fost publicate cu mult timp înainte de '89. Tocmai acest fapt conferă o mare semnificație morală opțiunii lui Daniel Dăianu. Strânsă de orice oportunism, poziția sa este manifestarea proibilității profesionale și a curajului civic. Pudoarea, "bunul simt" - ce definesc un om moral și demn - nu i-a permis să și le strige în gura mare, să facă din ele "capital politic".

În condițiile în care scena politică a țării este invadată de mult prea mulți parveniți care pînă în decembrie se zbăteau pentru a obține poziții pe linie de partid și cîntau, pînă la prostituare, osanale genialului", iar acum și trîmbînează fără jenă, pe toate tonurile, "anticomunismul" și se proclama promotorii ai "economiei de piață", avem cred datoria morală ca exemplul lui D. Dăianu ca și al altora ca el, cel puțin să-l înseamnă. De consacrat cartea de față. □

VASILE PILAT

(urmărește din pagina 22)

mărețele întîlniri între marele conducător și masa supușilor săi. Saddam a punctat victoria democrată scoșindu-și revolverul și trăgind în aer pînă și-a consumat întregul încărcător.

Revenind acolo unde s-a fabricat succesul lui Clinton să subliniem că americanii, plăcute de undele recesiunii, de somajul tot mai devorant și de tensiunile sociale cu vîrfuri de gen Los Angeles, au riscat schimbarea. Perot le-a solicitare imperativul afirmînd că dacă republicanii își mai adjudecă un mandat "prima generație de americani care trăiesc mai prost decât părții lor devin un fapt împlinit..." Mai atent la ce se întîmplă la mediul imediat înconjurător decât la restul lumii, electoratul a decis. De altfel numai opt americani dintr-o săptămână consideră că politica externă este un fapt semnificativ. Cei alături 92 la sută au convingerea, de altfel tradițională, că America și lumea americană poate trăi privind spre ea însăși. În această ordine de idei, remarcă "Washington Post", este posibil ca istoria să fi redus sănsele președintelui Bush într-o măsură mai mare decât Clinton sau Perot. Aviatorul din cel de al doilea război mondial și-a avut cariera politică pe problemele securității naționale, pregătindu-se pentru președinție în posturi diplomatice cu misiuni delicate și în funcția de director al CIA. Triumful asupra comunismului, pe care o serie întreagă de președinți, de la Harry Truman și Ronald

Reagan, s-au străduit să îl realizeze dar materializat în timpul mandatului lui Bush, a semnalat poporului american că a sosit momentul pentru concentrarea asupra problemelor interne. Aceasta a fost însă domeniul în care Bush a ezitat să se concentreze...

Îl revine lui Clinton un atare obiectiv în condițiile pe care flamura democrată de la Casa Albă își regăsește culorile în aceea a majorității democratice din Congres. După 12 ani de dispută între președinții republican și democrat preponderenți din Congres iată că începe o perioadă de antantă metodologică. Deocamdată, însă, America este în plin "lame duck" ceea ce înseamnă "răpoi șchiop". Președintele ales nu s-a instalat iar cel învins continuă să dirijeze administrația. "Bucătăria tranziției" este strictă: în prima luni după a doua miercuri din decembrie urmează votul propriu-zis al electorilor. Într-o nouă ședință care va reunii camerele Congresului se va "desface" votul. Aceasta se va întâmpla la 6 ianuarie 1993. La 20 ianuarie Clinton se va instala la Casa Albă. Va urma prezentarea noii administrații. Pînă atunci America va merge înainte. Dar lumea?

Este de remarcat că în perioada absenței lui James Baker de la pupitrul relațiilor externe (acesta devenind scopul campaniei electorale a lui George Bush) numeroase au fost inflamările de toate felurile insinuate în harta politică a lumii. Natural, planeta nu se teleghidează în ultimul detaliu de la

Washington chiar dacă unica super-putere a lumii a rămas America. Dar este cert că delirul campaniei electorale și, acum, tranziția puterii, bruiază canalele de influență. și aceasta cu atât mai mult cu cât marota publicului american a devenit, ostentativ, contenciosul intern. În timp ce America a binoclat America în afara ei s-au întîmpinat cîteva evenimente: în Rusia stînga a trecut la ofensivă deschisă și a montat spectacole politice care seamănă cu războiul civil care a răsturnat istoria. El însă a înghețat retragerea trupelor sale din țările baltice și a decretat starea excepțională în Osetia; în fostă Iugoslavie conflictul s-a dilatat, au apărut duelurile între croați și musulmani iar Macedonia s-a înscris în topul republiecilor de război; în Bulgaria guvernul minoritar anticommunist a fost pus la zid de comuniști costumați în socialiști intrați în coaliție cu partidul etnicilor turci; Slovacia a întreținut atacurile împotriva Ungariei iar Meciar nu s-a sfîrtit să catalogheze Budapesta drept "naționalistă, militaristă și anti-semît...". Lista ar putea continua fără nici un folos nici pentru America, nici pentru răsăritul lumii alunecat în plină debandădă. Toate aceste focare indică însă cu brio un paradox fundamental: chiar dacă Bill Clinton a învins în numele schimbării interne, pe umerii săi apăsa moștenirea republicană a lumii. El nu va putea evita abordările transante în acest domeniu și nici riscul de a fi obligat să trasfocheze exact aria căreia electoratul său i-a întors spatele:

răsăritul și planeta în general. Aceasta cu atât mai mult cu cât China intră în arenă, Germania își recunoaște deschis statutul de partener semnificativ iar Japonia atrage atenția prin gesturi scutite de echivoc, adevărul propriu sale importanță.

Plecă din fotoliul de guvernator al unui stat avînd populația Bucureștiului și unde producția tradițională este aceea a puilor de găină, Bill Clinton va lua lumea în mîini începînd de la 20 ianuarie. El reprezintă o mișcare politică laminată de obsesia drepturilor omului. În circumstanțele lumii de azi nouă lider este pus în situația de a da cele mai grele răspunsuri posibile de mulți zeci de ani începînd...

RADU BUDEANU (born in Bucharest, on May 21st, 1943) has graduated from the Faculty of Philology. Since 1968 he has worked at the Television, as well as in journalism. He is the author of *The Nuclear Defiance*, *The Armoured Peace*, *Intercontinental Projection*, *Subjective Travels*, *Zig-Zag in Babylon and other volumes*. Founder and chief-editor of the Mondorama, *Expres Magazin* and *Expres International magazines*. He has a permanent column in several news-papers and magazines: *Tineretul Liber*, *Expres Magazin*, *Flacăra*, *Ora*.

SC FiaTest SRL

Societate pentru Tehnologii Avansate și Sisteme de Asigurare a Calității

**CENTRUL INFORMATIZAT
de
INSTRUIRE SI PERFECTIONARE PROFESSIONALA**

ORGANIZEAZĂ

la sediul SC FiaTest SRL din str. General Berthelot (fosta Nufărilor) nr.24, corp A, etaj 1, următoarele cursuri:

**Engleză Conversatională •
Engleză pentru Business
Engleză pentru personalul bancar
Engleză pentru secretare**

Cursurile sunt organizate în module de 3-4 ore, dimineața și/sau după amiază și, la cerere, sîmbăta și duminica - pentru începători, nivel mediu și avansat.

Activitățile sunt conduse de instrucțori specializați în ANGLIA.

Numarul maxim de cursanți pentru o grupă este de 20.

Scoala este dotată cu laboratoare lingvistică audio-vizual și cu materiale didactice moderne de tip internațional.

La finalul cursului se acordă CERTIFICATE de absolvire atestate de Ministerul Invatamîntului.

Tarife și condiții de plată deosebit de avantajoase.

Pentru societățile comerciale interesate care organizează grupe proprii de minimum 10 cursanți se asigură regim preferențial.

Inscrieri și informații suplimentare la sediul scolii, prin telefon (3122104) sau prin fax (3122106) între orele 8-20.



Friedrich A. Hayek

(1899-1992)

Limitarea puterii și detronarea politicului

Putere limitată și putere nelimitată

Limitarea efectivă a puterii este cea mai importantă problemă a ordinii sociale. Guvernarea este indispensabilă pentru formarea unei astfel de ordini, doar în cea ce privește protecția tuturor împotriva constrângерilor și violențelor din partea celorlați. Dar îndată ce guvernarea, pentru atingerea acestui scop, pretinde monopolul violenței, devine și ea o amenințare principală la adresa libertății individuale. Limitarea acestei puteri a fost judecăt principal al fondatorilor guvernării constituționale din secolele săptămînă și optămînă. Dar strădania de a înfrâna puterile guvernării a fost nechibzuit abandonată odată cu apariția ideii greșite că controlul democratic asupra exercitării puterii era de ajuns pentru a proteja creșterea ei excesivă.

Am învățat de atunci că omnipotenza însăși conferă adunărilor reprezentative democratice le expune unei presiuni irezistibile de a-și folosi puterea în beneficiul intereselor speciale, o presiune la care o majoritate cu puteri nelimitate nu poate rezista dacă vrea să rămână o majoritate. Această evoluție poate fi împiedicată numai luându-i majorității dreptul de a asigura beneficii discriminatorii unor grupuri sau indivizi. S-a crezut că acest fapt este imposibil într-o democrație, pentru că, aparent, e nevoie de o altă voință care să fie plasată deasupra celei a reprezentanților aleși ai majorității. De fapt democrația are nevoie de și mai multe restricții severe asupra puterilor discreționare pe care le poate exercita guvernarea, decât alte forme de guvernămînt, pentru că este mult mai supusă presiunii efective a unor interese speciale, probabil puțin numeroase, de care depinde majoritatea sa.

Problema părea de nerezolvat, datorită unicului fapt că un ideal mai vechi a fost uitat, și anume acela că puterea tuturor autorităților care exercită funcții guvernamentale ar trebui să fie limitată de reguli de lungă durată pe care nimănui nu are puterea să le schimbe sau să le abroge în scopuri particulare; principii care sunt condiția asocierii comunității care recunoaște o autoritate, pentru că această autoritate este supusă acestor legi de lungă durată. Superstîția constructivistă pozitivistă a fost cea care a dus la convingerea că trebuie să existe o putere unică, supremă și nelimitată, din care să derive celelalte puteri, în timp ce, de fapt, suprema autoritate datorează respectul ce i se acordă restricțiilor, limitând legile generale.

Ceea ce numim azi guvernare democratică, nu servește, din cauza structurii sale, opinia majorității ci diversele interese ale unui conglomerat de grupuri de presiune al căror sprijin trebuie cumpărat de guvernare prin diverse avantaje speciale, pentru că ea nu-și poate păstra suporterii dacă refuză să le dea ceva ce îi stă în putere să dea.

Constrîngerea discriminatorie care rezultă și crește progresiv amenință să înăbușe creșterea unei civilizații bazate pe libertatea individuală. O interpretare constructivistă eronată a ordinii societății, combinată cu o înțelegere greșită a sensului de dreptate, au devenit principalul pericol nu numai pentru viitoarea bunăstare, ci și pentru morală și pace. Nici un om conștient nu se mai îndoiește că pericolul la adresa libertății personale vine în primul rînd dinspre stînga, nu din cauza unor idealuri la care aspiră stînga, ci pentru că diversele mișcări socialiste sunt singurele mari organizații care, urmărind niște jeluri ce le surîd multora, doresc să impună societății un plan preconcepțional. Aceasta trebuie să ducă la desființarea oricărei responsabilități morale a individului și a reușit deja să dărime, una cîte una, toate garanțiile libertății individuale care au fost clădite de-a lungul secolelor în care a evoluat legea.

Pentru a recupera anumite adevăruri fundamentale pe care le-au desfășurat generații de demagogi, trebuie să învățăm din nou, ca să înțelegem de ce valorile de bază ale unei mari societăți deschise trebuie să fie negative, asigurîndu-i individului dreptul în cadrul unui domeniu cunoscut de a-și atinge propriile jeluri pe baza cunoștințelor pe care le are. Numai astfel de reguli negative fac posibilă formarea unei ordini care se autogenereză, utilizînd cunoștințele și îndeplindînd dorințele indivizilor. Trebuie să ne obișnuim cu faptul încă ciudat că, într-o societate de oameni liberi, cea mai înaltă autoritate trebuie, în mod normal, să nu aibă nici o putere de a da ordine pozitive. Singura sa putere ar trebui să fie aceea de a interzice conform legilor, astfel încît să-și datoreze poziția supremă respectării în totalitate a unui principiu general.

Pace, libertate și dreptate: cele trei mari valori negative

Motivul fundamental pentru care cel mai bun lucru pe care o guvernare îl poate da unei mari societăți este negativ, este faptul că o minte umană sau o organizație care poate conduce acțiunile oamenilor, ignoră întotdeauna multitudinea incomensurabilă de fapte particulare care trebuie să determine ordinea activității societății. Numai prostii cred că știu totul, și din această cauză sunt o grămadă. Această ignoranță este cauză pentru care guvernarea nu poate decât să sprijine (sau probabil să îl favorizeze) formarea unui tipar sau a unei structuri abstracte în care diversele speranțe ale membrilor societății să devină aproximativ aceleași, făcîndu-i pe acești membri să respecte reguli negative sau interdicții care sunt independente de anumite scopuri. Guvernarea nu poate decât să aigure caracterul abstract, nu și conținutul pozitiv al ordinului, care va reieși din folosirea de către indivizi a cunoștințelor lor în scopuri personale, delimitîndu-și unul de altul domeniul prin reguli abstracte și negative.

Trăim într-o epocă în care justiția a dispărut. Parlamentele noastre emit fără grija legi contrare justiției. Statele își trătează cetățenii arbitrar, fără simplu dreptății. Oamenii care ajung sub puterea altor națiuni sunt din toate punctele de vedere scoși în afara legii. Nu mai există nici un respect pentru dreptul lor natural la o patrie, la o locuință sau proprietate, pentru dreptul de a-și cîștiga existența sau dreptul la întreținere și pentru orice altceva. Încrederea noastră în dreptate a fost completă distrusă.

ALBERT SCHWEITZER

Totuși, oamenilor le este greu să accepte tocmai acest lucru, că ajutorul cel mai important pe care guvernarea îl poate oferi pentru a face cît mai utilă folosirea de către indivizi a informației pe care o poesează în vederea atingerii propriilor scopuri, este „doar” negativ. Drept consecință, toți constructivștii încearcă să modifice concepția inițială a acestor idealuri.

Probabil că singurul mare ideal al cărui caracter negativ oamenii sunt în general pregătiți să-l accepte, și a cărui modificare ar refuza-o imediat, este pacea. Sper că puțin că, dacă un Hrusciov ar fi manipulat mișcarea populară socialistă pentru a fi de acord cu pacea doar în formă ei „pozitivă”, toată lumea ar fi înțeles că aceasta ar fi presupus că el să poată face ceea ce dorește. Dar se pare că puțini își dau seama că, dacă reformiștii intelectuali cer ca libertatea, dreptatea sau legea să fie făcute „pozitive”, acest lucru reprezintă, de asemenea, o tentativă de pervertire și un abuz la adresa idealurilor fundamentale. Ca și în cazul altor lucruri bune, cum ar fi liniștea, sănătatea, tîhna, calmul sau conștiința împăcată, tocmai lipsa răului, mai degrabă decît prezența unor însușiri pozitive este condiția primă pentru succesul străduințelor individuale.

Uzajul curent, în care „pozitiv” și „negativ” au ajuns aproape echivalenți cu „bune”, și în care „valoarea negativă” este considerată opusă valorii, o anti-valoare sau un rău, a făcut ca mulți oameni să nu vadă caracterul crucial al celor mai mari privilegii pe care societatea li le poate oferi.

Cele trei mari valori negative: Pace, Libertate și Dreptate sunt de fapt singura temelie indispensabilă a civilizației pe care guvernarea trebuie să o ofere. Ele sunt inevitabil absente din condiția „naturală” a omului primitiv, iar omul nu le pune instinctual la dispoziția semenilor săi. Ele sunt, așa cum vom vedea în post-scriptum, cele mai importante rezultate, asigurate totuși imperfect de către regulile civilizației.

Constrîngerea poate ajuta oamenii liberi în atingerea scopurilor lor, doar întărind un cadru de legi universale care nu îi conduce către jeluri speciale, ci, dinundînd posibilitatea să-și creeze un domeniu protejat de perturbări imprevizibile cauzate de alii oameni - și chiar pe agenți guvernamentali îi ajută să-și atingă propriile scopuri. și dacă nevoia cîea mai mare este protecția împotriva violării de către ceilalți, inclusiv de către guvernare, a unei astfel de sfere protejate, atunci autoritatea cea mai înaltă de care este nevoie trebuie să poată spune doar „nu” celorlați și să nu aibă nici o putere pozitivă.

Ideea unei autorități supreme care să nu poate emite nici un ordin sună destul de ciudat și, poate, chiar contradictoriu pentru noi, pentru că s-a ajuns la convingerea că autoritatea supremă trebuie să fie atotcuprinzătoare, omnipotentă și să conțină toate puterile autorităților subordonate. Dar nu există nici o justificare pentru această convingere pozitivistă. Cu excepția situației

în care, datorită forțelor umane sau naturale externe, ordinea auto-generatoare este violată și se cer măsuri de urgență pentru a stabili condiții în care poate opera, nu este nevoie de asemenea puteri „pozitive” ale autorității supreme. Într-adevăr, avem toate motivele să ne dorim ca autoritatea supremă o astfel de autoritate, ale cărei puteri constau în totalitate în respectarea unor reguli abstrakte, ce independent de consecințele particulare o obligă să nu intervină în drepturile pe care indivizii le-au dobîndit, nici prin guvernare, nici prin organisme speciale. O astfel de autoritate care, în mod normal, respectă anumite principii recunoscute și poate dispune întărirea unor asemenea reguli generale, dar care, astăzi, nu este amenințată de forțe externe nu are nici o altfel de putere de constrîngere, poate totuși să se plaseze deasupra tuturor forțelor guvernamentale - poate chiar să fie singura putere comună asupra unui întreg teritoriu, în timp ce toate celelalte puteri guvernamentale pot fi separate pentru diverse regiuni.

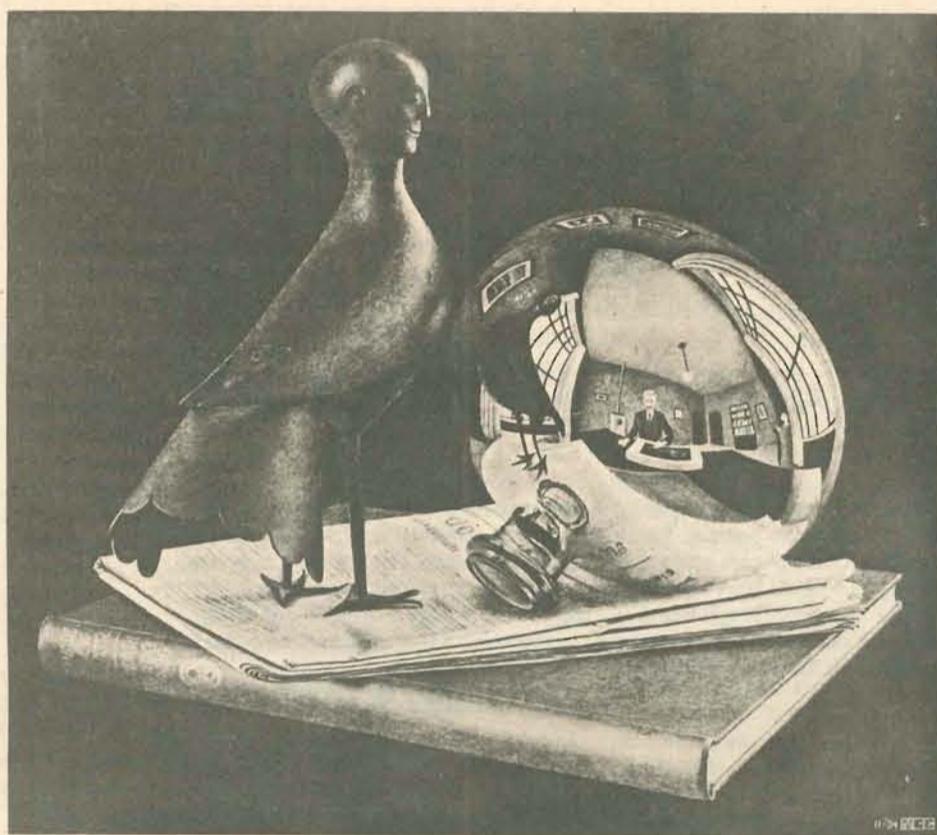
Autoritatea majorității versus autoritatea legilor aprobate de majoritate

Nu numai pacea, dreptatea și libertatea sunt valori esențialmente negative ci și democrația, o regulă procedurală, care servește drept protecție împotriva despotismului și care în mod sigur nu e nici mai mult dar nici mai puțin importantă decât primele trei mari valori negative - sau altfel spus, o convenție care servește în primul rînd la prevenirea răului. Dar, ca și libertatea și dreptatea, democrația este acum distrusă de străduințele de a-i da un conținut „pozitiv”. Sunt absolut sigur că zilele democrației nelimitate sunt numărate. Va trebui, dacă dorim să păstrăm valorile de bază ale democrației, să adoptăm o formă diferită a ei, căci altfel, mai devreme sau mai tîrziu, vom pierde cu totul puterea de a scăpa de o guvernare opresivă.

După cum am văzut în capitolele 12, 13 și 16, în sistemul de conducere, nu opinia comună a majorității decide cu privire la subiectele comune, ci o majoritate care își datoră existența și puterea satisfacerii intereselor speciale ale unor numeroase grupuri mici, pe care reprezentanții nu le pot refuza, dacă doresc să mențină o majoritate. Dar în timp ce acordul majorității unei mari societăți la reguli generale este posibil, așa-zisa aprobație de către majoritate a unui conglomerat de măsuri care servesc interesul particular este o farsă. Cumpărarea sprijinului majorității prin negocierea unor interese speciale, deși a ajuns să însemne democrația contemporană, nu are nimic comun cu ideea inițială de democrație și în mod sigur, este contrară concepțiilor morale fundamentale care susțin că folosirea forței trebuie să fie condusă și limitată de opinia

(continuare în pagina 26)

Texte fundamentale



(urmăre din pagina 25)

majorității. Procesul de cumpărare a voturilor pe care am ajuns să-l acceptăm drept o componentă necesară a democrației pe care o cunoaștem și care este, într-adevăr, inevitabil într-o adunare reprezentativă care are astăzi puterea de a emite legi generale cît și de a da ordine, este nejustificat din punct de vedere moral; acest proces reprezintă tocmai ce unui outsider i se pare vrednic de disprețuit în politică. Desigur, procesul amintit nu reprezintă o consecință necesară a idealului ca opinia majorității să conducă, ci este în contradicție cu el.

Această eroare este în strânsă legătură cu concepția greșită că majoritatea trebuie să fie liberă să facă ceea ce dorește. O majoritate a reprezentanților poporului, bazată pe negocierea cerințelor unor grupuri nu poate niciodată constitui opinia majorității poporului. O asemenea „libertatea a Parlamentului” înseamnă asuprirea poporului. Ea este în total conflict cu noțiunea de limitare constituțională a puterii guvernamentale și este incompatibilă cu idealul unei societăți a oamenilor liberi. Exercitarea puterii unei democrații reprezentative, dincolo de limite pînă la care cei ce votează pot înțelege semnificația deciziilor luate, poate corespunde opiniei majorității populației (sau poate fi controlată de această majoritate) numai dacă, în cazul tuturor măsurilor de constrințe, guvernarea se supune unor reguli care se aplică în mod egal tuturor membrilor comunității.

Atâtă timp cît actuala formă de democrație persistă, nu poate exista o guvernare decentă, chiar dacă politicienii sunt niște îngeri sau dacă sunt profund convingiți de valoarea supremă a libertății personale. Nu avem nici un drept să-i acuzăm pentru ceea ce fac, întrucăt noi suntem, de fapt, cei care, prin menținerea actualelor instituții, îi punem în situația în care pot obține puterea de a face bine doar dacă se angajează să asigure avantaje sociale pentru anumite grupuri. Din cauza aceasta, s-a ajuns la încercarea de a justifica aceste măsuri prin construirea unei pseudo-etici numite „Justiție socială”, care nu poate trece nici un examen pe care un sistem de legi morale ar trebui să-l treacă, pentru a asigura pacea și cooperarea voluntară a oamenilor liberi.

Lucrul esențial pe care această carte vrea să-l demonstreze este că, într-o societate de oameni liberi, constrința nu poate fi justificată decât de o opinie predominantă asupra principiilor care ar trebui să guverneze și să limiteze comportamentul individual. Este evident că o societate pașnică și prosperă, poate exista numai dacă astfel de reguli sunt în general respectate și, atunci cînd e necesar, întărite. Astăzi nu are nici o legătură

cu nici o „voiță” care are un anumit obiectiv particular.

Ceea ce multora li se pare ciudat și chiar de neînțeles, este că într-o astfel de societate, puterea supremă trebuie să fie o putere limitată, nu atotcuprinzătoare, ci restrînsă doar la impunerea regulilor generale de comportament, astăzi guvernării organizate, cît și persoanelor particulare și organizațiilor. Totuși, condiția supunerii poate face ca singurul caz de constrințe permis de autoritatea supremă să fie acela de întărire a regulilor generale de comportament, egal aplicabile la totă lumea. Credința și respectul care i se acordă unei astfel de puteri supreme ar trebui să se datoreze faptului că aceasta respectă principiile generale pentru a asigura supuneră, singurul obiectiv în vederea căruia poate folosi constrințele. Tocmai pentru a face ca aceste opinii să corespundă cu opinia generală, legislativul suprem este instituit ca reprezentant al părerilor majorității poporului.

Procedura democratică și obiectivele egalitariste

Poate că cel mai afectat de golirea de sens a cuvintelor în perioada acută a fost chiar cuvîntul „democrație”. Principalul abuz este întrebuitarea sa, nu pentru a denumi un procedeu de a ajunge la o înțelegere în vederea unei acțiuni comune cîi cu înțeles de substantiv, pentru a prescrie care să fie obiectivul acestor activități. Oricît de absurd ar fi, cel mai adesea invocarea democrației ajunge să prescrie legislativele democratice cea ce ar trebui să facă. În afară de organizarea guvernului, termenul „democratic” nu spune nimic despre obiectivele pentru care oamenii ar trebui să voteze.

Adevărată funcție a democrației este aceea de a servi drept măsură preventivă care să ne protejeze de abuzul de putere. Ea ne dă posibilitatea de a scăpa de un guvern și de a încerca să-l înlocuim cu unul mai bun. Sau, pentru a mă exprima altfel, este singura convenție pe care am descoperit-o acum, care face posibilă o schimbare pașnică. Din această cauză, democrația are o importanță foarte mare, și merită să luptăm pentru ea, din moment ce orice guvernare de care oamenii nu pot scăpa printre asemenea procedură, mai devreme sau mai tîrziu, e sortită să cadă pe mîini proaste. Dar democrația nu este nici pe departe valoarea politică supremă, iar o democrație nelimitată poate fi chiar mai rea decât unele guvernări limitate de altă natură.

În forma sa actuală, nelimitată, democrația și-a pierdut astăzi capacitatea de a servi ca protecție împotriva puterii arbitrară.

A încetat să fie paznicul libertății personale și o piedică în calea abuzurilor de putere ale guvernării, aşa cum se speră că va fi în momentul în care s-a considerat, cu naivitate, că se poate renunța la toate restricțiile asupra puterii guvernamentale, din moment ce puterea era supusă controlului democratic. Dimpotrivă, democrația nelimitată a devenit cauza principală a unei creșteri progresive și accelerate a puterii și ponderii mecanismului administrativ.

Singura adunare democratică omnipotentă și omnicompetentă, în care o majoritate capabilă să guverneze se poate menține doar încercind să înlăture toate sursele de nemulțumire ale oricărui susținător al acelei majorități, este astfel împinsă să preia controlul asupra tuturor sferelor vieții. Ea este forțată să dezvolte și să impună, ca justificare pentru măsurile pe care trebuie să le ia în vederea păstrării sprijinului majorității, un cod de judecată distributivă ce nu există și este, în cel mai strict sens al cuvîntului, de neconceput. Într-o astfel de societate, este mult mai profitabil să fii influent în sfera politică decât să găsești noi mijloace de a satisface nevoile celorlați semenii. Pentru că orice problemă trebuie să devină politică și, în acest caz, se poate cere intervenție coercitivă a puterilor guvernamentale, o mare parte a activității umane este deviată de la preocupările productive la preocupările politice; și nu doar la nivelul mecanismului politic ca atare, ci și la nivelul aparatului extra-guvernamental care se extinde rapid și care face presiuni asupra guvernării, pentru a favoriza anumite interese particulare.

Ceea ce nu s-a înțeles încă este faptul că majoritatea dintr-o adunare reprezentativă cu puteri nelimitate nu este nici capabilă și nici obligată să-și reducă activitatea doar la urmărirea realizării scopurilor tuturor membrilor majorității, sau a scopurilor cu care majoritatea este de acord. Dacă o astfel de adunare are puterea de a garanta avantajele speciale, se poate tot timpul menține o majoritate, recompensând fiecare din grupurile care compun această majoritate. Cu alte cuvinte, sub numele fals de democrație, am creat un mecanism în care nu decide majoritatea ci, fiecare membru trebuie să consimtă la mituirea celorlați pentru a putea obține sprijinul majorității în favoarea cererilor lui speciale. Oricît de admirabil ar fi principiul deciziilor majorității în probleme care îi privesc pe toți, rezultatul aplicării acestui procedeu în cazul împărțirii prăzii obținute de la o minoritate dizidentă este întotdeauna vicios.

Se pare că este inevitabil ca, păstrînd democrația în forma sa actuală, principiul ca atare să fie discreditat în asemenea măsură încît, chiar și în cazurile legitime în care deciziile în chestiuni de principiu luate de o majoritate, acest lucru să nu se poată întîmplă. Democrația este în pericol pentru că instituțiile prin care s-a încercat realizarea ei au produs efecte pe care în mod greșit le considerăm efectele democrației autentice. Așa cum am arătat mai devreme, nici eu nu mai suntem siguri dacă termenul de democrație mai poate fi salvat de aversiunea cu care este privit de un număr mare de oameni și, pe bună dreptate, deși foarte puțini îndrăznesc azi să-și exprime public deziluzia.

Cauza acestor nereguli este, în concluzie, faptul că într-o democrație nelimitată, definitorii puterilor discreționale sunt forțați să le folosească chiar dacă o dorește sau nu, pentru a favoriza anumite grupuri de al căror vot oscilant depinde puterea lor. Acest lucru este valabil și pentru guvernare și pentru instituțiile organizate democratice, de genul sindicatelor. Chiar dacă în cazul guvernării o parte din aceste puteri e folosită în scopuri bune, trebuie să renunțăm să-i mai atribuim astfel de puteri discreționale care în mod inevitabil plasează autoritatea într-o poziție în care va fi forțată să facă și mai mult rău.

„Star” și „societate”

Dacă democrația înseamnă menținerea unei societăți de oameni liberi, majoritatea unui organism politic în mod sigur nu trebuie să „deaf forme” unei societăți sau să-i facă pe

membrii ei să servească unele scopuri speciale - adică scopuri diferite de ordinea abstractă, care poate fi asigurată doar prin întărirea unor reguli de comportament la fel de abstracte. Sarcina guvernului este aceea de instituții un cadru în care indivizii și grupurile să își poată atinge cu succesță celorlalte personale și cîteodată de a-și folosi puterile de constrințe pentru a ridica veniturile și pentru a pune la dispoziție servicii pe care, dintr-un motiv sau altul, piața nu le poate oferi. Dar constrințele sunt justificate numai dacă are ca scop punerea la dispoziție a acestui cadru în care toți își pot folosi capacitatea și cunoștințele în scopuri personale, astăzi cînd nu încalcă domeniul individual (în mod egal protejat) al celorlați. Cu excepția situațiilor în care „dorința lui Dumnezeu sau dușmanii Regelui” fac necesară atribuirea unor puteri temporare de urgență unei autorități, puteri care pot fi oricînd revocate de către organul care le-a atribuit, nimeni nu trebuie să posedă putere de constrințe discriminatorie. (În cazul în care astfel de puteri trebuie să fie folosite pentru a preveni infracțiuni, persoanele asupra căror au fost folosite în mod greșit ar trebui să fie îndreptășite la o compensare completă a tuturor prejudiciilor aduse).

Se fac multe confuzii pe această temă, datorită unei tendințe (foarte puternice în tradiția de pe continent, dar odată cu răspîndirea ideilor socialiste, și în lumea anglo-saxonă) de a identifica „statul” cu „societatea”. Statul, organizarea poporului de pe un teritoriu sub o singură guvernare, deși este o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea unei societăți avansate, este totuși foarte departe de a se identifica cu societatea, sau mai bine zis, cu multitudinea de structuri mature și auto-generate ale oamenilor, care au deplină libertate și care merită ca adevărat numele de societate. Într-o societate liberă, statul este una din multele organizații - cea de care este nevoie pentru a furniza un cadru extern util în care se pot forma ordini care se auto-genereză; dar este vorba de o organizație ce este limitată la aparatul guvernamental și care nu determină activitățile indivizilor liberi. Această organizație a statului va conține multe organizații voluntare. În timp ce societățile sunt constituite pe bază de relații spontan dezvoltate între indivizi și diversele organizații pe care le creează, care constituie societatea. Societățile se formează, în timp ce statele sunt făcute. Din această cauză, astăzi cînd pot îndeplini serviciile necesare sau pot produce structurile autogenerate, societățile sunt infinit preferabile. În timp ce organizații bazate pe puterea de constrințe tind să devină o cămașă de forță care se dovedește dăunătoare de îndată ce își folosesc puterile, depășind regulile de comportament în mod necesar abstracte.

De fapt, este fals să-i considerăm pe locuitorii sau cetățenii dintr-un anumit segment politic drept prototipul unei societăți. În condițiile actuale, nu există nici un individ care să aparțină unei singure societăți, în mod normal, și e foarte de dorit ca acest lucru să rămână așa. Fiecare dintre noi este din fericire membru al mai multor societăți diferențiate care se suprapun și se îmbină, și de care poate fi mai mult sau mai puțin atașat, și cărora le poate apartine un timp, mai mult sau mai puțin îndelungat. Societatea este o rețea de relații voluntare între indivizi și grupuri organizate și, la drept vorbind, cu greu ar putea exista o societate căreia o persoană să-i aparțină în mod exclusiv. Din motive practice, selectarea într-un anumit context a unei părți din ordinea complexă a rețelelor conectate deseveri hierarhic, ca relevanță pentru subiectul discutat și presupunerea că se va înțelege la care parte din acest complex se referă vorbitorul sau cititorul atunci cînd folosește termenul de „societate”, este inofensiv. Dar nu trebuie să se uite faptul că astăzi, multe persoane și organizații aparțin unor rețele ce se extind peste granițele naționale și oricine poate fi un element al mai multor structuri de acest fel.

Într-adevăr, acțiunea forțelor spontane de ordine și a regulilor de comportare care fac posibilă formarea unor astfel de structuri ordonate pe care noi le numim societăți, devine complet inteligibilă (și în același timp incompetență noastră de a înțelege cum

Texte fundamentale

funcționează în cele mai mici amănunte devină evidentă) numai dacă sistemul conștiinții de suprapunerea unor astfel de structuri.

Oricine este conștient de natura complexă a acestei rețele de relații care determină procesul societății, ar trebui să fie dispus să recunoască antropomorfismul eronat al concepției de societate care „acționează” sau „vrea” ceva. Inițial, socialistii au încercat să ascundă faptul că propunerile lor se limitau de fapt la încercarea de a mări puterile de constrângere ale guvernării atunci cînd preferau să vorbească despre „socializarea” mai degrabă decât de „naționalizare” sau „politizarea” mijloacelor de producție, etc. și acest lucru i-a condus din ce în ce mai mult spre interpretarea antropomorfică a societății, adică spre acea tendință de a interpreta rezultatele proceselor spontane ca fiind conduse de o „voiță” sau ca fiind produse sau posibile de produs datorită unui plan, lucru care este atât de adinc însăși în structura gîndirii omului primitiv. Nu numai că majoritatea proceselor de evoluție a societății au loc fără ca cineva să le dorească sau să le prevadă dar acesta este și motivul pentru care ele conduc la o evoluție culturală. Într-un proces dirijat nu poate rezulta ceva mai grandios decât prevedea mintea care dirijează. Numai celui ce dirijează i se va permite să profite de această experiență. O societate în curs de dezvoltare nu avansează pentru că guvernarea îi furnizează idei noi ci avansează datorită unor căi și metode pe care le testează constant. și, repet, condițiile generale favorabile sunt cele care ajută persoane necunoscute, în situații necunoscute să aducă îmbunătățiri pe care nici o autoritate supremă nu le poate face.

Respectarea regulilor jocului nu este corect apreciată

Descoperirea faptului că respectarea regulilor jocului mărește șansele tuturor, chiar cu riscul ca rezultatele unora să fie mult mai proaste decât în alte condiții, a făcut ca liberalismul clasic să aibă ca scop eliminarea completă a puterii din determinarea veniturilor relative cîștigate pe piață. Această măsură, combinată cu aceea de a descoperi riscurile furnizând în afara pieței un venit minim uniform pentru toți cei care dintr-un motiv sau altul nu pot cîștiga nici măcar astă pe piață, nu mai oferă nici o justificare morală pentru determinarea forțată a veniturilor relative de către guvernare sau alt grup organizat. Într-adevăr, apare ca o datorie a guvernării nu numai abținerea sa din amestecarea în joc ci și prevenirea arogării unei asemenea puteri de către un alt grup organizat.

Într-o astfel de orînduire, în care folosirea forței pentru determinarea poziției materiale relative sau absolute este în principiu exclusă, ceea ce o persoană ar trebui să fie pusă să facă în interesul tuturor, nu este o chestiune ce privește justiția, tot așa cum nici problema remunerării care ar trebui să i se ofere nu ține de justiție. Utilitatea socială relativă a diverselor activități pe care o persoană le face sau chiar a diferitelor activități pe care mai multe persoane le fac nu sunt din păcate chestiuni de competență justiției, ci rezultatul unor evenimente care nu pot fi prevăzute sau controlate. Ceea ce publicul și, din păcate, și mulți economisti reputați nu pot înțelege este că prețurile oferite pentru servicii, în acest proces, nu reprezintă remunerări ale unor persoane pentru ceea ce au realizat, ci semnele care le indică ce ar trebui să facă astă în interesul lor cît și în interesul general.

E de-a dreptul stupidă prezentarea diverselor premii pe care unele persoane le cîștigă la jocul pe care am învățat să-l jucăm, (pentru că acesta asigură folosirea din plin a cunoștințelor și îndemnărilor fiecăruia) ca și cînd participanții ar fi „tratați” diferit de societate. Chiar dacă poziția inițială este determinată de circumstanțe accidentale ale istoriei anterioare, de-a lungul căreia jocul se poate să nu fi fost întotdeauna jucat cînstit, dacă jîlul este de a oferi șanse maxime oamenilor ca atare și fără nici o constrîngere

arbitrară, ne putem atinge scopurile numai tratîndu-i conform acelorași reguli, ignorînd diferențele lor reale, lăsînd ca rezultatul să fie decis de către restrukturările constante ale ordinii economice care sunt determinate de rezultatele pe care nimici nu le poate prevedea.

Concepția de bază a liberalismului clasic, singura care poate face ca o guvernare să fie decentă și imparțială, este că guvernarea trebuie să-i considere pe toți oamenii egali, oricînd de inegal ar fi ei de fapt, și că tot așa cum limitează (sau ajută) acțiunile unuia, ea trebuie să limiteze (sau se ajute) acțiunile celorlalți, conform acelorași reguli abstractive. Nimeni nu pretinde ceva de la guvernare pentru că este bogat sau sărac, cu excepția protecției împotriva violenței și asigurării unui venit minim sigur atunci cînd lucrurile nu merg bine. Chiar constatarea faptică a inegalității indivizilor și transformarea acesteia într-un motiv pentru constrîngerea discriminatorie este o încărcare a condițiilor de bază conform căror omul liber se supune guvernării.

Acest joc nu-l avantajează doar pe învingător, deoarece cîștigul său, datorat faptului că i-a servit pe ceilalți cît a putut de bine, este întotdeauna doar o parte din ceea ce a adăugat la produsul social; și doar respectînd regulile acestui joc putem asigura acel nivel înalt de utilizare a resurselor pe care nici o altă metodă cunoscută nu o poate realiza.

Extra-guvernarea intereselor organizate și hipertrofia guvernării

Multe dintre defectele grave ale guvernării contemporane, recunoscute și deplină de mulți, dar considerate consecințe inevitabile ale democrației, sunt de fapt doar consecințele caracterului nelimitat al

nu este încă clar și anume că sub această formă de guvernare, tot ce stă în puterea constituțională a guvernării poate fi obținut cu forță, chiar împotriva unei judecări mai bune, dacă cei ce beneficiază de aceste măsuri sunt „grupuri oscilante” pe al căror suport se bazează majoritatea guvernării. Consecința este că aparatul de interes particulare organizate care are ca scop doar exercitarea presiunii asupra guvernării, devine cea mai grea povară care forțează guvernarea să devină dăunătoare.

Pretextul că toate aceste trăsături ale corporatismului incipient care formează extra-guvernarea sunt necesare pentru a sfătuvi guvernarea în ceea ce privește efectele probabile ale deciziilor sale, de-abia dacă poate fi luat în serios. Nu voi încerca aici să estimez cît de mare este proporția celor mai buni și mai informați membri ai societății care sunt deja absorbiți în aceste activități anti-sociale, dar voi scoate în evidență faptul că ambele părți, numite acum eufemistic „parteneri sociali” (sozialpartner) sunt frecvent forțate să abată atenția celor mai buni oameni de la nevoie publicului la sarcina de a minimiza eforturile delui alt. Am foarte puține de adăugat la descrierea perfectă a mechanismului acestui proces de guvernare prin coaliții de interese organizate, descriere pe care Prof. Mancur Olson Jr. a făcut-o în carte sa „Logica acțiunii collective”, și de aceea voi recapitula doar cîteva idei.

Desigur, orice presiune exercitată asupra guvernării pentru a-și folosi puterile de constrîngere în beneficiul unor anumite grupuri, este oricînd dăunătoare. Dar este de neîrtă că pretinză că toate au aceeași poziție în acest caz și că, de pildă, presiunea pe care o pot exercita firmele și societățile mari este comparabilă cu aceea a organizațiilor muncitorii, care în majoritatea țărilor au fost autorizate de lege sau de putere să folosească constrîngerea pentru a obține susținerea proprii politici. Întrucît din motive așa-zise „sociale” au fost conferite privilegii unice sindicatelor, de care nici guvernarea nu beneficiează, organizațiile de muncitori au obținut posibilitatea de a

exploata alii muncitori, privindu-i total de posibilitatea unor slujbe bune, deși acest lucru este încă ignorat în mod convențional, forța principală a sindicatelor constă azi doar în permisiunea ce li se dă, de a folosi puterea pentru a împiedica alii muncitori să facă munca pe care ar dorii să o facă.

Dar în afară de faptul că exercitîndu-și această putere, anumite sindicate nu pot realiza decât o îmbunătățire relativă a salariilor membrilor lor, cu prețul reducerii productivității generale a muncii, și astfel și a nivelului general al salariilor reale, combinat cu dificultatea în care pot pune o guvernare care controlează sumele de bani ce își pierd valoarea, acest sistem distrug rapid ordinea economică. Sindicatelor pot pune acum guvernările în fața următoarei alternative: ori sporesc inflația, ori sunt făcute răspunzătoare pentru somajul provocat de politica salarială a sindicatelor (în special de politica lor de a menține constante relațiile dintre salariile diferitelor sindicate). Această poziție va distrugă foarte curînd întreaga ordine a pieței, probabil prin controlul asupra prețurilor pe care guvernul trebuie să-l impună din cauza inflației.

În acest moment, putem începe să discutăm dacă nu rolul complet pe care îl are extra-guvernarea în creștere, cel puțin amenințarea pe care o reprezintă dezvoltarea nelimitată a mecanismului guvernamental, adică birocrația. Democrația pare a deveni atotcuprinzătoare, dar în același timp, la nivel guvernamental, ea devine o imposibilitate. Este o iluzie să crezi că poporul sau reprezentanții lui aleși, pot guverna o societate complexă în cele mai mici detalii. Guvernarea bazată pe sprijinul general al unei majorități va continua desigur să ia decizii mai importante, astă după cît nu va fi influențată de impulsul unor decizii anterioare. Dar guvernarea devine deja astă de complexă încît este inevitabil ca membrii săi, și sefii ai diferitelor departamente, să nu devină

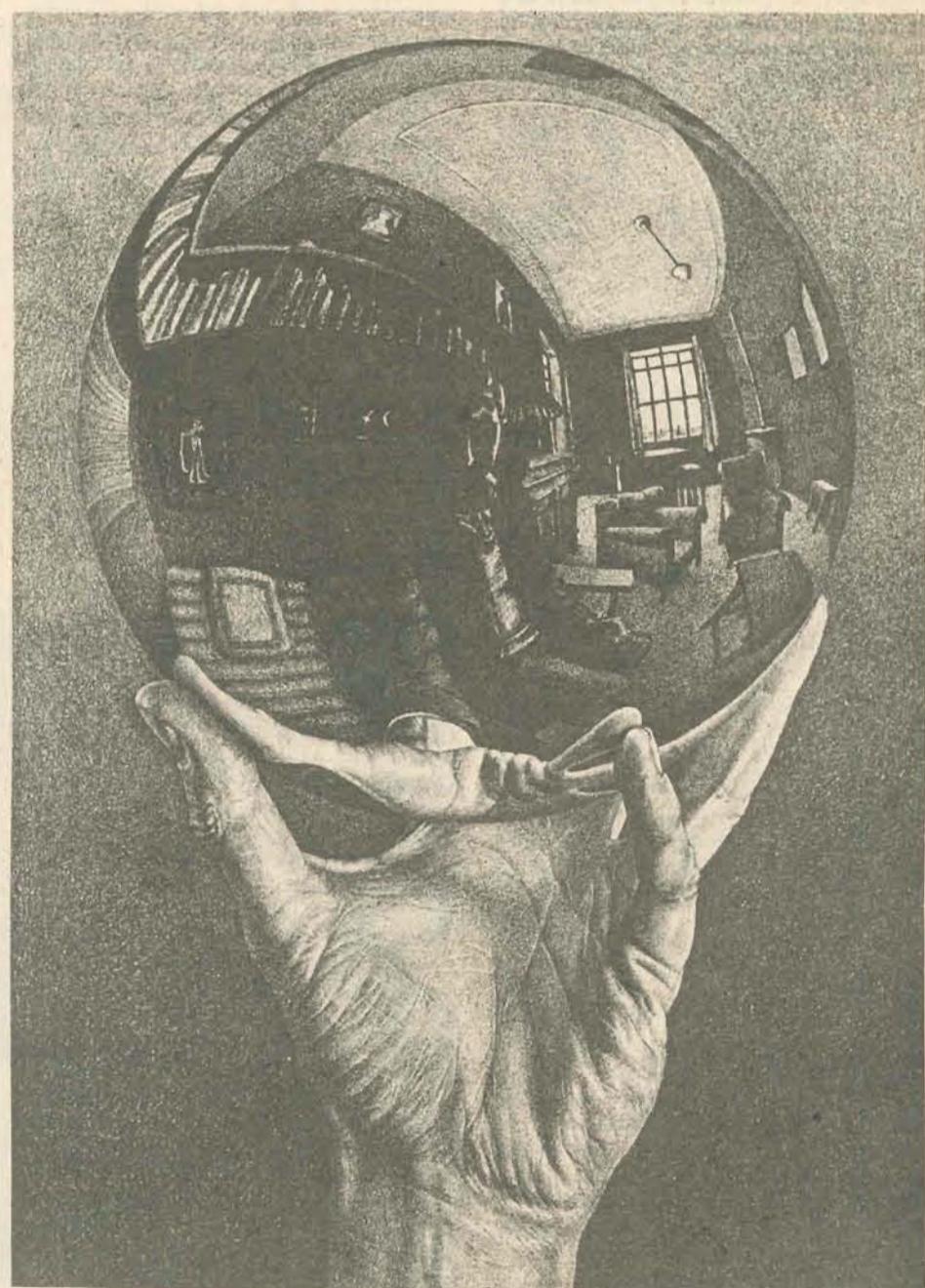
din ce în ce mai mult niște marionete ale birocrației, căreia îi vor da „indicații generale”, executarea tuturor detaliilor depinzînd totuși de funcționarea acestei birocrații. Guvernările socialiste au motive îndreptățite să politicizeze această birocrație, pentru că pe baza ei, deși nu în orice organism democratic, se iau din ce în ce mai multe decizii cruciale. Nici o putere totalitară nu poate fi obținută fără birocrație.

Democrație nelimitată și centralizare

Efectele democrației nelimitate sunt cel mai clar ilustrate de creșterea generală a puterii guvernării centrale prin asumarea funcțiilor anterior îndeplinite de autorități regionale sau locale. Excepțind probabil doar Elveția, guvernarea centrală nu numai că a devenit aproape peste tot guvernarea prin excelență, dar ea acaparează din ce în ce mai multe activități. S-a ajuns să se considere ca inevitabil și natural faptul că în plus o națiune este guvernată în primul rînd din capitala națională și că această putere centrală determină o structură comună a legilor (sau cel puțin asigură existența unei legi precise care regleză relațiile dintre locuitori); în plus, din ce în ce mai multe servicii pe care guvernarea le face pentru populație provin dintr-un singur punct de comandă-deși în multe părți ale lumii, tendințe recente de secesiune vădesc existența unei averisuni crescînd față de această situație.

Recent, creșterea puterilor guvernării centrale a fost susținută de planificatorii centrali care, atunci cînd au dat gres la nivel regional sau local, au pretins ca pentru a fi eficiente, programele lor trebuie aplicate pe o scară mai largă. Eșecul în rezolvarea problemelor unei categorii mijlocii era

(continuare în pagina 28)



Texte fundamentale

(urmăre din pagina 27)

deseori transformat în pretext pentru a încerca aplicarea unor programe mai ambițioase și din ce în ce mai nepotrivite pentru conducerea sau controlul central al autorităților.

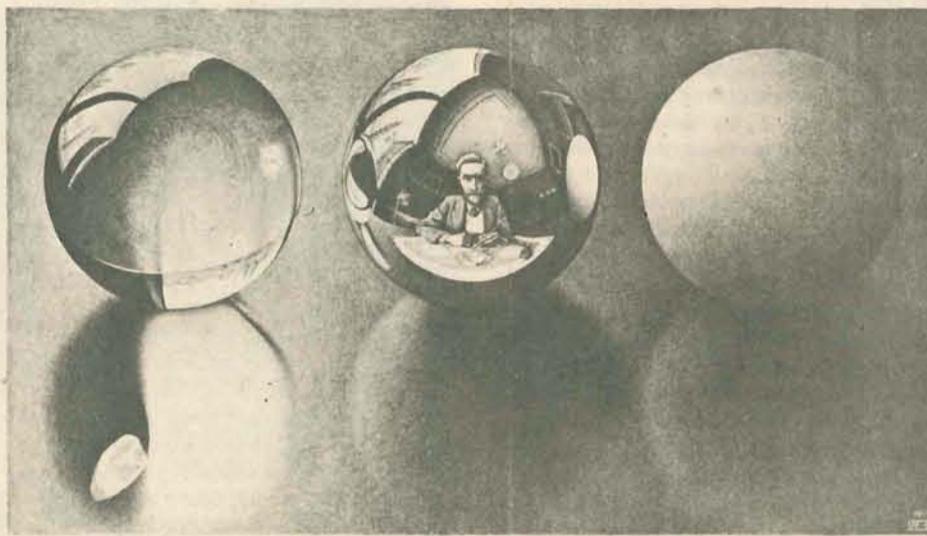
Dar motivul decisiv al creșterii preponderenței guvernării centrale în epoca modernă este că doar la acel nivel (cel puțin în statele unitare) legislația avea puterea nelimitată pe care nici o legislație nu ar trebui să o aibă, și care îi permitea să și ajusteze „legile” astfel încât să dea administrației puterea să folosească măsurile discreționare și discriminatorii necesare pentru a realiza controlul dorit asupra procesului economic. Dacă guvernarea centrală poate ordona multe lucruri pe care guvernarea locală nu le poate ordona, atunci cea mai ușoară cale de a satisface cerințele de grup este de a împinge decizia în sus, spre autoritatea care detine aceste puteri. Dacă legislativul național (și în cazul federațiilor, cel statal) este deposat de puterea de a folosi legislația pentru a atribui puteri discreționare administrației, atunci se îndepărtează cauza principală a centralizării progresive a întregii administrații.

Transferarea politicii interne guvernării locale

Fără aceste puteri arbitrale conferite în mod necugetat „legislativelor”, întreaga structură a guvernărilor s-ar fi dezvoltat fără îndoială în direcții foarte diferite. Dacă întreaga administrație s-ar supune unei legi uniforme pe care nu ar putea să-o modifice și pe care nimeni nu ar putea să-o schimbe pentru a servi scopuri administrative specifice; abuzul legislației în beneficiul intereselor speciale ar înceta. Multe dintre serviciile asigurate acum de guvernarea centrală ar putea fi transferate autorităților regionale sau locale astfel încât acestea să aibă puterea de a determina rata sporirii impozitelor, putind însă să le perceapă sau să le aloce doar conform legilor generale emise de legislativul central.

Cred că rezultatul ar fi transformarea guvernărilor locale și chiar regionale în cvasi-societăți comerciale, în slujba cetățenilor. Ele ar trebui să ofere o combinație de avantaj și de costuri care să facă viața pe teritoriul lor cel puțin tot astăt de atractivă ca și în celelalte zone apropiate în care ar putea ajunge potențialii cetățeni. Presupunând că puterile guvernărilor locale sunt atât de limitate prin lege încât nu pot împiedica migrația liberă; și nu pot face discriminări în impozitare, interesul lor ar fi să-i atragă pe cei care, în aceste condiții pot aduce cea mai mare contribuție la produsul comun.

A reîncredința conducerea celei mai mari părți a activităților de deservire ale guvernării unor unități mai mici ar duce probabil la redeșteptarea unui spirit comunal care a fost în mare parte sufocat de centralizare. Caracterul inuman al societății moderne nu se datorează în cea mai mare măsură caracterului impersonal al procesului economic, în cadrul căruia omul modern e obligat să lucreze pentru un scop pe care nu-l cunoaște, ci se datorează faptului că centralizarea politică l-a privat pe om de șansa de a avea ceva de spus în modelarea mediului pe care îl cunoaște. Marea Societate nu poate fi decât o societate abstractă, o ordine economică de care individul profită obținând mijloace pentru toate scopurile sale, și la care trebuie să-și găsească contribuția anonimă. Aceasta nu-i satisfacă nevoile lui emoționale, personale. Pentru individul obișnuit ar fi mult mai important să ia parte la conducerea treburilor sale locale care acum sunt luate din mânile celor pe care îi cunoaște și în care poate avea încredere și transferate unei birocrații mai îndepărtate care este pentru el o mașină inumană. Este desigur profitabil ca individului să i se trezească interesul și să fie determinat să contribuie cu cunoștințele și opinii sale la domeniul pe care îl cunoaște. În schimb, dacă este chemat să-și exprime opinia în probleme care evident nu-l privesc, atunci el va disprețui orice fel de politică.



Abolirea monopolului guvernării asupra serviciilor

Desigur, nu este nevoie că guvernarea centrală să decidă cine e îndreptățit să facă diferite servicii și nici nu e de dorit că ea să detină puterea de a face așa ceva. Deși uneori doar organele guvernamentale împoternicite să percepă taxe pot face aumite servicii, nu există totuși nici o justificare pentru ca ele să posede drepturi exclusive pentru a presta un anumit serviciu. Deși poate rezulta că prestatatorul de servicii desemnat este mult mai îndreptățit să facă un serviciu decât oricare alt competitor particular, și astfel obține de facto monopolul, societatea nu are nici un interes să-i acorde monopolul legal asupra unei activități oarecare. Aceasta înseamnă, desigur, că ar trebui ca organele guvernamentale cărora li se permite să-și exercite puterea de a percepe taxe pentru a finanța astfel de servicii, să li se ceară să ramburseze taxele percepute pentru aceste servicii tuturor celor care preferă să obțină serviciile pe alte căi. Aceasta se aplică fără excepție tuturor serviciilor asupra cărora guvernarea are monopolul legal sau aspiră să-l obțină, cu singura excepție a menținerii și întăririi legii și în acest scop (și în scopul apărării împotriva inamicilor externi) a unei forțe armate; adică toate serviciile începând cu educația, și terminând cu transportul și comunicațiile, inclusiv poșta, telegraful, telefonul, radiodifuziunea, așa numitele „servicii publice”, cele cîteva asigurări „sociale” și mai presus de toate, emiterea banilor. E posibil ca acesta servicii pentru moment să fie mai bine îndeplinite de către un monopol de factu dar nu putem nici să asigurăm îmbunătățiri, nici să ne protejăm de excrocherii dacă nu există posibilitatea ca altcineva să ofere servicii de acest gen mai bune.

În ceea ce privește majoritatea subiectelor abordate în acest ultim capitol, nu pot intra într-o discuție mai detaliată despre serviciile care sunt făcute azi de guvernare; dar în unele din cazurile acestea, problema dacă guvernarea ar trebui să fie singura care să aibă dreptul la ele este de o importanță decisivă, și nu este doar o problemă de eficiență, ci are o însemnatate crucială în păstrarea unei societăți libere. În aceste cazuri, obiecția împotriva unor monopoluri ale puterii guvernamentale trebuie să fie mai serioasă, chiar dacă un astfel de monopol ar permite servicii de o calitate superioară. Putem descoperi de exemplu că monopolul guvernării asupra radiofuziunii se poate dovedi o amenințare a libertății politice tot atât de mare cum ar fi abolirea libertății presei. Sistemul poștal este un alt exemplu unde monopolul predominant al guvernării este doar rezultatul eforturilor acesteia de a controla activitățile particulare și în multe părți ale lumii acest monopol a dus la o deteriorare constantă a serviciilor.

Mai presus de toate, trebuie să subliniez că în timp ce lucrăm la această carte, din considerente atât economice cât și politice, am ajuns la convingerea că un sistem economic liber nu va mai lucra din nou satisfăcător și nu îi vom mai putea îndepărta efectele

serioase sau nu vom mai putea opri creșterea importanței guvernării, dacă monopolul emiterii banilor nu va fi luat de la guvernare. M-am văzut obligat să dezvolt această discuție într-o carte separată și într-adevăr simt acum că toate măsurile împotriva asuprinii și abuzurilor de putere ale guvernării care ar fi luate în cazul restrukturării guvernării în direcție pe care le-am sugerat în acest volum, nu ar fi de nici un folos dacă în același timp controlul guvernamental asupra rezervei de bani nu ar fi desființat. Din moment ce sunt convins că nu mai sunt posibile acum legi rigide care să asigure o rezervă de bani a guvernării pentru a fi satisfăcute cererile legitime de bani și în același timp pentru a stabiliza valoarea acelor bani, mi se pare că nu mai există nici o modalitate de a realiza aceste lucruri decât înlocuind monedele naționale actuale cu diverse monede competitive oferite de întreprinderi particulare, din care publicul să fie liber să aleagă pe aceea care îi folosește cel mai bine la tranzacții.

Acest lucru mi se pare atât de important încât consolidarea acestui principiu cu ajutorul unor clauze speciale ar fi esențială pentru constituirea unui popor liber. Iată un exemplu: „Parlamentul nu va emite nici o lege care să îngădească dreptul oricărui de a deține, a cumpăra, a vinde sau a înmormânta, a încheia și a garanta contracte, a calcula și a-și păstra conturile în orice fel de monedă dorește”. Deși acest lucru este subînțeles în principiu de bază prin care guvernarea poate garanta sau interzice diverse acțiuni numai prin regulamente generale abstrakte, aplicate în mod egal la toată lumea, inclusiv la guvernare, această aplicare specială a principiului este încă prea puțin familiară pentru ca tribunalele să înțeleagă că prerogativele vechi ale guvernării nu mai sunt recunoscute decât dacă sunt explicit formulate în constituție.

Detronarea politicului

Deși am dorit ca la sfîrșitul acestei lucrări să dau unele indicații în privința implicațiilor principiilor prezентate în politica internațională, îmi este imposibil să fac acest lucru fără a mări în mod exagerat lungimea expunerii. De asemenea ar fi nevoie de studii pe care nu sunt dispusi să le fac în acest moment. Cred că cititorul nu îi va fi greu să vadă modul în care demolarea statului monolitic și principiul puterii supreme limitează îndeplinirea sarcinilor esențiale negative - puterea de a spune nu - și restrîngerea puterilor pozitive doar la instituțiile care acționează conform unor reguli pe care nu le pot schimba, trebuie să fie aplicate la un nivel mai înalt al organizării internaționale. Așa cum am sugerat mai devreme, mi se pare că în acest secol, încercările noastre de a crea o guvernare internațională, capabilă să asigure pacea au fost prost direcționate: a fost creat un număr mare de autorități specializate care urmăresc anumite reglementări în loc să aibă ca scop o adeverăată lege internațională care să limiteze puterile guvernărilor naționale de a-și face rău reciproc. Dacă valorile supreme sunt negative, nu numai regulile comune supreme

dar și autoritățile supreme ar trebui să fie limitate doar la interdicții.

Nu mai există îndoială că politicul în general a devenit mult prea important, mult prea costisitor și dăunător, și că el absorbe mult prea multă energie mentală și resurse materiale, pierzând însă din ce în ce mai mult respectul și susținerea plină de înțelegere a publicului larg care a început să-l privească drept un rău necesar dar incurabil și care trebuie suportat. Amploarea prezentă, izolare și totuși universalitatea întregului aparat al politicului nu reprezintă o alegore a oamenilor ci rezultatul unui mecanism care a fost instituit după bunul său plac fără să i se prevadă efectele. Guvernarea nu este acum, bineînțeles o ființă umană în care poti avea încredere, cum mai poate încă sugera unei judecății naive idealul moștenit de bun conducător. Ea nu e nici rezultatul înțelepciunii reunite a reprezentanților de încredere a căror majoritate poate hotărî care este cea mai bună soluție. Este o mașină condusă de „nevoie politice” care sunt doar foarte puțin afectate de opinile majorității.

Legislația că atare este o chestiune de principii de lungă durată și nu de interes personale, toate măsurile speciale pe care guvernarea le ia trebuind să devină rezultatul politicilor de zi cu zi. Este o iluzie să crezi că asemenea măsuri specifice sunt în mod normal determinate de necesități obiective asupra cărora toți oamenii înțelepți ar trebui să cadă de acord. Întotdeauna obiectivele spre care se tinde sunt puse în balanță cu costurile; nu există teste obiective pentru a determina importanța relativă a ceea ce poate fi realizat și aceea ce trebuie sacrificat. Există o diferență între legile generale care au ca scop mărirea sănătății tuturor, asigurând o ordine în care există perspective bune pentru găsirea unui partener în vederea unei tranzacții favorabile ambelor părți și măsurile de constrângere care au ca scop favorizarea anumitor persoane sau grupuri. Astăzi timpul este legitim ca guvernarea să folosească forță pentru a efectua o redistribuire a beneficiilor materiale - și aceasta este esența socialismului - nu se pot înfrâna instincțele rapace ale tuturor grupurilor care doresc mai mult pentru ele. Odată ce politicul devine o luptă decisivă pentru obținerea unei părți din plăcinta veniturilor, o guvernare decentă este imposibilă. Din aceasta cauză se impune ca folosirea constrângerei pentru a asigura un anumite venit unor grupuri (în afară de venitul minim pentru cei care nu pot cîști mai mult pe piață) să fie scoasă în afara legii și considerată imorală și anti-socială.

Astăzi, singurii deținători ai puterii, cărora nu li se interzice nimic de către nici o lege și care sunt conduși de necesitățile politice ale unei amenințări care merge după bunul său plac și-a numită legiuitorii. Dar această formă de democrație larg răspîndită este pînă la urmă autodistructivă pentru că impune guvernărilor sarcini care nu se bazează și nu se pot baza pe opțiunile unei majorități. Deci este necesar ca aceste puteri să fi eliminate pentru a proteja democrația de ea însăși.

O constituție de genul celei propuse aici ar face imposibile toate măsurile de redistribuire socialiste. Acest lucru nu este mai puțin justificat decât orice altă limitare constituțională a puterii care intenționează să facă imposibilă distrugerea democrației și apariția puterilor totalitare. Măcar atunci cînd va veni momentul, și nu cred că mai este mult pînă atunci, în care ne vom da seama că ideile tradiționale ale socialismului sunt o iluzie, va fi nevoie de măsuri împotriva infecției frecvente cu astfel de iluzii care pot cauza din nou o alunecare potrivită spre socialism.

În acel scop nu este de ajuns să fie opriți cei ce doresc să distrugă democrația pentru a realiza socialismul, sau doar cei pe de-antregul angajați într-un program socialist. Cea mai puternică susținere a acestui curent pro-socialist vine astăzi din partea celor care pretind că nu doresc nici capitalism nici socialism, ci „o cale de mijloc” sau „o trea lume”. A-i urma pe aceștia înseamnă a o lăsi sigur pe calea socialismului, pentru ca odată ce li s-a permis politicilor să intervină în

Texte fundamentale

ordinea spontană a pieței în folosul unor anumite grupuri, ei nu pot refuza această concesie nici unui grup pe care se bazează susținerea lor. Astfel, ei inițiază un proces cumulativ care datorită unei necesități interne duce dacă nu la aceea ce își imaginează socialistii, atunci la o dominare în continuă creștere a procesului economic de către politic.

Nu există un al treilea principiu pentru organizarea procesului economic care poate fi ales în mod rational pentru a obține rezultatele dorite, în afară de o piață care funcționează și în care nimici nu poate decide cît de bogăți vor fi anumiți indivizi sau anumite grupuri, sau o conducere centrală în care un grup organizat în folosul puterii hotărăște cine să o dețină. Cele două principii sunt ireconciliabile din moment ce orice combinare a lor impiedică realizarea scopurilor amândură. Și în timp ce nu vom putea ajunge niciodată la ceea ce își imaginează socialistii, permisiunea dată politicienilor de a garanta beneficii speciale celor de care au nevoie pentru a-i susține, trebuie totuși să distrugă ordinea automată a pieței care servește binelui general și să o înlocuiască cu ordinea impusă cu forță, determinată de o voiajă umană arbitrară. Sîntem puși în față unei alegeri obligatorii între două principii ireconciliabile și oricît de departe am fi de realizarea completă a oricărui dintre ele, nu poate fi vorba de nici un compromis durabil. Oricare principiu l-am punte la baza acțiunilor noastre, el ne va conduce indiscutabil spre ceva imperfect, dar care va semăna din ce în ce mai mult cu una dintre cele două extreme.

Odată ce recunoaștem clar că socialismul ca și fascismul, ca și comunismul, duce inevitabil spre statul totalitar și distrugerea ordinii democratice, este absolut legitim să ne luăm măsuri împotriva alunecării nechibzuite către un sistem socialist, măsuri constituționale care să nu permită guvernării deținerei unor puteri discriminatorii de constrângere, chiar dacă în momentul respectiv pot părea că sunt folosite în scopuri bune.

Deși deseori pare prea puțin adevărat, lumea socială este guvernată de-a lungul timpului de anumite principii morale în care oamenii cred în mare măsură. Singurul principiu moral care a făcut vreodată posibilă evoluția unei civilizații a fost principiul libertății individuale, ceea ce înseamnă că individul se conduce în luarea decizilor după reguli de bună purtare și nu după anumite ordine. Într-o societate de oameni liberi nu pot exista principii de comportare colectivă care să-l încăuzeze pe individ. Sîntem datorii ca tot ceea ce am realizat să punem la dispoziția indivizilor pentru a le asigura șansa de a-și crea fiecare un domeniu protejat („proprietatea lor) în cadrul căruia să-și poată folosi abilitatea în propriile lor scopuri. Socialismul nu are nici un principiu de comportament individual și totuși aspiră la o stare de lucruri pe care nici o acțiune morală a unor inividui nu o poate realiza.

Ultima luptă împotriva puterii arbitrate de-abia urmează să se dea - lupta împotriva socialismului, pentru abolirea tuturor puterilor de constrângere care conduc efortul individual și în mod deliberat distribuie rezultatele sale. Aștept cu nerăbdare vremurile cînd acest caracter totalitarist și esențialmente arbitrat al socialismului va fi înțeleas în aceeași măsură în care a fost înțeleas și caracterul comunismului și al fascismului și cînd barierile constituționale împotriva oricarei încercări de a obține astfel de puteri totalitare sub orice pretext vor fi aprobată de toată lumea.

Am încercat în aceste volume (și în studiul separat despre rolul banilor într-o societate liberă) să creionez o cale de ieșire din procesul de generare a formei existente de guvernare și să construiesc o alternativă intelectuală pentru cazarile extreme cînd nu vom avea de ales și va trebui să înlocuim structura subredă cu un edificiu mai bun în loc să recurgem din disperare la un fel de regim dictatorial. Guvernarea este în mod necesar un produs al proiectelor intelectuale. Dacă îi putem da o formă care să asigure un

Lexicon

Ludwig von MISES

Economist și filosof social (1881- 1973), născut la Lemberg în imperiul austro-ungar. Cartea sa Teoria banilor și a creditului (Theorie des Geldes und der Umleufsmittel, 1912) a depășit handicapul școlii austriece de a integra teoria banilor într-o analiză a utilității marginale, (cunoscută și sub numele de "ciclul austriac"). Anticipind cu mult realizările școlii economice de la Cambridge, Mises a dezvoltat analiza balanței lichidităților, oferind în același timp singura teorie a ciclului de afaceri capabilă să explice ciclul general al economiei și sistemului de prețuri. În lucrările următoare (Geldwert stabilisierung und Konjunkturpolitik, 1928 și Die Ursachen der Wirtschaftskrise, 1931), el și-a dezvoltat tema ciclului, anticipind și explicind marea depresie economică din anii următori. Încă de la mijlocul deceniului al treilea, L. von Mises a exercitat o mare influență, fiind profesor la Universitatea din Viena, consilier al Camerei Austriece de Comerț, fondator al Institutului Austriac de Cercetare a Ciclului de Afaceri, avînd o

mulțime de discipoli în Austria, Germania și Anglia (F.Machlup, W.Röpke, O.Morgenstern, L.Robbins, și Friedrich von Hayek, cel care avea să se afirme la London School of Economics).

Să-a cîștigat o imensă reputație ca prominent critic al socialismului (Die Gemeinwirtschaft, în 1922, cunoscută și în traducerea engleză Socialism: An Economic and Sociological Analysis) și al intervenționismului, demonstrînd eşecul planificării economice sociale. Vastele sale preocupări au inclus metodologia (Epistemological Problems of Economics, 1933), teorie economică generală (Nationalökonomie: Theorie des Handelns und Wirtschaftsens).

Între 1934 și 1940 a predat la Institutul de Studii Internaționale de la Geneva, după care a emigrat în S.U.A., unde a publicat Bureaucracy, Omnipotent Government: The Price of the Total State and Total War (critica totalitarismului burocratic), Theory and History: An Interpretation of Social and Economic Evolution, The Ultimate Foundation of Economic Science: An Essay on Method (critica pozitivismului), ceea ce l-a menținut în mod constant în centrul atenției.

cadrul favorabil pentru libera dezvoltare a societății, fără să permită nimănui să dețină puterea de a controla această dezvoltare în mod special, putem speră că vom asista la continuarea dezvoltării societății. Ar fi trebuit să fi învățat destul pentru a evita distrugerea civilizației noastre prin înăbușirea procesului spontan al interacțiunii dintre indivizi datorită încredințării conducerii unei autorități. Dar pentru a evita acest lucru trebuie să împrăștiem iluzia că putem deliberat „crea viitorul omenirii” aşa cum a exprimat recent un sociolog socialist hybrisul caracteristic. Aceasta este concluzia finală a studiului acestor probleme, căruia m-am devotat timp de 40 de ani, de cînd am devenit cîștigent de procesul de Ultragru și Declin al Rajunii care a continuat în toată această perioadă. □

Citatul de la începutul capitolului este tradus din versiunea originală în limba germană a lucrării lui Albert Schweitzer, „Kultur und Ethik, Kulturphilosophie” vol. 2 (Berna, 1923) pg. XIX. În traducerea în limba engleză publicată sub titlul „Civilization and Ethics” (Londra 1923) pasajul va fi găsit la pg. XVIII.

Note:

1. A se compara cu K.R. Popper, „Societatea deschisă și dușmanii săi” (ed. a V-a, Londra, 1974) vol. 1, pg. 124:

Vom distinge două tipuri mari de guvernare. Primul tip constă în guvernări de care putem scăpa fără vîrsare de sânge - de exemplu, pe calea alegerilor generale; prin asta se înțelege că instituțiile sociale pun la dispoziție metode prin care conducătorii pot fi îndepărtați de către cei conduși, iar

tradițiile sociale prezintă siguranță că aceste instituții nu pot fi distruse cu ușurință de către cei ce au puterea. Al doilea tip constă în guvernări de care cei conduși nu pot scăpa decât pe calea unei revoluții victorioase - adică, de cele mai multe ori, nu pot scăpa deloc. Sugerez termenul de „democrație” pentru guvernările de tipul întâi și cel de „tiranie” sau „dictatură” pentru al doilea tip. Cred că aceasta corespunde uzajului tradițional. Legat de ceea ce urmează pe tema caracterului negativ al celor mai înalte valori politice, a se compara și K.R. Popper - „Ipoteze și respingeri” (ed. a II-a, Londra, 1965) pg. 230.

11. Această slăbiciune a guvernării în cazul unei democrații omnipoiente a fost cu clarivizune observată de specialistul german în științe politice, Carl Schmitt, care a înțeles (probabil în anii 1920), caracterul formei de guvernare care se dezvoltă, mult mai bine decât majoritatea oamenilor și apoi, în mod constant, a atacat ceea ce mi se pare astăzii moral cît și intelectual o latură greșită. Compară, de exemplu, în eseul său „Legalität und Legitimität” din 1923 (retipărit în: Verfassungsrechtliche Aufsätze, Berlin 1958, pg. 342):

Ein pluralistischer Parteienstaat wird nicht aus Stärke und Kraft, sondern aus Schwäche „total“; er interveniert in alle Lebensgebiete, weil er die Ansprüche aller Interessenten erfüllen muss. Insbesondere muss er sich in das Gebiet der bisher straatsfreien Wirtschaft begeben, auch wenn er dort auf jede Leitung und Politischen Einfluss verzichtet.

Multe dintre aceste concluzii importante erau deja formulate în 1926 în carte sa: „Die geistesgeschichtliche Lage des

Parlamentarismus.”

13. Harvard University Press, 1965. Compară și introducerea mea la traducerea în germană a acestei cărți, făcută de membrii seminarului meu de la Freiburg și publicată sub titlu „Die Logik des Kollektiven Handelns” (Tübingen, 1968).

14. Desigur că din astfel de situații rezultă multe probleme care au fost îndelung discutate de liberalii englezi din secolul nouăprezece, legate de lupta lor împotriva legilor de stabilitate. Comentarii pe această temă, interesante și astăzi se pot găsi în cartea lui Edwin Cann „Istoria taxelor locale în Anglia” (ed. a II-a, Londra, 1912).

Una dintre cele mai dificile probleme este probabil cum trebuie și cum poate fi combinată dorința de a atrage și a reține locuitorii, cu libertatea de a alege cine să fie respins și cine să fie acceptat drept membru al unei anumite comunități. Libertatea de a migra este un principiu larg acceptat și pe de altădată admirabil al liberalismului, dar trebuie oare să dea dreptul străinului de a se stabili într-o anumită comunitate unde nu este binevenit? Are el dreptul de a pretinde să i se dea o slujbă sau să i se vîndă o casă dacă nici un locuitor nu vrea să facă acest lucru? În mod clar, ar trebui să aibă dreptul să accepte o slujbă sau să cumpere o casă dacă i se oferă. Dar au oare locuitorii datoria de a-i oferi aceste două lucruri? Sau refuzul lor ar trebui considerat o ofensă? Statele elvețiene și tiroleze au o modalitate de a nu-i accepta pe străini care nici nu încalcă și nici nu se bazează pe vreo lege. Este acest lucru antiliberal, sau este justificat moral? Pentru comunitățile vechi, deținute, nu am răspunsuri sigure la aceste întrebări. Dar pentru dezvoltarea viitoare, așa cum am arătat și în „Constituția libertății” pg. 349 se poate da un răspuns bazat pe ideea de extindere a proprietății, făcînd diferență între dreptul de proprietate absolută asupra pămîntului deținut de către o corporație și arendarea pe termen foarte lung a unor bucați de pămînt de către proprietari, fapt care să asigure acestora o protecție față de schimbările nedoreite din vecinătate. O astfel de corporație trebuie să fie liberă să decidă cui dorește să arendeze pămîntul.

15. Compară pasajul din J.A. Schumpeter, op. cit. pg. 258:

Aria restrînsă pe care mintea individualului cetățean poate să o cuprindă și să o perceapă drept reală, constă în mare, în lucrurile care îl privesc în mod direct: familia, afacerile, prietenii și dușmanii, orașul sau cartierul sau casa, biserică, sindicatul sau orice alt grup social al căruia membru este - lucrurile pe care le poate observa personal, lucrurile care îi sunt familiare, indiferent de ceea ce află din ziare, pe care poate să le influențeze sau să le stăpînească direct și pentru care i se dezvoltă o responsabilitate, determinată de o relație directă cu efectele favorabile sau nefavorabile ale desfășurării unei acțiuni.

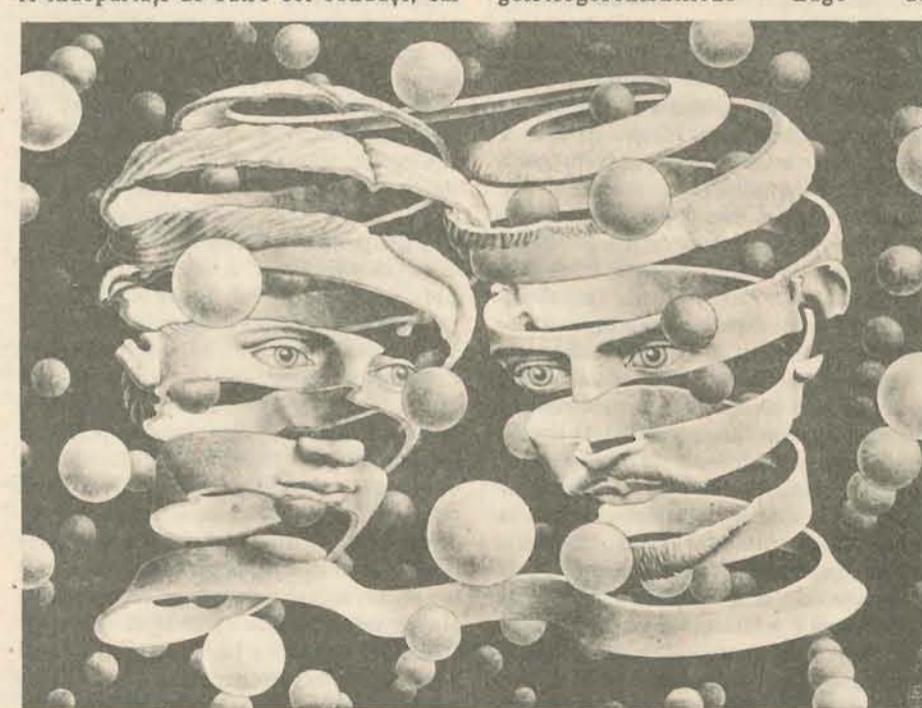
16. Denationalizarea monedei - O aprefundare a subiectului (ediția a doua adăugită, Institutul de Politică Economică, Londra, 1978)

19. Aceasta este titlul pe care am intenționat să-l dau unei lucrări pe care am gîndit-o în 1939, în care prima parte era intitulată „Hybrisul rațiunii” și era urmată de o a doua parte „Răsplata unei societăți planificate”. Doar o parte a acestui plan a fost îndeplinită și fragmentele realizate au fost publicate mai întâi în Economica 1941-5 și apoi retipărite într-un volum intitulat Contra-revoluția științei (Chicago 1952) iar traducerea germană i-am dat mai tîrziu titlul Missbrauch und Verfall der Vernunft (Frankfurt, 1959) atunci cînd a devenit evident că nu voi reuși să termin lucrarea conform planului inițial. Drumul spre sclavie (Londra și Chicago, 1944) era o schiță avansată a celei de a doua părți din planul inițial. Dar am avut nevoie de 40 de ani pentru a medita asupra ideii acesteia.

Fragmente din Law, Legislation, and Liberty, vol. 3, (1979)

Traducere de

SIMONA PREDA



Hayek sau economia politică a libertății

Motto: "Sîntem în fiecare zi
prizonierii ideilor noastre"

(Hayek)

Cu peste o jumătate de veac în urmă J.M. Keynes spunea: "Adevărate sau false, ideile economiștilor și filosofilor politici au o cu mult mai mare importanță reală decât se crede în general. La drept vorbind, lumea e condusă aproape exclusiv de ele. Oamenii de acțiune care se cred eliberați cu totul de influențele doctrinale sunt de obicei sclavii unui economist din trecut". Întrreaga carieră intelectuală și viață a lui Friedrich von Hayek (1899-1992) ilustrează perfect adevărul cuvintelor de mai sus. Economistul și filosoful politic Hayek este unul dintre reperile fundamentale ale veacului nostru pe care îl-a străbătut de la un căpăt la altul, iar destinul lui este indisolubil legat de mizeria și slendoarea acestuia din urmă. Aflat pe rînd în atenția sau dizgrația opiniei publice și a establishmentului, Hayek a fost în anii din urmă, pînă la trecerea sa în nefinljă (petrecută în martie 1992), un adevărat "guru" al liberalismului, inspiratorul multor conducători conservatori și analiști politici occidentali cărora le-a oferit fundamentalul teoretic al convingerilor și planurilor lor de acțiune. În 1974 i-a fost acordat premiul Nobel în economie pentru "lucrările de pionierat în teoria fluctuațiilor economice și monetare și pentru analiza penetrantă a interdependenței dintre fenomenele economice, sociale și instituționale". În plus, prăbușirea spectaculoasă și bruscă a societăților totalitare închise din Estul Europei a adus supra confirmare tezelor pe care - deopotrivă în economie și filosofie politică - Hayek le-a susținut vreme de mai bine de jumătate de secol. Cum se explică aşadar "mitul" și cazul Hayek? Care este originea lor și cum au evoluat ele în decursul timpului?

Există în fapt "doi" Hayek sau, mai exact spus, două fațete majore ale personajului Friedrich von Hayek: cel de dinaintea războiului, tîrnul brilant economist austriac (numit la doar 28 ani director al Institutului Austriae de Cercetări Economice din Viena), emigrat ulterior în Marea Britanie și devenit profesor la celebra London School of Economics și cel de după război, un fel de Casandra solitară (după expresiva formulă a lui Henri Lepage), căzut oarecum în dizgrația comunității științifice dominate de viziunea marelui său rival Keynes și preocupat mai puțin de economie în sensul strict al cuvîntului și mai mult de filosofia politică, de o reflecție sistematică asupra fundamentelor filosofice ale instituțiilor și valorilor democrației occidentale, ale cărei principii fundamentale le-a apărat timp de o viață.

Economistul Hayek, susținător ardent al principiilor economiei de piață libere, s-a format, prin urmare, în acel focar miraculos de cultură care a fost Viena primei părți a secolului nostru, acea Vienă în care au creat și de unde au plecat ulterior spirite luminate și deschizătoare de-drumuri precum Popper și Freud, Musil și Karl Polanyi, Wittgenstein și Ludwig von Mises. În economie, Viena avea de asemenea o bogată și valoroasă tradiție, căci aici se formase celebra școală de la Viena de care se leagă apariția unei noi paradigmă în teoria economică, marginalismul, prezent în operele (fundamentale pentru economia neo-clasică modernă) ale lui Carl Menger (1840-1921), Eugen von Böhm-Bawerk (1851-1914) și Friedrich von Wieser (1851-1926). Tîrnul Hayek se leagă în această perioadă de mai vîrstnicului său coleg, Ludwig von Mises, care publicase în 1912 o lucrare fundamentală

AURELIAN CRĂIUȚU

The essay outlines the major stages of the economist Friedrich Augustus von Hayek (1899-1992) life and work; it explores his first Viennese years and highlights the publication of Hayek's first book, Prices and Production (1931) that triggered the famous controversy with Keynes. The essay evokes also the moment when Hayek was awarded the Nobel Prize (1974).

The author focuses on the analysis of the concept of knowledge, which is identified as the axis of Hayek's economic theory. Hayek's assumptions of the fragmentariness of knowledge of the economic environment actually lead him to argue and assert the superiority of free-market economy against the centralized and planned economy. His taking sides against any kind of totalitarianism (constructivism) is fully illustrated through fragments from his The Road to Serfdom (1944), that decisively influenced the political views of many conservative leaders, Margaret Thatcher including.

(Teoria monedei și a creditului), în care afirma pentru prima oară că, pentru a înțelege logica și secretul fluctuațiilor economice, trebuie să studiem mai întîi modul în care moneda intră în sistemul economic și afectează mecanismul care leagă între ele deciziile agenților individuali. Această idee îl va urmări apoi pe Hayek de-a lungul anilor și-l va conduce în final la formularea unei explicații proprii a marii crize din 1922 bazate pe studierea rolului fundamental al creditului în declanșarea ei.

În fapt, acesta este un moment decisiv în evoluția ulterioară a lui Hayek, un moment care a stat la originea controversei sale cu Keynes, a cărui carte despre criza din 1929 avea să apară mai tîrziu, în 1936. În februarie 1929, după un voiaj fructuos în Statele Unite și reluind o serie de argumente din prima sa carte publicată (*Geldtheorie und Konjunkturtheorie*), Hayek își exprimă pentru prima dată neîncrederea sa funciară în privința perspectivelor continuării fazei de expansiune a economiei mondiale (și, mai ales, a celei americane), anunțând astfel o criză economică iminentă. Cîteva luni mai tîrziu crahul din Wall Street îi confirma pe deplin asteptările. Hayek este invitat apoi, doi ani mai tîrziu, de către tîrnul său confrate Lionel Robbins, să țină o serie de conferințe la London School of Economics care vor duce ulterior la publicarea unei alte cărji, *Prices and Production* (1931). Mesajul lui Hayek adresat auditoriului său britanic din Houghton Street este unul extrem de simplu: "Noi putem, eventual, să prevenim o criză, controlind expansiunea economică din timp; dar, odată declanșată, nu mai putem face nimic pentru a ieși din criză înaintea termenului său natural". Reluind, cum spuneam, valoroasa intuiție a lui von Mises, Hayek se concentrează în special asupra efectelor perturbatoare ale unei inflații a creditului în întregul sistem economic, și cu deosebire asupra interdependenței dintre deciziile întreprinzătorilor la nivel microeconomic, în diferitele stadii ale producției (în amonte și în aval). Macroeconomia ortodoxă reprezentată de școală de la Cambridge (din care făcea parte și Keynes ce publicare în 1930 al său *Treatise on Money*) se preocupă în primul rînd de studierea relațiilor dintre variabilele macroeconomice precum nivelul general al prejurilor, producția, investițiile, economiile și somajul, afîndîndu-se astfel oarecum la antipodul demersului lui Hayek. Concluzia acestuia este deconcertantă prin simplitatea sa: departe de a fi un simplu accident, criza este mai curînd rezultatul logic al unui proces care începe odată cu expansiunea economică. Ea nu este simplu rezultat al vreunei scăderi sau insuficiențe conjecturale a cererii globale (cum avea să susțină ulterior Keynes), ci

consecința firească a dislocării progresive, a sistemului fundamental de prețuri relative care, într-o economie complexă, asigură coordonarea deciziilor micro-economice în diversele stadii ale activității de producție. Principala cauză a acestei dislocări este, în viziunea înnoitoare a lui Hayek, de origine monetară, ea provocînd "o epidemie de decizii economice eronate". (Hayek anticipează astfel analiza monetară a crizei făcută peste decenii de Milton Friedman). Recesiunea care urmează în mod ineluctabil are rolul de a corecta și de a amenda aceste decizii greșite, ceea ce explică de altfel creșterea numărului de falimente și, implicit, a somajului.

"Este carte cea mai confuză pe care am citit-o vreodată" avea să declare Keynes după lectura conferințelor tîrnului său confrate austriac, a cărui "odisee" avea să înceapă curînd, odată cu rivalitatea dintre ei. Teza lui Keynes, potrivit căreia, pentru a ieși din criză și a reduce somajul trebuie încurajată cererea globală de bunuri și servicii (inclusiv sau mai ales prin intervenția Statului) devine în timp ideea directoare a aproape întregii comunități științifice, care se îndepărtează de Hayek, uînd în același timp că acesta propusese înaintea lui Keynes o analiză pertinentă a funcționării unei economii monetare de producție. În același timp, se declanșează rivalitatea dintre London School of Economics (atașată, prin Lionel Robbins, de viziunea și ideile lui Hayek) și Școala de la Cambridge, grupată în jurul lui Keynes. Hayek se angajează personal în această polemică afirmind: "Gîndirea lui Keynes are ca principal neajuns acela de a elimina sistematic luarea în calcul a multiplelor relații între prețuri ce constituie lumea reală". Polemica trece apoi oceanul și grupează, pe de-o parte, susținători ai lui Hayek (în special la Chicago, unde de altfel Hayek avea să se stabilească temporar în 1952) și, pe de altă parte, admiratorii necondiționați ai lui Keynes (printre ei, Alvin Hansen, co-autor, alături de John Hicks, al celebrului model IS-LM). Începutul cu începutul, lumea academică (și nu numai) se îndreaptă definitiv spre Keynes.

"Violența atacurilor care au fost atunci declanșate împotriva mea, își amintește Hayek, a fost incredibil. Ideile mele puteau fi cu greu acceptate de către oamenii politici și de consilierii lor, întrucît ele conduceau la denunțul caracterul pernicios al oricăriei politici de management monetar sau bugetar. Dimpotrivă, teoriile lui Keynes aveau drept principala atracție faptul de a promite o nouă eră al cărei artizan principal era economistul". Hayek refuză sau ezită să critique deschis "Teoria Generală" a lui Keynes și întră de acum înainte într-un lung con de umbră, care va dura cu aproximativ pînă la începutul anilor '70. O nuanțare a poziției sale o va face

abia în 1975, cu ocazia redactării unui cuvînt introductiv la versiunea franceză a cărji sale din 1931, Prices and Productions ""Eu nu am afirmat niciodată că politicele keynesiste de stimulare bugetară sau monetară a cererii globale n-ar avea nici un efect asupra nivelului de ocupare a mîinii de lucru sau asupra nivelului producției, după cum nu am negat nici faptul că uneori, atunci condițiile politice o reclamă, e necesar de a recurge la aceste metode disperate. Cu toate acestea însă, rămîn convins că locurile de muncă create prin aceste tehnici sunt funciarmente instabile și nu permit garantarea menținerii unui nivel înalt al ocupației".

Polemica aceasta mai are însă o altă semnificație majoră: ea marchează, fie și indirect, începutul luptei pe care Hayek o va duce de acum înainte, pînă la sfîrșitul vieții sale, împotriva principiilor colectiviste, de stînga sau de dreapta, care au bulversat destinul secolului nostru. Opunîndu-se lui Keynes, Hayek combătea în același timp implicarea prea activă a statului în economie, care în viziunea lui amenință fundamentele economiei de piață, deschizînd astfel drum totalitarismului. Înscriindu-se încă o dată în linia de gîndire a prietenului său vienez, Ludwig von Mises, autor al unei fundamentale și vizionare cărji despre socialism (1921), Hayek arată că într-o economie dirijată calculul economic devine imposibil, datorită perturbării sistemului de prețuri libere relative care asigură, singur, utilizarea eficientă a resurselor rare ale societății. Calculul economic rațional e posibil doar acolo unde există prețuri libere; or, într-o economie socialistă central planificată nu mai există prețuri libere care să reflecte raportul dintre cerere și ofertă pe piață, prin urmare nu mai poate exista nici un calcul economic propriu-zis, ceea ce condamnă pe termen lung sistemul la ineficiență cronică și la o risipire a resurselor societății. În 1937, Hayek editează o culegere de studii, care își propunea să arate tocmai ineficiența și aberația economiilor dirijate, iar în 1938 participă ca invitat principal la coloquiu Walter Lippmann care adunase la acea dată la Paris pe cei mai importanți gînditori și economiști liberali ai lumii (Lippmann era autorul unei celebre cărji apărute în 1937: *The Good Society* o adevărată apologie a liberalismului și un grav rechizitoriu al doctrinelor colectiviste și, avant-la-lettre, al teoriei Statului-providență). Mesajul său anti-colectivist avea să se cristalizeze apoi prin publicarea în 1944, în Marea Britanie, a unei celebre cărji: *The Road to Serfdom* (Calea către servitute). Scrisă pentru publicul occidental, mai exact spus, pentru a-i risipi iluziile ideologice cu privire la doctrinele colectiviste (cu referire specială la socialism și comunism, care au făcut, după inspirata expresie a lui Pierre Manent, un "salt mortal" în raport cu liberalismul clasic), carteia lui Hayek, care se spune că a influențat în tinerețe pe Margaret Thatcher, avea să cucerească o anumită popularitate, cu deosebire în rîndul spiritelor îngrijorate de ascensiunea etatismului în Europa și preocupate de salvagardarea principiilor fundamentale ale economiei de piață libere (proprietatea privată, concurența, prețurile libere, responsabilitatea individuală). "Socialismul nu este o utopie, ci o tragedie": aceste cuvînte inspirate ale lui Wilhelm Röpke, spirit aflat lui Hayek și autor al unei fundamentale trilogii liberale (Criza societății contemporane în 1942, *Civitas Humana* în 1944 și *Ordinea Internațională* în

Comentarii

1946), definesc perfect mesajul cărții lui Hayek: "Adversarul libertăților, explică acesta în Calea către servitute, nu este doar nazismul german sau fascismul italian. El este de asemenea prezent în Est, odată cu diviziile (pe atunci aliate cu Occidentul în lupta împotriva lui Hitler - n.m.) ale lui Stalin. El e în același timp - și mai ales - în noi însăși: este iluzia omului prometeic, hrănitor de o filosofie socială de tip constructivist, care concepe societățile umane mai curând ca niște materiale (pasive) de modelat decât ca niște sisteme evolutive în care civilizația este rezultatul unei creșteri spontane și nu al vreunei voințe". În viziunea lui Hayek, constructiviste sătăcătoare doctrine care pretind să subordoneze "construcția" unei societăți unui plan general elaborat de o instanță colectivă, pretins "luminată" sau omniscientă (statul însuși e vizat aici). Sunt, prin urmare, anti-liberale și potențial totalitare toate acele măsuri și proiecte care urmăresc să subordoneze comportamentul indivizilor unor scopuri colective hipostaziate în instanțe supreme. Mefient față de toate aceste scopuri colective și încrezător în ordinea "spontană" (fără a fi partizan al unui liberalism absolut), Hayek consideră că instituțiile pieței libere, ca și cele ale democrației reprezentative în general, sănătoase să fie încrezătoare de a se adapta la situații relativ simple, concurență, ca singura metodă susceptibilă de a realiza coordonarea acțiunilor individuale, este reclamată de însăși complexitatea diviziunii muncii în epoca modernă. Controlul și planificarea nu ar prezenta dificultăți dacă situația ar fi astăzi de simplă făcătoare să poată fi cuprinsă cu privirea de către un singur om sau de către un consiliu restrâns. Atunci cind, însă, factorii ce trebuie luati în calcul devin astăzi de numeroși făcătoare și imposibilă o vizionare de ansamblu a întregului, descentralizarea se impune cu necesitate". Ne aflăm aici în miezul sistemului teoretic al lui Hayek care acordă prioritate conceptului de informație (knowledge), analizat într-un celebru ese, *The Use of Knowledge in Society* în 1945: având în vedere faptul că, în general, cunoașterea mediului economic nu există niciodată și nicăieri sub o formă concentrată sau agregată, ci doar sub forma unor fragmente de informație (cunoaștere) dispersate între o multitudine de agenți individuali, pentru a crea o minimă ordine economică și nevoie de a obține cea mai bună utilizare posibilă (în condițiile date) a informației și a resurselor deținute de fiecare în parte, în scopuri limitate a căror importanță este cunoscută și judecată de către acești actori individuali. Hayek se îndepărtează astfel, într-un fel, de tradiția neo-clasică pentru care problema economică fundamentală a unei societăți o reprezintă alocarea resurselor sale rare și își îndreaptă atenția asupra utilizării informației, prin definirea dispersată și incompletă, economia de piață nemaifiind, prin urmare, definită astăzi în raport cu conceptul de raritate, cînd mai ales în raport cu cel de informație. Prin faptul că este și un mijloc de descoperire și transmitere a informației, piața, prin sistemul prejurilor libere, este singura instanță impersonală care e capabilă să creeze o minimă ordine economică rațională. Prin această inovație, Hayek tranșează în același timp alte trei chestiuni majore: e vorba despre (1) oportunitatea (și limitele) planificării, (2) ineficiența controlului economic absolut și (3) problema intervenției statului în economie. Nu e vorba, în viziunea lui Hayek, de a tagădui oportunitatea oricărei forme de planism, ci doar a planificării centralizate, realizate de o instanță centrală care se vrea și se crede a fi omniscientă și atotputernică. Impossibilitatea unei astfel de planificări rezultă tocmai din caracterul esențialmente fragmentar al informației, care face ca actorii individuali să fie, fiecare în parte, singurii cunoștori ai devenirei și la timpul oportun ai schimbărilor ce intervin în mediul economic aflat într-o permanentă metamorfoză: "Controversa între suporterii planificării și adversarii lor este, în realitate, o controversă asupra celui mai potrivit mijloc de a o realiza".

Problema care se pune nu este aceea dacă avem sau nu nevoie de o prognoză și o "planificare" a acțiunilor noastre, ci aceea de a stabili cine este cel mai indicat să o facă: guvernul (statul) la nivel central sau indivizi însăși la nivel descentralizat. Asupra acestei probleme celebră va fi peste decenii, la începutul anilor 70, polemica pe care Hayek este de a satisface un maximum de nevoi

umane fără a fi nevoie în același timp ca indivizii să se pună mai întâi de acord cu toții asupra scopurilor pe care trebuie să le urmărească apoi colectivitatea din care ei fac parte.

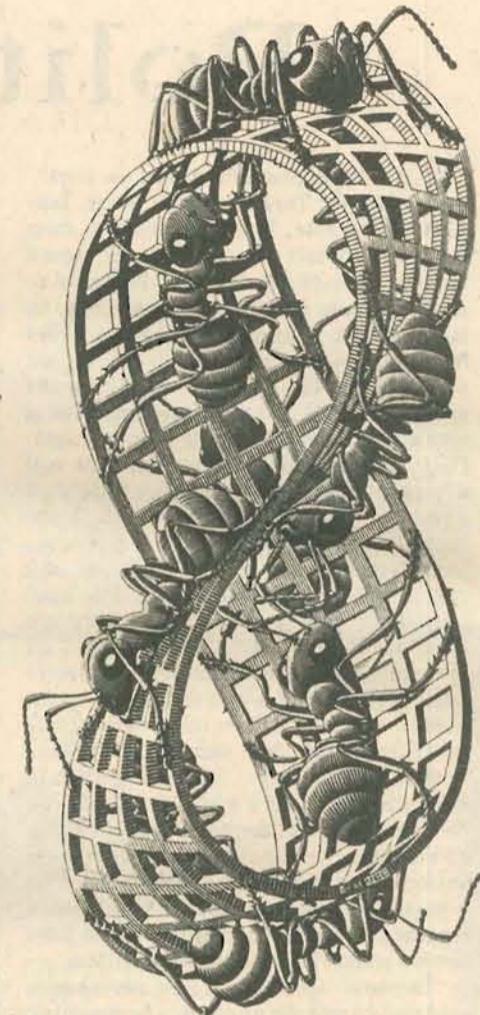
În sfîrșit, a treia funcție a pieței are în vedere stimularea agenților individuali de a căuta și a lua decizii raționale. Existenza unei piețe libere care permite o cooperare liberă între o multitudine de actori sociali - proprietari - și care garantează în același timp această proprietate reprezentă fundamentalul însuși al eficienței economice și al libertății economice și politice. Hayek subliniază, de altfel, faptul că răspîndirea pe scară largă a proprietății, pe lîngă celelalte efecte arătate, contribuie la dinamizarea și responsabilizarea agenților economici, pe care-i incită la inovație și creativitate permanentă.

Concurența și descentralizarea sunt astfel cunțele-cheie ale viziunii economice a lui Hayek: "Departate de a fi potrivită doar unor situații relativ simple, concurența, ca singura metodă susceptibilă de a realiza coordonarea acțiunilor individuale, este reclamată de însăși complexitatea diviziunii muncii în epoca modernă. Controlul și planificarea nu ar prezenta dificultăți dacă situația ar fi astăzi de simplă făcătoare să poată fi cuprinsă cu privirea de către un singur om sau de către un consiliu restrâns. Atunci cind, însă, factorii ce trebuie luati în calcul devin astăzi de numeroși făcătoare și imposibilă o vizionare de ansamblu a întregului, descentralizarea se impune cu necesitate". Ne aflăm aici în miezul sistemului teoretic al lui Hayek care acordă prioritate conceptului de informație (knowledge), analizat într-un celebru ese,

The Use of Knowledge in Society în 1945: având în vedere faptul că, în general, cunoașterea mediului economic nu există niciodată și nicăieri sub o formă concentrată sau agregată, ci doar sub forma unor fragmente de informație (cunoaștere) dispersate între o multitudine de agenți individuali, pentru a crea o minimă ordine economică și nevoie de a obține cea mai bună utilizare posibilă (în condițiile date) a informației și a resurselor deținute de fiecare în parte, în scopuri limitate a căror importanță este cunoscută și judecată de către acești actori individuali. Hayek se îndepărtează astfel, într-un fel, de tradiția neo-clasică pentru care problema economică fundamentală a unei societăți o reprezintă alocarea resurselor sale rare și își îndreaptă atenția asupra utilizării informației, prin definirea dispersată și incompletă, economia de piață nemaifiind, prin urmare, definită astăzi în raport cu conceptul de raritate, cînd mai ales în raport cu cel de informație. Prin faptul că este și un mijloc de descoperire și transmitere a informației, piața, prin sistemul prejurilor libere, este singura instanță impersonală care e capabilă să creeze o minimă ordine economică rațională. Prin această inovație, Hayek tranșează în același timp alte trei chestiuni majore: e vorba despre (1)

oportunitatea (și limitele) planificării, (2) ineficiența controlului economic absolut și (3) problema intervenției statului în economie. Nu e vorba, în viziunea lui Hayek, de a tagădui oportunitatea oricărei forme de planism, ci doar a planificării centralizate, realizate de o instanță centrală care se vrea și se crede a fi omniscientă și atotputernică. Impossibilitatea unei astfel de planificări rezultă tocmai din caracterul esențialmente fragmentar al informației, care face ca actorii individuali să fie, fiecare în parte, singurii cunoștori ai devenirei și la timpul oportun ai schimbărilor ce intervin în mediul economic aflat într-o permanentă metamorfoză: "Controversa între suporterii planificării și adversarii lor este, în realitate, o controversă asupra celui mai potrivit mijloc de a o realiza".

Cel de-al doilea Hayek, cel de după război, se va dedica, aşa cum aminteam anterior, mai mult filosofiei politice care e astăzi însă cu să se economisească politica de libertăți și a cărei sumă va fi peste decenii celabro sa trilogie *Law, Legislation, and Liberty* (1973, 1976, 1979). Cu toate acestea însă, economistul Hayek este permanent prezent în atenția opiniei publice și a comunității științifice, cu astăzi mult cu cît stagiația apărută la începutul anilor 70 nu mai poate fi explicată satisfăcător de paradigmă keynesistă. Hayek apare ca un pionier al cercetărilor - de acum înapoi la modă - asupra fundamentelor microeconomice ale dezechilibrelor macroeconomice (în principal, inflația și



șomajul), domeniul aflat în legătură cu noua teorie a echilibrelor nonwalrasiene (teoria dezechilibrelor), ale cărei fundamente fusese precizate abia în a doua parte a anilor 60. De aceea, s-a putut afirma, cu titlu de ipoteză însă, că macroeconomia modernă este într-o mai mare măsură continuatoarea lui Hayek decât a lui Keynes (deși și el a fost revendicat drept părintele teoriei dezechilibrelor sau chiar al neoliberalismului!!).

Reîntors în Europa, mai întâi în Austria națională și apoi în Germania, la Freiburg-im-Breisgau (pe urmele lui Heidegger), Hayek își contemplă apoi în liniste succesul, fiind venerat de întreaga lume, ca un fel de "paleoliberal" (expresia îi aparține lui Pierre Rosanvallon). Christian Descamps care îi luase în 1984 un interviu pentru *Le Monde* afirmase textual: "Aveam impresia că strîngeam mîna invizibilă a lui Adam Smith". Devenit, cum spuneam, un adevarat mit (după ce fusese mult timp un adevarat caz), Hayek mai are la 89 ani vigoarea de a publica o lucrare, *The Fatal Conceit* (1988) în care reafirmă credo-ul său liberal și convingerea să fermă în caracterul efemer al socialismului, care nu este decât resurecția unor instincte atavice.

Astăzi, cind nu mai e printre noi, și simțim încă prezența în mijlocul unei lumi care redescoperă, cu deosebire, în Estul și Centrul Europei, forța, adevarul dar și limitele principiilor liberale. Pe cind și prima traducere a lui Hayek în limba română? □

Aurelian Crăiuțu, 26 years, fellow-researcher at the Institute of National Economy, member of the Group for Social Dialogue in Bucharest. The French Government awarded A. Crăiuțu a scholarship for one year (Oct. 1990-Sept. 1991). he is Associate-Professor at the Chair of Political Philosophy in the International Faculty of Human Science, at the university of Bucharest.

Politica și omul politic

MAX WEBER

(...) "Orice Stat este fondat pe forță", spunea într-o zi Trotski la Brest-Litovsk. Într-adevăr, aşa este. Dacă ar fi existat doar structuri sociale din care să lipsească violență, conceptul de Stat ar fi dispărut și n-ar mai subzista decât ceea ce se numește, în sensul propriu al termenului, "anarhia". Fără îndoială, violența nu este singurul mijloc normal al Statului, dar ea este mijlocul său specific. În zilele noastre, relația dintre Stat și violență este deosebit de intimă. Dintotdeauna, grupările politice cele mai diverse, începând cu clanul familial, au conceput violența fizică drept mijlocul normal de exercitare a puterii. Dimpotrivă, Statul contemporan trebuie conceput ca o comunitate umană care, în limitele unui teritoriu determinat - noțiunea de teritoriu fiind una dintre caracteristicile sale -, își revendică cu succes monopolul violenței fizice legitime. Cu adevărat specific epocii noastre este faptul că ea nu acordă tuturor celorlalte grupări, după cum nici indivizilor, dreptul de a face apel la violență decât în măsura în care Statul o tolerează: aceasta este deci unica sursă a "dreptului" la violență. În consecință, prin politică noi înțelegem ansamblul eforturilor care se fac cu scopul de a participa la putere sau de a influența repartizarea puterii, fie între State, fie între diverse grupuri în interiorul aceleiași Stat.

In mare, această definiție corespunde modului curent de utilizare a termenului. Când spunem despre o problemă că este "politică", despre un ministru sau despre un funcționar că sunt "poliți", sau despre o decizie că este determinată de "politici", prin aceasta trebuie să se înțeleagă, în primul caz, că rezolvarea acestei probleme este determinată de interesele repartizării, conservării sau transferului de putere; în al doilea caz, că aceiași factori condiționează sfera de activitate a funcționarului despre care e vorba; iar în ultimul caz, că ei determină această decizie. Orice om care face politică aspiră la putere - fie că el o consideră ca un mijloc în serviciul altor scopuri, ideale sau egoiste, fie că o dorește "pentru ea însăși", pentru a se bucura de sentimentul prestigiului pe care aceasta i-l conferă.

Ca toate celelalte grupări politice care l-au precedat în istorie, Statul constă dintr-un raport de dominație a omului asupra omului, bazat pe mijlocul violenței legitime (adică pe violență care este considerată ca legitimă). Statul nu poate deci exista decât cu condiția ca oamenii dominați să se supună autorității revendicate de fiecare dată de dominatori. Atunci, se pun următoarele întrebări: în ce condiții și de ce se supun ei? Pe ce justificări interne și pe ce mijloace externe se sprijină această dominație?

În principiu, există trei rațiuni interne care justifică dominația și, în consecință, există trei fundamente ale legitimății. Mai întâi, autoritatea "eternului ieri", adică cea a cutumelor sanctificate prin validitatea lor imemorială și prin tradiția de a fi respectate. Aceasta este puterea "tradițională", pe care patriarhul sau seniorul local o exercitău altădată. Pe al doilea loc se situează autoritatea intemeiată pe grăția personală și extraordinară a unui individ (charisma); ea se caracterizează prin devotamentul cu totul personal al supușilor la cauza unui om și prin încrederea acestora în însăși persoana lui care se singularizează datorită unor calități prodicioase, a eroismului sau a altor particularități exemplare ce fac din el un conducător. Aceasta este puterea "charismatică" exercitată de profet, sau, în domeniul politic, de conducătorul militar, de suveran, de marele demagog ori de șeful unui partid politic. Există, în sfîrșit, autoritatea care se impune în virtutea "legalității", a încrederii în validitatea unui statut legal și a unei "competențe" pozitive, bazate pe reguli stabilite în mod rațional, cu alte cuvinte,

autoritatea fondată pe respectarea unor obligații dintr-un anumit statut. Aceasta este puterea pe care o exercită "slujbașul" Statului modern, la fel ca și toți cei care dețin puterea într-o manieră similară.

E de la sine înțeles că, în realitate, obedieneța supușilor este condiționată de motive extrem de puternice, generate de frică sau de speranță - fie frica de răzbunarea unor puteri magice sau de aceea a deținătorilor puterii, fie speranța într-o recompensă, aici sau pe lumea cealaltă; dar ea poate fi condiționată și de alte interese extrem de diverse. Vom reveni curând la acestea. Oricum, de fiecare dată cind ne întrebăm despre fundamentele care "legitimează" supunerea, înțîlnim sigur aceste trei forme "pure" pe care le-am indicat.

Aceste reprezentări, ca și justificarea lor internă, au o mare importanță și pentru structura dominației. Sigur că în realitate nu se întâlnesc decât foarte rare aceste tipuri pure. Totuși, nu putem expune în detaliu varietățile, tranzitările și combinațiile extrem de complexe ale acestor tipuri; un astfel de studiu face parte dintr-o "teorie generală a Statului".

Pentru moment, ne vom îndrepta atenția în mod deosebit asupra celui de-al doilea tip de legitimitate, adică asupra puterii izvorite din "charisma" pur personală a "șefului". În ultimă instanță, acest tip ne conduce la ideea de vocație, unde îi regăsim trăsăturile cele mai caracteristice. Dacă unii se abandonează charismei profetului, comandanțului militar, marelui demagog din ecclesia sau din Parlament, asta înseamnă că fiecare din aceștia, trece drept "chinez" în forul lui interior pentru rolul de conducător de oameni, care nu îi se supun în virtutea unei tradiții sau a unei legi, ci pentru că au încredere în el. În mod cert, dacă el este mai mult decât un mic parvenit al momentului va trăi pentru cauza sa, căutând să-și împlinească opera. În schimb, devotamentul celor care îi se supun, nu se adresează decât persoanei lui și calităților sale personale, fie că acești supuși sunt discipoli, credincioși, sau chiar luptători legați de conducătorul său. Istoria ne arată că se întâlnesc șefi charismatiči în toate domeniile și în toate epociile istorice. Totuși, ei au apărut sub aspectul a două figuri esențiale, aceea a magicianului și a profetului, pe de o parte, și aceea a conducătorului războinic desemnat prin vot, a șefului de bandă și a condotierului, pe de altă parte. Dar ceea ce este propriu Occidentului - și ce ne interesează înțelesebi - , este figura "demagogului". Aceasta n-a triumfat decât în Occident, în sunul orașelor independente, mai ales în țările de civilizație mediteraneană. În zilele noastre, acest tip se prezintă ca "șef al unui partid parlamentar"; situație înțîlnită numai în Occident, în Statele constituționale.

Acest gen de oameni politici prin "vocație", în sensul propriu al termenului, nu constituie, evident, în nici o țară, singura figură determinantă a acțiunii politice și a luptei pentru putere. Factorul decisiv constă mai degrabă în natura mijloacelor de care dispun oamenii politici. În ce fel se manifestă forțele politice dominante pentru a-și afirma autoritatea? Această întrebare se referă la formele de dominare și, în consecință, se referă și la formele de dominare politică, fie ea tradițională, legalistă sau charismatică. (...)

Există două moduri de a face politică. Trăind "pentru" politică sau trăind "din" politică. Această opoziție nu are nimic exclusiv, ci, mai degrabă, se întâmplă ambele în acele același timp. Cel care trăiește "pentru" politică face din ea, în sensul cel mai profund al termenului, "scopul vieții sale", fie pentru că găsește o plăcere în simpla posesie a puterii, fie pentru că această

activitate îi permite să-și afle echilibrul intern și să-și exprime valoarea personală punându-se în serviciul unei "cauze" care dă un sens vieții sale. Aceasta este sensul profund în care orice om serios care trăiește pentru o cauză, trăiește, de asemenea, și din ea. Distincția pe care o facem are deci la bază un aspect extrem de important al condiției omului politic și anume aspectul economic. Vom spune deci că cel care vede în politică o sursă permanentă de venituri "trăiește din politică" și că, în caz contrar, el trăiește "pentru" politică. În regimul bazat pe proprietate privată, este necesar să fie reunite anumite condiții, triviale dacă vreți, pentru ca un om să poată trăi "pentru" politică, în sensul menționat. Omul politic trebuie atunci să fie economic independent de veniturile pe care activitatea politică îi le-a-are procura. Astă înseamnă că este indispensabil ca el să posede o avere personală sau să ocupe o situație socială care să-i asigure venituri suficiente. Cel puțin așa este în condiții normale, căci partizanii unui conducător militar sănătatea și deputații unui agitator revoluționar. În ambele cazuri nu se trăiește decât din jaf, din confiscații, din cursul forțat al bonurilor de plată fără valoare - toate acestea fiind în fond același lucru. Aceste situații sunt înșă în mod necesar excepționale; în viață economică normală, singură avere personală este cea care asigură independența economică. Omul politic trebuie, printre altele, să fie "economic disponibil" (abkömmlich) ceea ce înseamnă că obținerea de venituri nu-l obligă să-și consacre constant și personal, total sau parțial, puterea de muncă și de gîndire asigurării trafului zilnic. Or, cel care este cel mai "disponibil", în acest sens, este rentierul, deci persoana care obține venituri fără nici un fel de muncă, fie după modelul în care seniorii de altă dată, sau marii proprietari funciari și aristocrații din zilele noastre își obțin venituri din rente funciare - în Antichitate și în Evul Mediu veniturile erau obținute și din rente constituite din sclavi sau serbi -, fie că veniturile sunt obținute din titluri sau din alte surse analoge. Nici muncitorul și nici - mai cu seamă - antreprenorul modern, înțelesebi marele antreprenor, nu sunt disponibili în acest sens. Întreprinzătorul, mai ales este legat de întreprinderea lui și, deci, nu este disponibil antreprenorul industrial încă mai puțin decât cel agricol, dat fiind caracterul sezonier al agriculturii. De asemenea nici medicul nu este disponibil și astă mai mult cu cît este mai apreciat și este consultat mai frecvent. Din rațiuni ce țin de specificul profesioniștilor, dificultățile sunt deja mai mici în cazul avocatului, ceea ce explică rolul incomparabil mai mare pe care acesta l-a jucat ca om politic profesionist. Dar nu este necesar să dezvoltăm mai mult această cazuistică; să tragem mai degrabă unele concluzii din cele expuse.

Faptul că un Stat sau un partid sunt conduse de oameni care, în sensul economic al cuvîntului, trăiesc exclusiv pentru politică și nu din politică, semnifică în mod necesar că straturile conducătoare sunt recrutate în mod "plutocratic". Spunând asta, nu căutăm în nici-un caz acreditarea ideii că o conducere plutocratică nu profită de situația sa dominantă pentru a trăi și "din" politică, exploataindu-și poziția politică în profitul intereselor sale economice. Astă este de la sine înțeles. Nu există pătuți conducătoare care să-n-o fi făcut într-un fel sau altul. Ce vrem să spunem este doar că oamenii politici profesioniști nu sunt întotdeauna direct constrâniți să ceară o compensație pentru serviciile politice, în timp ce un individ fără avere este obligat să ia acest aspect în considerare. Pe de altă parte, nu căutăm nici să insinuăm că oamenii politici fără avere n-ar avea altă preocupare în

timpul activității lor politice decât să-și procure avantaje economice private și că ei nu se gîndesc, în primul rînd, la cauza căreia i s-au dedicat. Nimic n-ar fi mai fals. Se știe din experiență că grija pentru "securitatea" sa economică este - conștient sau nu - tocmai punctul cardinal în orientarea vieții unui om care posedă deja o avere. Idealismul politic pur se întâlnește, dacă nu exclusiv, cel puțin principal, la indivizi care, din cauza săraciei lor, rămân la marginea straturilor sociale care au interes să păstreze ordinea economică a unei societăți date. Astă se vede mai ales în timpul perioadelor exceptionale, deci revoluționare. Ceea ce vrem să evidențiem este faptul următor: recrutarea neplutocratică a personalului politic, fie că e vorba de șefi sau de partizani, este legată de această condiție evidentă că întreprinderea politică va trebui să le procure venituri regulate și sigure. Nu există deci decât două posibilități. Ora activitatea politică se exercită "onorific" și, în acest caz, ea nu poate fi făcută decât de persoane "independente", adică de persoane care se bucură de o avere personală, în primul rînd de către rentieri. Sau se deschid căile puterii pentru persoane fără avere și, în acest caz, activitatea politică necesită remunerare. Omul politic profesionist care trăiește "din" politică poate să nu fie decât un "indemnizat" pur, sau chiar un "funcționar" remunerat. Cu alte cuvinte, el își poate obține veniturile fie sub forma onorariilor sau a salariilor pentru anumite servicii - mita nefiind decât o formă denaturată, neregulată și formal ilegală a acestui tip de venituri -, fie sub forma unei remunerări fixe în natură sau în numerar, fie sub ambele forme, simultan. El poate căpăta deci, caracteristicile unui "antreprenor" de tipul condonțierului, fermierului sau a angrosistului de altă dată, sau chiar a boss-ului american care își consideră cheltuielile ca un plasament de capital pe care să-l transforme în sursă de venituri prin exploatarea influenței sale politice; sau, poate avea un angajament fix în maniera redactorului sau a secretarului unui partid sau a ministrului și a funcționarului politic modern. Răsplata tipică pe care prină, cuceritorii victorioși sau șefii triumfători ai partidului o acordă altă dată partizanilor lor constă în fiefuri, donații de pămînt, venituri de toate felurile și, odată cu dezvoltarea economiei financiare, ea se face în special sub formă de gratificații. În zilele noastre, șefii de partid distribuie partizanilor lor, pentru bune și loiale servicii, posturi în partide, la jurnale, în cooperative, în municipalități sau în administrația de stat. Toate luptele partizane nu sunt deci numai lupte pentru scopuri obiective ci, chiar mai ales, sunt și rivalități pentru controlul distribuției posturilor. (...)

Acestei tendințe i se opune, totuși, dezvoltarea funcției publice moderne care reclamă în zilele noastre un corp de lucrători inteligenți specializați, de înaltă calificare, pregătiți pentru sarcina lor profesională printr-o formare de mai mulți ani și animați de un prestigiu corporativ foarte dezvoltat la capitolul integritate. Dacă acest sentiment al prestigiuului n-ar exista la funcționari, am fi amenințați de o teribilă corupție și n-am scăpa de dominația pedanților. În acest timp, ar fi în mare pericol randamentul tehnic al aparatului de stat, aparat a căruia importanță economică crește constant și nu va înceta să crească, mai ales dacă se iau în considerare tendințele actuale ale socializării.

Fragmente din Max Weber, *Le Savant et le Politique*, Plon, Paris 1959

Selectie,
traducere și adaptare,
LILIANA TALOI.



TIPARUL EXECUTAT LA TIPOGRAFIA INTAET
Sos. București—Ploiești nr. 25—27, Sector 1, Telefon: 679.45.40
București—România